

9 november

Debatter m. m.

Torsdagen den 9 november

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Werner (vpk) ang. viss import av grammofonskivor ..	5
av herr Svenungsson (h) ang. stöd i vissa fall till jordbrukare som drabbats av skördeskador	5
av herr Eriksson, Karl-Erik, (fp) ang. dispositionen av fon- der, avsatta för skolformer som avvecklats	7
av herr Schött (h) ang. statsbidrag till lokaler för simunder- visning	8
av herr Isacson (h) ang. tidtabellen för expresståget Dalpilen	10
av herr Larfors (s) om ökning av antalet ledamöter i trafik- nämnd	11
av herr Skårman (fp) ang. de s. k. spärrlinjerna på gator och allmänna vägar	13
Allmän politisk debatt (Forts.)	16
Om upprustning av militära förläggningslokaler	38
Om ökad utbildningskapacitet vid socialhögskolorna	40
Om inrättande av ett statligt korrespondensinstitut	41
Om skoldemokrati	42
Kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna	49
Förbättrade läkemedelsförmåner	56
Om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.	62
Om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfor- don genom tullverkets försorg	64
Om utredning angående domänverkets organisation	68
Uppbörd av skatt, m. m.	69
Den äldre arbetskraften	81
Interpellation av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. ökat infly- tande för landstingen i länsförvaltningen	83

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 9 november

	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 52, ang. rätten att utbekomma allmänna handlingar i stadsplaneärenden m. m.	38
— nr 53, om grunderna för fastställande av antalet landstingsmän	38
Statsutskottets utlåtande nr 135, om upprustning av militära förlägningslokaler	38
— nr 136, om återkallande av förordnande för värnpliktigt befäl	40
— nr 137, om slopande av långresor med örlogsfartyget Älvsnabben	40
— nr 138, om utnyttjandet av yrkesskolans resurser	40
— nr 139, om avveckling av statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet m. m.	40
— nr 140, om inrättande av ett statligt korrespondensinstitut ..	41
— nr 141, om skoldemokrati	42
— nr 142, om översyn av folkhögskolestadgan	49
— nr 143, ang. utbildningen av yrkeslärare i klädsömnad	49
— nr 144, om beredande av plats för SECO i skolöverstyrelsens styrelse m. m.	49
— nr 145, ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna	49
Första lagutskottets utlåtande nr 55, ang. åtgärder mot diskriminering i internationell sjöfart	56
— nr 56, ang. ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i 17 kap. handelsbalken	56
— nr 57, ang. ändring i lagen om ekonomiska föreningar, m. m.	56
Andra lagutskottets utlåtande nr 55, om ersättning av statsmedel vid förlust på grund av ingripande enligt bekämpningsmedelsförordningen	56
— nr 58, om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel	56
— nr 59, om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.	62
Tredje lagutskottets utlåtande nr 51, om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg	64
— nr 52, ang. ändringar i jaktlagstiftningen	68
— nr 53, ang. handeln med småfågelungar och fågelägg	68
Jordbruksutskottets utlåtande nr 33, om utredning angående domänverkets organisation	68
— nr 34, ang. försäljning av viss staten tillhörig mark	69
Bevillningsutskottets betänkande nr 53, ang. ändring i uppbördsförordningen, m. m.	69

	Sid.
Bankoutskottets utlåtande nr 43, om konsumentupplysning rörande försäkringar	81
— nr 44, ang. zonindelningen vid beräkningen av bilförsäkringspremier	81
— nr 45, ang. en branschutredning inom pappers- och massaindustrin	81
— nr 46, ang. glas- och träindustrin i Kalmar och Kronobergs län	81
— nr 47, om anordnande i riksdagshuset av dagrum för icke rö- kare	81
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 47, om utredning an- gående den äldre arbetskraften	81
— nr 48, ang. jourtjänst inom den öppna läkarvården	82

Torsdagen den 9 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne oktober.

Ang. viss import av grammofonskivor

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE erhöll ordet för att besvara herr *Werners* (vpk) fråga angående viss import av grammofonskivor, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 3 november, och anförde:

Herr talman! Herr Lars Werner har frågat om jag vill uttala mig om möjligheterna att övervinna hindren för import av grammofonskivor av högt konstnärligt värde från länder med vilka Sverige inte upprätthåller diplomatiska förbindelser.

Jag vill svara att importen av grammofonskivor inte från något land är begränsad vare sig kvalitativt eller kvantitativt. Tull utgår i allmänhet med 50 öre per kg. Importen av skivor för undervisnings-, vetenskapliga eller kulturella ändamål är tullfri.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Det är möjligt att den här frågan betraktas som väldigt liten i dessa dagar, när vi haft att diskutera andra marknadsfrågor; men jag har ju liksom inte valt dagen för svaret.

Det hela bottnar i att jag försökt köpa grammofonskivor från Tyska demokratiska republiken. Handelsministern har rätt i att importen inte är begränsad vare sig kvalitativt eller kvantitativt, men enligt musik- och radiohandlarna är det olönsamt att importera skivor därifrån på grund av de krångliga li-

censfrågorna. Uppenbarligen har detta sin grund i att vi inte upptagit diplomatiska förbindelser med Tyska demokratiska republiken.

Naturligtvis är inte detta den allvarligaste konsekvensen av det förhållandet, men jag vill ändå ställa frågan till handelsministern: Kan man inte förvänta sig ett initiativ från handelsdepartementet som skulle åtminstone underlätta importen av grammofonskivor?

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag förebrår visst inte herr Werner för att han tagit upp frågan, även om den är liten i de stora marknadssammanhangen — jag tror att jag personligen är lika intresserad av grammofonskivor som herr Werner kan vara.

Men jag skall kanske lämna den kompletterande upplysningen till vad jag nyss sade, att under 1965 förelåg inga ansökningar om licens för import av grammofonskivor från Östtyskland. Under 1966 utfärdades sju licenser till ett värde av sammanlagt 1 600 kronor. I år har hittills inga ansökningar inkommit. Herr Werner menar väl inte att jag själv skall importera skivorna och begära licens i vanlig ordning — en licens som i obegränsad utsträckning beviljas.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. stöd i vissa fall till jordbrukare som drabbats av skördekadaver

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr *Svenungs-*

Ang. stöd i vissa fall till jordbrukare som drabbats av skörde-skador

sons (h) fråga angående stöd i vissa fall till jordbrukare som drabbats av skörde-skador, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 31 oktober, och yttrade:

Herr talman! Herr Svenungsson har frågat om jag är beredd medverka till att de jordbrukare i Västsverige som hårt drabbats av skörde-skador på grund av höstens ihållande regn får möjlighet att för sin egen djurproduktion inköpa foderspannmål till priser som erhålls vid export.

Jag vill erinra om att skador av det slag som herr Svenungsson åsyftar beaktas inom ramen för det permanenta skörde-skadeskyddet. Med hänsyn härtill och till de konsekvenser som den av herr Svenungsson ifrågasatta åtgärden skulle få för jordbruksprisregleringen är mitt svar på frågan nej.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret på min fråga.

Jag beklagar att statsrådet inte anser sig kunna medverka till den tänkta åtgärden med rabatterat fodersädespris. Motivet för min fråga var att Kungl. Maj:t den 10 februari i år anbefallde statens jordbruksnämnd att skyndsamt vidta åtgärder för att i enlighet med nämndens förslag fodersäd till nedsatt pris skulle kunna försälas till jordbrukare i Norrland, som drabbats av omfattande skador på inbärgad gröda. Försäljningen skulle ske genom medverkan av lantbruksnämnderna och Svensk spannmålshandel. Nu är jag medveten om att den skillnaden föreligger, att skador på redan inbärgad gröda inte omfattas av det permanenta skörde-skadeskyddet. Men avsteg från den principen gjordes vid sagda tidpunkt, då medel ur skörde-skadefonden fick utnyttjas som särskilt bidrag, när det gällde sorkangreppen. Då jordbrukare, som t. ex. i norra Bohuslän, gör förluster med upp till 1 000 kronor per

hektar kan man nästan — som man gjorde i vintras — tala om »en speciell typ av skörde-skada».

Lantbruksnämnden i länet, som inte brukar ta till överord, talar om katastrof, och länets RLF-organisation har vänt sig till statens jordbruksnämnd och hemställt, att området norr om Gullmarsfjorden till norska gränsen förklaras som katastrofområde i enlighet med skörde-skadeskyddets grundnormer.

Under oktober månad har omkring 300 millimeter regn — det är hälften av landets årsmedelnederbörd — fallit i en del bygder i Västsverige, och mellan regnen kom det ett snötäcke som pressade de obärgade grödorna till marken. Dessa grödor får nu plöjas ned.

Det hade inneburit en verklig hjälp, om de hårt drabbade jordbrukarna hade fått möjlighet att inköpa fodersäd till det pris som erhålles vid export. Det skulle innebära en prisrabatt på omkring 20 öre per kilogram. Enligt min uppfattning betyder detta ingen extra påkänning på regleringskassan.

Jag vill vädja till jordbruksministern att ompröva sitt ställningstagande och ta ett lika behjärtat initiativ som han gjorde i februari månad innevarande år.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Naturligtvis var det med en viss tvekan vi medverkade i fjol när det gällde sorkskadorna. Jag var väl medveten om att när man börjat rubba på ett system så vet man inte var man hamnar. Det var dock först sedan jag efter kontakter med Lantbruksförbundet och RLF hade förvisats om att man där uppfattade detta som en extraordinär åtgärd som jag var med om att medverka till en framställning om att dessa skörde-skador skulle beaktas. Situationen var emellertid den att det inte gick att utnyttja skörde-skadeskyddet för den formen av ska-

Ang. dispositionen av fonder, avsatta för skolformer som avvecklats. Vi tog alltså den ställningen att vi specialbehandlade de då aktuella skördeskadorna. Nu är det dock fråga om någonting annat.

Herr Svenungsson har här talat om att det gjorts en framställning till jordbruksnämnden om att den skall beakta den uppkomna situationen inom skördeskadeskyddets ram. Under sådana förhållanden kommer jordbrukarna såvitt jag kan förstå att få ersättning genom skördeskadeskyddet. Skulle vi dessutom ge dem den extra favören att de skulle få köpa billigare fodersäd, skulle de bli dubbelt kompenserade. Det kan naturligtvis finnas människor som skulle göra förluster, även om vi tillämpar denna dubbla kompensation, men en sådan kompensation är ju i princip felaktig. Om herr Svenungsson tänker igenom de konsekvenser detta skulle få för jordbruket i dess helhet och för möjligheterna att upprätthålla en prisreglering, tror jag nog att han förstår varför jag har svarat nej.

Jag kan inte utan vidare säga att vi nu tillämpar bestämmelserna på så sätt att vi använder de pengar, som är avsedda för ett speciellt ändamål, också till någonting annat. Det är omöjligt att begära detta. Herr Svenungsson får i första hand gå till riksorganisationerna. Endast om det kommer en sådan framställning som hela det svenska jordbruket stod bakom skulle jag kunna tänka mig att resonera om en förändring. Då får man emellertid vara medveten om att man gör avsteg.

Herr SVENUNGSSON (h):

Herr talman! Jag har inte förnekat, att frågan är något komplicerad. Men i mitt första anförande nämnde jag att man gjorde avsteg från principen om skördeskadeskydd i vintras, då medel utgick ur skördeskadefonden, vilken inte är avsedd att gå till redan inbärgade grödor, som drabbas av skador. Eftersom det gjordes ett avsteg i den riktningen då menar jag att ett avsteg

i annan riktning kan göras nu. Även om skördeskadeskyddet är tillämpligt i stor utsträckning, anses det ju att dessa skördeskadador är så omfattande att det blir ett stort gap. Åtgärden skulle inte på något sätt drabba statskassan, utan endast internt beröra jordbrukets regleringskassa.

De jordbrukare i Västsverige som har drabbats hårdast har gjort gällande att denna stödåtgärd är den som de mest uppskattar.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. dispositionen av fonder, avsatta för skolformer som avvecklats

Herr statsrådet **MOBERG** erhöll ordet för att besvara herr *Karl-Erik Eriks-sons* (fp) fråga till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående dispositionen av fonder, avsatta för skolformer som avvecklats, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 31 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Karl-Erik Eriks-son har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet vilka åtgärder han ämnar vidta i syfte att skapa klarhet om hur de avvecklade skolformernas fonder skall disponeras. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Till följd av grundskolans genomförande måste realskolornas och flickskolornas donationsfonder för premier och stipendier m. m. få ändrad disposition. Olika förslag i ämnet föreligger. Inom departementet föreligger också till behandling ett sakkunnigförslag om användningen av läroverkens lönedonationer, vilket just skickats på slutremiss till justitiekanslern. De båda frågorna bör lösas i ett sammanhang. Så snart beredningen av frågorna är klar kommer beslut att fattas om dispositionen av donationsfonderna.

Ang. statsbidrag till lokaler för simundervisning

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret.

Bakgrunden till denna fråga är ju att det dröjt så länge med ett besked från ecklesiastikdepartementet till de lokala skolstyrelserna i detta ärende. Redan för fem—sex år sedan fick ledningen för de skolformer som skulle avvecklas — t. ex. realskolorna och flickskolorna — en anmodan att verkställa utredning om stipendiefonderna och framlägga förslag till skolöverstyrelsen om hur fonderna skulle användas. Detta besked skulle lämnas, sades det ifrån, minst två år före realskolans avveckling. Jag utgår från att besked också lämnades i rätt tid av de flesta skolstyrelser. Jag kan som exempel nämna att i min hemstad besked lämnades redan den 1 juni 1964. Man har sedan från de lokala skolledningarnas sida flera gånger hos skolöverstyrelsen begärt ett besked hur de mer än trettio stipendiefonderna i min hemstad skall förvaltas och användas. I dag, mer än tre år senare, har man ännu inte fått något svar utan står frågande. Vad som är det olustiga med detta dröjsmål är framför allt att de elever, som rätteligen skulle ha kommit i åtnjutande av stipendier från fonderna, under väntetiden gått miste om denna möjlighet.

Jag måste nog säga till statsrådet Moberg att jag inte är helt tillfredsställd med svaret. Statsrådet Moberg säger att ett förslag om användningen av läroverkens lönedonationer skall behandlas i detta sammanhang. Han säger vidare att detta förslag är ute på remiss. Jag har inte fått klart av svaret när man kan vänta ett beslut. Låt mig därför, herr talman, ställa den frågan till statsrådet Moberg: När ungefär kan de lokala skolstyrelserna vänta ett besked?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Det här problemet är inte så stort nu för tiden. De studiecensala frågorna har ju kommit i ett

helt annat läge än de var när flertalet av dessa donationer kom till stånd. Jag erkänner att det är tråkigt att det har dröjt med det definitiva beslutet, men det sammanhänger med att vi samtidigt hade en annan fråga på gång som gällde lönedonationerna vid de allmänna läroverken. Förslaget i den frågan fick vi i december i fjol, och det är under behandling nu och är i slutfasen. När justitiekanslern kommer med sina slutliga synpunkter på den frågan tror jag att vi mycket snabbt skall kunna ta ståndpunkt, men jag kan självfallet inte uttala mig om när justitiekanslern kommer med sitt slutliga förslag.

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! Det är klart att man kan säga att problemet inte är så stort i våra dagar. Men det är ju ändå så att fonderna skall användas till vad de är avsedda för, stipendier. Jag beklagar att det blir ytterligare dröjsmål och att fonderna får förbli infrusna och inte kommer elever till godo.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. statsbidrag till lokaler för simundervisning

Herr statsrådet **MOBERG** erhöi ordet för att besvara herr *Schöotts* (h) fråga till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående statsbidrag till lokaler för simundervisning, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 31 oktober, och yttrade:

Herr talman! Herr Schött har frågat chefen för ecklesiastikdepartementet om han uppmärksammat att skolöverstyrelsen meddelat Romaklosters kommun på Gotland att ett redan beviljat statsbidrag till gymnastiklokaler vid centralskolan i Roma icke i stället kan få användas för en simhall vid skolan

Ang. statsbidrag till lokaler för simundervisning

och om han kan meddela när proposition om samma statsbidrag till simundervisningslokal som till gymnastikundervisningslokal — i vilket ämne riksdagen redan år 1962 begärt utredning — är att förvänta. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Den utredning som verkställdes med anledning av riksdagens beslut i ärendet har överlämnats till idrottsutredningen för att beaktas i samband med fullgörandet av denna utrednings uppdrag. Idrottsutredningen avser att lägga fram sitt förslag under år 1968. För närvarande kan jag därför inte redogöra för vilka förslag som kan komma att läggas fram för riksdagen och inte heller uttala något om tidpunkten här för.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar statsrådet Moberg för svaret får jag liksom herr Eriksson nyss säga att jag är långtifrån tillfredsställd med det. Allmänt anses ju att simningen är ett mycket betydelsefullt avsnitt i skolans undervisning. Utan tvekan skulle mer utbredd och bättre simkunnighet nedbringa antalet drunkningsolyckor. Simundervisningens utbredning begränsas emellertid i flertalet skolor av att skolanläggningarna saknar simbasänger. Det är därför angeläget att antalet inomhusbad, i vilka simundervisning kan bedrivas, ökar väsentligt.

Under återopande av de här synpunkterna motionerades i januari 1962, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning i syfte att möjliggöra för kommunerna att erhålla statsbidrag till uppförande av simanläggningar som används för skolornas simundervisning. Det anmärkningsvärda är nämligen att statsbidrag enligt gällande bestämmelser utgår till gymnastikundervisningslokal men ej till simundervisningslokal.

I yttrande över motionerna anförde

skolöverstyrelsen bl. a. att den ansåg det angeläget att statsbidrag till byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet får utgå även för lokaler som är erforderliga för simundervisningen i skolorna och tillstyrkte en utredning.

Statsutskottet ansåg i sitt utlåtande att det var synnerligen viktigt att barn och ungdom under skoltiden har tillgång till såväl gymnastiklokaler som simanläggningar. Utskottet fann i avslutning till vad skolöverstyrelsen anförde en skyndsamt utredning av ifrågasvarande spörsmål vara påkallad, särskilt med hänsyn till den stora betydelse inomhusbaden har för simkunnighetens utbredande.

Utskottet hemställde därför att riksdagen skulle anhålla om en sådan utredning, och riksdagen biföll denna hemställan. Detta hände alltså 1962. Sedan dess har vi i riksdagen förgäves väntat på besked från Kungl. Maj:t. I dag får vi detta besked i form av ett meddelande att ärendet överlämnats till den stora idrottsutredningen.

Jag är något förvånad över att statsrådet inte upplyste om att Kungl. Maj:t i januari 1963 uppdrog åt skolöverstyrelsen att verkställa en utredning i frågan och att skolöverstyrelsen i september 1965 överlämnade resultatet av sin utredning till Kungl. Maj:t. Överstyrelsen tog klart positiv ställning i ärendet och hemställde att Kungl. Maj:t skulle hos riksdagen hemställa om en ökning av den årliga investeringskvoten med 10 miljoner kronor för simhallsanläggningar vid skolor.

Detta skedde alltså 1965, och nu, två år senare, får vi ett besked att frågan överlämnats till den stora idrottsutredningen. Detta är ytterligt anmärkningsvärt och direkt otillfredsställande.

Många och bland dem jag väntar mycket av idrottsutredningen, men det är en stor utredning. Den blir möjligen klar 1968. Den skall ut på remiss på olika håll, och vad det till slut blir av den, det vet vi litet om. Att koppla in den fullt klara fråga, som jag här be-

Ang. tidtabellen för expresståget Dalpilen

rört, i denna utredning kan inte vara riktigt.

Vi har också det aktuella fallet på Gotland, där man önskar få bygga en simundervisningslokal men inte anser sig kunna göra det, om man inte får statsbidrag.

Jag skulle vilja vädja till statsrådet Moberg att han som ju inte, vad jag vet, har något förflutet i denna fråga, ville syna den närmare. I den budget som skall presenteras i januari borde vi få ett besked om att det kan utgå statsbidrag till simundervisningslokal. Även om vi får detta besked i januari, så vill jag påpeka att statsbidrag då skulle komma att utgå två budgetår senare än vad skolöverstyrelsen hade räknat med.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Gotlandsfallet känner jag mig med anledning av regeringsformens bestämmelser förhindrad att diskutera.

Jag vill säga herr Schött att jag också tycker att simning är viktig, men jag finner inget anmärkningsvärt i det sätt varpå denna fråga handlagts. Herr Schött säger själv att det var först 1965 som det sista utlåtandet kom från skolöverstyrelsen, och sedan händer det som så ofta inträffar att vi får en övergripande utredning om idrottsfrågorna. Då fann kanslihuset det helt naturligt att frågan i detta fall kopplades samman med den stora utredningen, ty det finns ett påtagligt samband mellan existensen av simfaciliteter för skolungdom och simfaciliteter för all annan ungdom och andra människor ute i bygderna.

Därför kan jag inte lova, herr talman, att det skall komma ett förslag till nästa års riksdag i denna sak.

Herr **SCHÖTT** (h):

Herr talman! Jag måste meddela att jag är lika missbelåten med det senaste

anförandet från statsrådsbanken som med det första. Här har man klart påvisat en direkt lucka i nuvarande bestämmelser, en lucka som både statsutskottet och skolöverstyrelsen vill täppa till men inte regeringen, som skjuter över ärendet till en stor utredning. Jag tycker detta är sorgligt. Man hade väntat sig ett annat besked från statsrådet Mobergs sida. Det finns anledning att återkomma.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. tidtabellen för expresståget Dalpilen

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **LUNDKVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Isasons* (h) fråga angående tidtabellen för expresståget Dalpilen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 31 oktober, och anförde:

Herr talman! Herr Isacson har frågat mig om senareläggningen av expresståget Dalpilen med ankomsttid 10.24 till Stockholm föregåtts av någon marknadsundersökning.

Efter önskemål från såväl Falun som turistorterna i Dalarna har Dalpilen — som inte är expresståg — senarelagts en halvtimme. Innan åtgärden vidtogs hade SJ:s distriktschef kontakt med bl. a. berörda kommuner och turistorganisationer, ett förfarande som f. ö. tillämpas före varje tidtabellsskifte.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka för detta svar. Jag måste säga att jag tog ordet marknadsundersökning i munnen för att höra vilken värdering det kunde få i sammanhanget. I svaret kommer det inte igen, utan där använder man ordet kontakt. Jag vet inte vilket värde jag skall ge ordet kontakt. Jag har för min del frågat på en hel del håll, både

Om ökning av antalet ledamöter i trafiknämnd

kommuner, näringslivet och framträdande företag, om det har varit någon som helst kontakt eller undersökning från SJ:s sida. De säger att det har det inte varit, och reaktionen på många håll är påtaglig, man är upprörd över att på det här viset den första förbindelsen från Dalarna till Stockholm har senarelagts. Vi kan verkligen fråga oss om orsaken. Det fanns möjlighet att komma till Stockholm några minuter före kl. 10. Plötsligt senarelägger man tåget en halv timme. I SJ:s »lilla röda» kan vi konstatera att det kommer ett tåg kl. 12.10 också, ett expresståg. Hela Dalarna med undantag för Krylbo har ingen möjlighet att komma till Stockholm med ett tåg före kl. 10.24. I de flesta fall behöver man vara i Stockholm kl. 10 på förmiddagen för sammanträden och sådana ärenden.

Följden har nu blivit att Linjeflyg har samlat upp denna trafik. Företaget har ökat mycket starkt från Borlänge. Jag gratulerar Linjeflyg, det är ju roligt för dem, men kan det vara riktigt ur SJ:s synpunkt att vidta sådana åtgärder? Hade man gjort en marknadsundersökning så hade man säkert inte senarelagt det, man hade möjligen flyttat det tillbaka en kvart. Jag kan inte beteckna det här annat än som fullständig planlöshet från SJ:s sida.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill vidhålla att den tidtabellsförändring som har gjorts har kommit till på grund av uttalade önskemål från Dalahåll och att man har haft de här kontakterna från SJ:s sida med berörda kommuner och övriga intressenter. Jag vill dessutom påpeka att för resande från södra Dalarna finns förbindelse med snälltåg som är i Stockholm kl. 8.30. Vad som föranledde den här tidtabellsändringen var att man med den tidigare ordningen tvingades att resa så tidigt från Rättvik som redan kl. 5.26. Detta gjorde att man då hade önskemålet att få en något senare lagd

dagtid för att inte behöva gå upp så i ottan när man färdades från den delen av Dalarna. Jag tror att man kan säga att ett sådant här ärende visar att det är ingalunda så lätt att tillgodose alla de önskemål som kan finnas i ett landskap när det gäller hur man skall lägga tågförbindelserna. Jag vidhåller sålunda att tidtabellsändringen har kommit till i god kontakt och i samråd med berörda kommuner och övriga intressenter.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag måste fortfarande ifrågasätta om man verkligen har gjort en sådan undersökning. Man har kanske här tagit stor hänsyn till turister, och turister i all ära — vi vill ha turister till Dalarna — men det är inte många av dem som åker så tidigt, utan de åker med senare expresståg. De som framför allt utnyttjat detta tidigare tåg är näringslivets folk och människor som har helt andra ärenden till Stockholm än turistresor, och därför förvånar tidtabellsändringen mig mycket, när vi har ett expresståg som kommer hit kl. 12.10, med vilket alla de som har svårt att komma upp i tid har möjlighet att åka.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om ökning av antalet ledamöter i trafiknämnd

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Larfors' (s) fråga om ökning av antalet ledamöter i trafiknämnd, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 1 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Larfors har frågat mig, om jag är beredd överväga att i anledning av förestående kommunsammanläggningar föreslå sådan ändring

Om ökning av antalet ledamöter i trafiknämnd

av 2 § lagen om trafiknämnder att antalet valda ledamöter ökas från två till minst fyra.

Trafiknämnderna inrättades den 1 januari 1965. De har till huvudsaklig uppgift att meddela vissa lokala trafikföreskrifter och att besluta om dispenser från sådana föreskrifter och från olika bestämmelser i vägtrafikförordningen. Det finns i princip en trafiknämnd i varje kommun. Nämnden består av polischefen i distriktet, som är ordförande, och två kommunvalda ledamöter. Dessa skall vara bosatta inom polisdistriktet men behöver inte bo inom kommunen. Enligt lagen kan därför samma ledamöter väljas inom alla kommuner i ett distrikt. Denna ordning bestämdes just av skälet att kommuner med särskilda förutsättningar för en samordnad trafikplanering — exempelvis kommuner inom samma kommunblock — skulle kunna ha en gemensam trafiknämnd. Det öppnades med andra ord möjlighet för kommuner som senare kunde väntas bli sammanlagda att redan från början gå samman om en trafiknämnd. Kommunsammanläggningarna i sig har därför inte motiverat något initiativ till ändring av bestämmelserna i trafiknämndslagen.

Lagen har utformats så att kommun och polismyndighet får ett i princip lika inflytande i de frågor som nämnden skall avgöra, alltså bl. a. när det gäller de lokala trafikföreskrifterna. Föreskrifternas trafikpolitiska och stadsbyggnadspolitiska funktion, å ena sidan, och deras ordnings- och säkerhetskaraktär, å den andra, låg till grund för regeringens och riksdagens beslut när lagen antogs. Utan att ändra principen för kommunens och polisens inflytande på besluten är det i och för sig tänkbart att öka antalet kommunvalda ledamöter. Med hänsyn till nämndernas speciella karaktär och den korta tid som systemet prövats är jag emellertid inte nu beredd att förordna en sådan förändring av ledamöternas antal.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Till en början tackar jag statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga. Någon omedelbar åtgärd utlovas inte i svaret, och jag vill därför påminna om att frågan syftade till att få en ändring av 2 § i anledning av förestående kommunsammanläggningar.

Statsrådet har här påpekat att något hinder att invälja ledamöter boende utanför kommunen men inom polisdistriktet inte föreligger och att därför samma personer kan väljas av alla kommuner inom ett polisdistrikt. Men det lilla antal ledamöter som här nämnts — det är bara två — har motarbetat den i och för sig goda tanken att få kommunerna att redan från början gå samman om en enda trafiknämnd. Några kommunsammanläggningar blir det inte förrän tidigast 1969 och därefter 1971, och tid finns därför att tänka över denna fråga.

Jag vill alltså nöja mig med statsrådets svar att någon ändring nu inte kan ske. Jag fäster stort avseende vid det lilla ordet nu, som insmugit sig i svaret, och också vad som står i svaret att det i och för sig är tänkbart att öka antalet kommunvalda ledamöter utan att förändra kommunernas respektive polisens inflytande på besluten.

Dock vill jag något kommentera min fråga. Det har antagits att avsikten med frågan var att något öka antalet förtroendeposter efter en kommunsammanläggning. Detta är i och för sig angeläget, men mina skäl har huvudsakligen varit av annan och mera praktiskt betonad art. När t. ex. sex eller åtta kommuner sammanläggs till en sker den förändringen i praktiken att en trafiknämnd ersätter de förutvarande sex eller åtta. Jag har ansett att om bara två av kommunen valda ledamöter även framdeles skall ingå i trafiknämnden, blir det omöjligt att i nämnden få företrädare med lokal kännedom om trafikförhållandena, allmänhetens önskemål, säkerhetsrisker o. s. v. inom hela den nya stora kommunens område.

Ang. de s. k. spärrlinjerna på gator och allmänna vägar

Jag har talat med en polischef om dessa förhållanden, och han har naturligtvis ingenting emot att få en enda nämnd i stället för flera. Men han beklagar spontant att de kommunvalda ledamöterna i nämnden inte kommer att bli fler än två. Han omtalade också att han haft mycket stor nytta av de valda ledamöternas lokalkännedom i trafiknämndernas arbete.

Samordnad trafikplanering, som nämndes här förut av statsrådet, inrymmer mycket, bl. a. hänsynstagande till möjligheterna att på ett lämpligt sätt ordna gatuhållningen, särskilt vintertid. Möjligheterna till en effektiv snöröjning hänger nämligen mycket nära samman med utfärdade parkeringsföreskrifter och andra trafikförordningar.

Som jag redan sagt fäster jag stort avseende vid ordet »nu», som finns med i svaret. Jag tolkar det så, att när frågan nu påtalats avser statsrådet att när så befinner lämpligt på nytt överväga frågan om utökandet av antalet ledamöter i trafiknämnderna.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. de s. k. spärrlinjerna på gator och allmänna vägar

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr *Skårman*'s (fp) fråga angående de s. k. spärrlinjerna på gator och allmänna vägar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 1 november, och anförde:

Herr talman! Herr Skårman hänvisar till bestämmelsen i 45 § 1 mom. tredje stycket vägtrafikförordningen och frågar, om jag anser att utvecklingen är tillfredsställande med hänsyn till att de på gator och allmänna vägar uppdragna spärrlinjerna på många ställen tvingar bilisterna till straffbara lagöverträdelser.

Enligt den angivna bestämmelsen är det förbjudet att föra fordon med något hjul till vänster om längsgående heldragen vit linje, som delar körbanan i en del för trafiken i vardera riktningen, om det inte finns en streckad vit linje till höger om den heldragna.

Herr Skårman tänker antagligen på vissa situationer där det kan förefalla omöjligt eller orimligt att kräva att bilförarna respekterar spärrlinjen. Det kan vara förare av långa fordon som inte kan köras genom en kurva utan att något hjul kommer över linjen. Det kan vara ett fall när ett felparkerat eller havererat fordon står vid körbanan på ett sådant sätt att andra fordon inte kan komma förbi utan att skära en spärrlinje. Herr Skårman kanske också menar att bestämmelsen kan hindra en förare från att ge fotgängare, cyklister eller exempelvis en person som drar barnvagn tillräckligt utrymme när han kör om dem eller också tvinga föraren att på ett onormalt sätt köra i krypfast bakom dem.

Den här bestämmelsen är internationellt vedertagen. Den har antagits av den europeiska transportministerkonferensen och ingår i det förslag till världskonvention om vägtrafiken som skall diskuteras i Wien nästa höst. Den har med i huvudsak samma innebörd föreslagits som en gemensam nordisk trafikregel i betänkandet från nordisk vägtrafikkommitté. Vi kan inte gå ifrån den om vi vill medverka till den enhetlighet på vägtrafikens område som vi har gått in för. De utländska förarna måste veta vad den betyder när de kommer hit och svenskarna i utlandet får inte göra misstaget att tro att regeln bara gäller i viss utsträckning.

Det ansågs hos oss lämpligt att införa bestämmelsen den 3 september 1967 på grund av den särskilda nytta den måste komma att göra i högertrafiken.

Jag är inte beredd att medverka till någon ändring av regeln framför allt av internationella hänsyn men också därför att jag tror att den har ett värde

Ang. de s. k. spärmlinjerna på gator och allmänna vägar

bara om den är ovillkorlig. Avgörande för frågan om bestämmelsen skall kunna respekteras och framstå som meningsfull för trafikanterna är främst var och hur spärmlinjen målas på vägarna. Statens vägverk har utfärdat föreskrifter om detta och har också i en skrivelse till samtliga väghållare den 13 september i år lämnat mycket ingående anvisningar och uttalanden om olika problem som kan uppkomma. En viktig detalj i skrivelsen är påpekan- det att omkörningsförbud, tillkännagivet genom vägmärke, kan användas i stället för spärmlinje. Sådant vägmärke betyder förbud mot omkörning av motordrivet fordon med fler än två hjul. Detta alternativ måste vara att föredra framför spärmlinje på många smala vägsträckor.

Det är naturligt att ett helt nytt system inte kan fungera friktionsfritt innan man fått vissa erfarenheter av tillämpningen. Jag följer den här frågan med uppmärksamhet och förutsätter att de markeringar som gjorts prövas om med hänsyn till de erfarenheter man vinner, så att bestämmelsen i praktiken kommer att kunna tillämpas så som avsetts.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Lundkvist få framföra mitt tack för svaret. Herr Lundkvist svarade kanske på mera än jag hade frågat om, möjligtvis beroende på att en av mina kolleger i andra kammaren samtidigt har frågat om ändring av regeln. Herr Lundkvist säger: »Jag är inte beredd att medverka till någon ändring av regeln framför allt av internationella hänsyn men också därför att jag tror att den har ett värde bara om den är ovillkorlig.»

Herr Lundkvist och jag har ju tidigare samarbetat på det internationella planet när det gäller vägfrågor, och jag vill helt instämma i den delen av svaret, men jag frågade egentligen om statsrådet anser att utvecklingen på det

här området är tillfredsställande. »Herr Skårman tänker antagligen på vissa situationer», säger statsrådet. Det är just vad jag gör.

Alla har vi säkerligen mött problem, när det gäller att köra lagligt enligt de nu målade vita spärmlinjerna. Jag väcktes på allvar vid ett besök i Skåne för 14 dagar sedan. Mellan Källunda och Skepparslöv utanför Kristianstad finns en allé och en ett par kilometer lång dubbel spärmlinje. Vid nerfärden körde jag ifatt en trehjulig trampcykel. Omkörning utan att överskrida spärmlinjerna var omöjlig — men där kan man ju, som statsrådet påpekade, krypa efter. Värre var det på hemvägen på exakt samma sträcka. Då mötte jag en mamma med barnvagn som enligt rekommendationerna gick på sin vänstra sida, vilken nu var min högra. Om jag inte överträtt lagen och kört över spärmlinjerna, så hade vi väl stått där än, och då hade den här frågan aldrig kommit fram.

Exempel på orimligheter kan dras fram i mängd bara ur egen praktik.

När jag var med om ändringarna i vägtrafikförordningen 1966, hade jag i minnet ett flertal körningar utan problem i Danmark och i andra länder med motsvarande förbud, och jag är angelägen om enhetliga internationella bestämmelser. Som jag tidigare har påpekat, är det väl inte heller mot lagbestämmelserna vi bör vända oss. Men är det inte på något sätt fel att vi sitter här och beslutar om en lag, som sedan får tolkas av de lokala målarmästarna ute på vägförvaltningarna och i städerna? Det är det felet som givit lagbestämmelsen dess många gånger orimliga konsekvenser.

Här måste en ändring till. Det är gott och väl med rapporteftergifter, men vi bilister, dvs. vi alla, vill inte ha nåd, även om jag har det allra största förtroende för polisen. Vi vill ha bestämmelser och markeringar som är vettiga och som vi kan köra laglydigt efter. Motsatsen är förödande för laglydnaden.

Ang. de s. k. spärrlinjerna på gator och allmänna vägar

Jag är överens med statsrådet — det vill jag än en gång understryka — om att vi skall hålla oss till godtagna internationella bestämmelser och att ändringar får ske på markeringsidan. Men där vill det till radikala ändringar, betydligt mera radikala än dem som vägverket enligt uppgift har vidtagit.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är uppenbarligen på det sättet att herr Skårman haft otur att råka ut för ovanligt stationära trafikanter, men jag tror att vi alla kan vara överens om att vi har upplevt den här situationen. Vi är tydligen också helt överens om att det är fråga om en tillämpning av bestämmelserna och att det är fråga om att med uppmärksamhet följa utvecklingen och ta del av de rent praktiska erfarenheterna. Jag har ju också sagt i mitt svar att jag förutsätter att vägverket som — det vill jag betyga — följer den här frågan mycket uppmärksam kommer att ge sådana anvisningar, att det blir möjligt för väghållarna att dra nytta av de praktiska erfarenheterna och att kanske också ompröva linjedragningarna. Jag ser det så, att man bör begagna sig av den heldragna vita linjen sparsamt och i de fall där det är absolut nödvändigt, med hänsyn tagen till mötestrafiken. Eljest bör man söka sig fram på de andra vägar som jag tidigare redovisat.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag vill bara till statsrådet dementera att jag skulle varit utsatt för några ovanliga möten. Jag har t. ex. talat med en långtradarchaufför som sagt att han icke kan passera genom Göteborg i någon korsning utan att köra över de vita linjerna. Ett par korsningar kan han inte klara utan att köra upp på refugerna, dessa övärldar av refuger som vi har dille på i det här landet och som vi tror spärrar in vägbanan, så att vi leds fram, men som

faktiskt hindrar trafiken och även hindrar att göra tillfälliga omläggningar.

Jag åkte med en trafikchaufför från Skeppsbron i Göteborg till Chalmers för en tre veckor sedan. Han körde gladeligen över tre filer och jag frågade: Får man göra så där egentligen? Ja, annars skulle vi inte kunna köra någonstans här i Göteborg, sade han.

En annan historia handlar om en bilist, som skulle fara från Skeppsbron, där jag har mitt kontor, över Stockholmsvägen. Han råkade komma in i fel fil, och när han skulle svänga över till rätt fil, var där heldraget streck och förarna i den bilkö som han hade på höger sida om sig, pekade på de vita linjerna och vägrade att lämna plats. Bilisten kom inte över i rätt fil utan fick köra över Hisingsbron. Det tog 40 minuter. Det var inte roligare för att bilisten var jag själv.

Det finns faktiskt vitmålade markeringar i sådant överflöd, att jag tror myndigheterna måste tänka om på den punkten.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag är övertygad om att vi alla här skulle kunna berätta livfulla skildringar av speciella fall som vi upplevt, men jag tycker det vore fel att avsluta debatten utan att påpeka att vi å andra sidan naturligtvis måste vara måna om att försöka främja trafiksäkerheten i allra högsta grad. Det är en avvägningsfråga vad som skall ske — en fråga om praktisk tillämpning. Jag utgår ifrån att det som inte klaffar bra i dag kommer, sedan vi vunnit erfarenheter, att anpassas så att vi kommer att få vägmarkeringar, som också kan tillämpas i praktiken och samtidigt ge oss ökad trafiksäkerhet.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Allmänpolitisk debatt (Forts.)

Fortsattes den allmänpolitiska debatten.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Låt mig, innan jag går in på min huvudfråga här i dag, få understryka vad herr Lundström sade i går. Sedan han talade här om vänsterkörning i högertrafik, har ett par allvarliga olyckor inträffat. Han ville ha markeringar. Vid en diskussion med statsrådet Palme i våras sade jag att vi inte enbart skall ha dessa markeringar på vägarna. På en mängd enskilda grusvägar och även allmänna grusvägar går det över huvud taget inte att göra markeringar på vägen. Vi skall ha dessa markeringar med oss var vi än är. Vi skall ha en kraftig röd pil på vindrutan som pekar till höger flera månader framåt. Det tillkommer undan för undan många nya högerförare. Jag vet att det är många hustrur t. ex. som inte vågat sig ut i högertrafiken från början. Dessa bilister skall ha en väckande påminnelse, även om den skymmer sikten litet. Det skall vara en markering som irriterar dem så att de inte kan glömma den. Detta om detta.

I dagens allmänpolitiska debatt har jag valt att tala om samhällsplaneringen. Den närmaste anledningen är det motsatsförhållande som har råkat uppkomma mellan länsförvaltningsutredningens i våras framlagda betänkande och det aviserade men i så anmärkningsvärda former inställda betänkande som länsdemokratiutredningen hade utlovat.

Bakgrunden härtill är att planeringsverksamheten inom de flesta län har kört fast, varför någon ändring måste komma till stånd. Länsförvaltningsutredningen anknyter till de i flertalet län förekommande samråden och vill vidareutveckla de planeringsråd som nyligen har knutits till länsstyrelserna. I utredningens betänkande föreslås att på länsstyrelsen »skall ankomma att besluta i alla till statlig länsmyndighets

ämbetsbefattning hörande samhällsplaneringsfrågor av översiktlig natur eller eljest av särskild vikt». En nära samverkan mellan kommunerna och länsstyrelserna förutsättes ske för beredningen av samhällsplaneringsfrågorna, och för samarbetet i dessa med de fristående länsmyndigheterna föreslås att å länsstyrelsen skall finnas ett för länsförvaltningen gemensamt beredningsorgan som man benämner planeringsberedningen.

I denna planeringsberedning skall ingå tjänstemän från länsstyrelsen samt representanter för sådana fristående länsorgan som medverkar i samhällsplaneringen. Även företrädare för landstinget och landstingsfri stad liksom representanter för berörda kommuner skall ha rätt att deltaga i beredningens arbete. Den bör arbeta i flexibla former. »Alla», sägs det i betänkandet, »bör hållas underrättade om vad som skall förekomma, men man bör inte kalla flera till varje sammanträde än som krävs för frågornas behandling.»

Ja, herr talman, det låter tillkrånglat detta, men det är bara ett litet utdrag ur sammanfattningen till länsförvaltningsutredningens betänkande som jag har citerat.

Det innebär således att nuvarande former utbygges och ges en fastare organisation och att den föreslagna planeringsavdelningen väsentligen utbygges. Det har i debatten talats om ett dussintal nya tjänster per länsstyrelse i samband med denna omorganisation. Emot denna organisation med ett dominerande statligt inflytande skall ställas länsdemokratiutredningens ofullbordade betänkande, som vill flytta över planeringsuppgifterna till landstinget såsom varande den folkvalda länsinstitutionen.

I en artikel i en göteborgsavisa den 3 april 1950, således för sjuåttio och ett halvt år sedan, där jag pläderade för ett fastläsande av lägena för våra huvudvägar och för en aktiv vattenvård, innan WC- och industriutsläppen har

Allmänpolitisk debatt

hunnit förstöra alla våra vattendrag, uttalade jag den hädiska tanken att vi i allt planerande borde ha en plan även för själva planerandet.

Om man ser våra utredningar som planeringar, så anade jag inte 1950, hur rätt jag då hade. Mitt intresse var då kanske huvudsakligen inriktat på miljöfrågor. Nu frågar jag: Har vattentäta skott funnits mellan länsförvaltningsutredningen och länsdemokratiutredningen? Hur vattentäta har de egentligen varit, när man kommit till så vitt skilda förslag att de väl inte ens går att sammanjämka? Jag skall inte här ta ställning. Låt oss dock lyssna till statsrådet Palme ett slag. Han var nere i Hälsingborg på HSB:s bostadsriksdag i våras och talade om »Planering för ett sundare samhälle». Det var ingen »ofullbordad» utan ett festspel i nio hela satser. I nionde satsen, som också är final, säger han: »Planeringen för en bättre miljö måste ytterst bygga på människors vilja och förmåga att gemensamt forma sin framtid.» Han fortsätter: »Det finns ett romerskt talesätt som säger: det som berör alla skall bestämmas av alla. Det är helt enkelt demokratis grundläggande idé.» Och finalen lyder: »En målmedveten planering för en bättre samhällsmiljö — det är en levande demokrati i arbete.»

Jag håller med honom i hans fyrverkeri men gör en scenväxling. Hur går det till i dagens planering? En god vän till mig har illustrerat ett samråd i en planeringsfråga — jag hade tänkt att visa teckningen på en liten bild, men det är synd att TV-rutan inte kan återge bilden tydligare. Där finns i alla fall ett uppbåd av experter, ett länsråd som samlas ute på fältet för att lösa ett praktiskt planeringsproblem. Utanför karusellen av experter — där visa ord stiger upp mot skyn — står Johansson, inte statsrådet, utan den Johansson för vilken vi planerar och söker lägga allt till rätta; han som har den egenheten att bara leva ett enda liv. Det är hans liv vi planerar för. Ordnar vi det bra

för honom eller rationaliserar vi bort honom med den förflugna tanken att göra det bättre för hans barn? Han står utanför experternas krets och ser fundersam ut. Han får inte vara med i rådslaget, där hans öde på administrativ väg avgörs. Att han lutar sig mot sin spade är bara symboliskt — han kunde lika gärna sitta på sin traktor, vid sin maskin eller på sitt kontor och fundera.

Kretsen av experter kommer nu att vidgas. Hur skall vi då få med honom i planeringsprocessen? Det är en viktigare fråga än om tjänstemän i länsstyrelse eller på landsting skall bestämma om planeringen. Skillnaden mellan administrativt förfarande och domstolsprocess kanske kan ge oss en fingervisning när det gäller stridande intressen. I domstolen har båda parterna talan; man skulle kunna föra in något liknande i planeringssammanhang.

Då det gäller planeringsfrågorna i stort finns kanske också en lösning som kan ge nyckeln till en upplösning av det kösamhälle som stoppat de allra bästa föresatser, här liksom i andra sammanhang. Lösenorden skulle vara förenkling och delegering nedåt, från regering till länsstyrelse och landsting, från länsinstanser till kommunstyrelser och byggnadsnämnder; och från dessa kommunala organ till Johansson och hans kamrater — till mannen på gatan, som då även finge ta ett ansvar.

För planeringen kan jag acceptera byggnadslagets indelning från högre till lägre, från regionplanen till generalplanen och vidare till detaljplanerna. På vissa områden finns redan riksplanering, men när jag för ett par år sedan frågade hur det gick med de s. k. riksplanerna — jag har en gång med hänsyn till Värö, Biskopsudden m. fl. objekt blygsamt motionerat om planer för kusttrakterna i första hand — fick jag det beskedet att man inom kommunikationsdepartementet satt i gång med denna planering i stort av markanvändningen.

Allmänpolitisk debatt

Hur har det gått med den, varför inte föra ut den i debatten — man har väl inte råkat in i detaljkramp även här?

På mellanplanet — region- och generalplanerna — har väl felet hela tiden varit att man fördjupat sig i detaljerna och därmed mist översikten, dragit ut arbetet så långt i tiden att planerna varit omoderna redan innan trycksvärtan hunnit torka. Och det där detaljrotandet har man fortsatt med när det gäller byggnads- och stadsplaner, vilket medfört att planerna blivit så låsta att de nästan alltid måste göras om så snart någonting skall byggas. Talet om elastiska planer har förblivit ett tal. Gör även dem enklare och därmed tidlösare och lämna finputsningen till byggnadsnämnder och deras stadsarkitekter! Även de skall ju känna litet skaparglädje och i sin tur lämna över något till Johansson, som vi alla vill så väl. Lösenordet är således: förenkla. Det är de stora utvecklingslinjerna vi skall fånga upp och leda.

Skall vi göra Johansson riktigt glad bör vi nog också både i riksdag och på det tekniska planet föra ett förståeligt språk. Ordbastarderna problematik och byggnation har han redan svalt, och att integrera förstår han är något mycket intrasslat, men adekvat, relevant, allokering, pragmatisk och infrastruktur, de orden är för honom lika hemligstämplade som samrådet vid den överläggning som jag via TV-rutorna försökt visa kammaren i bild. Lösenordet är även här: förenkla.

Jag tror således att man bör möta det alltmer tekniska och invecklade samhälle vi med eller mot vår vilja växer in i med att i planering och författning söka oss fram till de stora och avgörande strömningarna och överlämna allt som går att överlämna till den enskilde. Det är ett tidlöst, liberalt krav att så sker. Det betyder även att statsmakten inte drunknar i detaljfrågor utan får överblick över de stora avgörande frågorna och tid att lösa dem, tid att följa upp och leda utvecklingen.

Om sedan planeringsarbetet på mellanstadiet skall ligga på länsstyrelserna eller landstingen beror väl på den lösning som väljes för länens administration. Mig förefaller det angelägnare att en ny beredning får se på frågorna än att länsdemokratiutredningen på ett eller annat sätt skall tvingas pröva om sina redan fattade beslut, bortsett från att det varit intressant att se vad utredningen kommit fram till utan störande ingrepp utifrån.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Vietnamkriget fortsätter, och vad värre är med ökad intensitet. Det är svårt att se någon ljusning i möjligheterna att få de inblandade parterna till förhandlingsbordet. Från tidningar och talarstolar hör vi sedan länge mer eller mindre passionerade utläggningar om skuldfrågan, om vad den ena eller andra borde och inte borde göra.

Från amerikansk sida hävdas att kampen gäller försvar mot den internationella kommunismen. Från andra håll hör vi att kampen gäller omintetgörande av den imperialistiska stormakten USA:s försök att spela kolonialmakt. Det är svårt att med någon säkerhet uttala domslut i denna komplicerade fråga beträffande ett land, som man känner så litet och vars förhållanden är så helt skilda från våra. Personligen kan jag tro på uppriktigheten i den amerikanska argumenteringen, men jag har också stor förstäelse för den önskan till frihet och oberoende från utländskt inflytande som ligger bakom den vietnamesiska frihetsrörelsen.

Vietnamkriget har blivit en allt tyngre börda, i första hand för det vietnamesiska folket självt men även för Förenta staterna. Jag tänker på den belastning på öst—väst-förbindelserna i allmänhet och de svårigheter för ökat samförstånd mellan USA och Sovjet i synnerhet som vietnamkriget medför. Det är otvivelaktigt så att Förenta staterna —

Allmänpolitisk debatt

som inte minst för Västeuropa betydde så mycket när det gällde att resa sig ur ruinerna efter det andra världskriget — i vida kretsar på ett alldeles påtagligt sätt har fått se sin goodwill och allmänna prestige minska under de allra senaste åren på grund av detta tragiska krig i Fjärran Östern.

Det är väl allas önskan att den amerikanska regeringen snarast måtte ta ett initiativ som kan leda till att förhandlingar öppnas. Från otaliga håll har föreslagits ett sådant initiativ, nämligen att amerikanerna villkorslöst upphör med bombningarna över Nordvietnam. Det är svårt att förstå vad det är som avhåller den amerikanska regeringen från ett sådant steg. Gentemot risken för en viss nordvietnamesisk kraftsamling — som bombningarna för övrigt tydligen ändå ej kommer till rätta med — får ställas de vinster i form av öppet manifesterad fredsvilja och eventuellt uppnådd förhandling som därav skulle uppstå. Den humanitära motiveringen för bombstopp är odiskutabel. Oavsett vilka mål bomberna är avsedda för, är det ett tragiskt faktum att de i stor utsträckning drabbar Nordvietnams civilbefolkning.

Regeringens hittills förda vietnampolitik synes mig vara riktig. Det är helt i linje med vårt lands fredliga neutrala traditioner att vår politik får en sådan utformning att den i sin mån kan ge ett positivt bidrag till ansträngningarna att få slut på blodsutgjutelsen i Vietnam. Onyanserade, ja kränkande uttalanden om den ena eller andra partens skuld till den nuvarande situationen bidrar inte till uppkomsten av en lämplig förhandlingsatmosfär.

Men vårt intresse får inte sluta här. Vårt engagemang i vietnamfrågan måste medföra en beredvillighet att göra offer för att hjälpa det vietnamesiska folket att åter bygga upp sitt land när kriget är över. Redan nu borde vi kunna förbereda oss så att den dag vapnen läggs ner i Vietnam en internationell insats omedelbart kan sättas i gång. En

sådan aktion skulle inte bara bidra till att avhjälpa krigets skadeverkningar, utan den skulle kunna skapa förutsättningar för fredlig utveckling i området.

Det var en besvikelse i våras att inte vårt biståndsorgan SIDA fick det anslag man begärt utan måste se sina möjligheter att fullfölja de väsentliga uppgifter man planerat beskurna. Lyckligtvis tystnade inte den intensiva debatt som pågått hela våren. Den har fortsatt med oförminskad styrka, främst genom att pressen hållit den vid liv och fördjupat den genom inträngande och saklig information.

Många tecken tyder på att allt större grupper, främst ideella — och framför allt ungdomen inom dessa grupper — alltmer uppfattar mänskligheten som en gemenskap. Med denna inställning blir det en bjudande plikt att känna och visa ansvar för de miljoner människor som utan att själva vara skuld därtill lider av yttersta fattigdom, hunger, undernäring, sjukdom och brist på utbildningsmöjligheter.

Enligt vad jag förstår är SIDA inne på riktiga vägar vid uppläggningsarbetet. Visst är det viktigt med det bilaterala stödet. Rent psykologiskt måste det finnas för att skapa den nära kontakten mellan oss och de länder som vi vill engagera oss för. Men där givs hinder. Våra resurser är begränsade, inte minst när det gäller personaltillgången. Däremot är hela det multilaterala fältet öppet för oss. Den finansiella hjälpen genom Världsbanken, IDA och UNDP är ju i dag så starkt efterfrågad från u-ländernas sida.

Jag kan heller inte underlåta att ge uttryck för tillfredsställelse över de rapporter som ger vid handen att SIDA av sina anslag avdelar en väsentligt större del än tidigare till uppgifter inom missionens ram.

Låt mig uttala förhoppningen att regeringen för nästa budgetår tillgodoser SIDA:s rimliga önskemål.

För ett år sedan framhöll jag i re-

Allmänpolitisk debatt

missdebatten som önskvärt att i samband med den pågående läroplansrevisionen för grundskolan kristendomsämnet skulle få samma metodiska möjligheter som övriga orienteringsämnena.

Enligt vad jag förstår kommer i det förslag till reviderad läroplan som snart skall presenteras av skolöverstyrelsen kristendomsämnet att få samma ställning som övriga orienteringsämnena på skolans timplan och därmed få samma möjlighet till både samverkan och koncentrationsläsning som övriga orienteringsämnena. Detta bör också bli en lösning på det omdiskuterade objektivtetsproblemet.

Generaldirektör Löwbeer har i tidningen Scholasticus nummer 5 i år skrivit en mycket intressant och givande artikel, benämnd »Att undervisa i kristendom». Sedan han pekat på hur det gångna decenniets debatt om objektiviteten i undervisningen ibland haft en ogynnsam effekt på ämnet genom att klasslärarna ofta blivit ängsliga och villrådiga och frågat vad man får och vad man inte får göra, skriver han följande: »Lösningen på de här problemen ligger i att undervisningen i kristendomskunskap och då också bibelkunskap sker på samma elevaktiverande sätt som all annan undervisning skall ges. Lösningen på objektivtetsproblemet ligger också i mycket hög grad på det metodiska planet. Undervisningen skall vara objektiv i den meningen att den meddelar sakliga kunskaper utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning. Arbetet i kristendomskunskap bör inriktas på att bibringa eleverna sådana färdigheter, att de kan självständigt förvärva kunskaper. Samma metodiska principer som gäller för skolans undervisning i övrigt gäller alltså även för kristendomskunskapen. Det här betyder också att undervisningen i ämnet skall vara engagerande. En undervisning som inte får engagera är en meningslös undervisning.»

Så långt alltså chefen för skolöverstyrelsen.

Herr talman! I det här sammanhanget kan jag inte undgå att göra den reflexionen att namnet kristendomskunskap inte verkar vara det adekvata namnet på ämnet. Ämnet skall ju numera ge undervisning även om andra religioner och livsåskådningar och har som målsättning inte bara att ge verklig kunskap om religion utan även förståelse och känsla för religion över huvud, något som vi håller på att tappa bort i vårt land.

Och man frågar sig därför om inte namnet religionskunskap vore en riktigare benämning. Givetvis ändrar det inte det ställningstagande som riksdagen gjorde vid beslutet om grundskolan, att undervisningen i ämnet i första hand skulle vara en undervisning om kristendom. Min inställning tror jag för övrigt delas av många kristendomslärare.

Jag tror dessutom att den kristna opinionen är mäktig att se på ett sådant namnbyta utan oro. Vi har på kristendomsundervisningens område i dag kommit in i den lugna saklighetens arbetsro som gör att med förståelse och samverkan bestående resultat kan uppnås.

Fru DIESEN (h):

Herr talman! I sitt anförande nyss har herr Blomquist bl. a. pläderat för biståndet till de fattiga länderna. Jag kan helt instämma i hans varmhjärtade uttalande, men jag vill samtidigt ta upp några särskilda aspekter på vår u-landshjälp. För många är det ett alltför avlägset problem, som man ännu en tid tror sig kunna blunda för. Det är inte lätt att levandegöra för svenska folket vad u-landshjälpen egentligen innebär, och alla de som nu under vår mörka vinter reser till flotta hotell vid soliga badstränder tänker nog inte på att det är ett u-land de besöker. Folkmyllret i

Allmänpolitisk debatt

gränderna bildar ju bara en pittoresk bakgrund.

Vår hjälp till u-länderna har väl inte heller varit bara en oavbruten kedja av framgångar och lyckosamma ingripanden. SIDA klagar i sin anslagsframställning för nästa år över att det som uppfattas som misslyckanden ger den största publiciteten. Men vi måste väl vara beredda att tillstå att ett ämbetsverk under uppbyggnad kan göra sina misstag lika väl som vår nådiga regering.

Det är ändå ett rimligt krav från riksdagen och från den svenska allmänheten att SIDA mer öppet redovisar de misstag som gjorts under arbetets gång. Det kan enbart bidra till att skapa ett större förtroende.

Men ett mera öppet redovisande av tidigare missgrepp är inte nog. Sedan kommer den tekniska värderingen av resultaten. Riksdagens revisorer säger också i sin berättelse över SIDA:s verksamhet att frågan om vilka resultat som uppnås måste vara en huvudfråga vid bedömningen av biståndsverksamheten. Riksdagen har också tidigare sagt sig önska en fortlöpande resultatvärdering. Om detta heter det i revisorernas berättelse: »Det är emellertid revisorernas erfarenhet att sådan information ej föreligger i önskvärd utsträckning.»

Det förefaller mig vara av utomordentligt intresse för riksdagen att det skapas metoder för en värdering av de insatser som vi hittills gjort. Sådana metoder skulle göra det möjligt för oss att bättre avgöra vilka projekt vi i framtiden helst vill satsa på. Hur vi än ökar anslagen till u-landshjälpen — och jag anser att de skall ökas — kommer vi väl ändå alltid att ha överskott på lämpliga projekt och underskott på tillgängliga medel.

Från SIDA:s håll möter tydligen heller inget motstånd mot en sådan värdering. Tvärtom säger man i svaret på revisorernas berättelse att en fortlöpande bedömning av utvecklingsbiståndets resultat är av avgörande betydelse för SIDA:s planering av sin verksamhet.

När det gäller att göra en samlad resultatbedömning bör man enligt SIDA tillkalla experter för varje tillfälle. Också revisorerna anser att man bör använda sig av någon utomstående instans, t. ex. akademiska forskningsinstitutioner.

Som det nu är råder det alltså stora brister i ett oavbrutet uppföljande av projekten och deras resultat. Om projektet i Tunisien säger Markensten i sin bok »Svensk u-landshjälp i dag»: »På fältet såg man naturligtvis vad som hände, men detta registrerades inte, och flera år efteråt går det inte ens på platsen att rekonstruera det faktiska händelseförloppet.»

Den mest noggranna evaluering som hittills skett tycks ha gjorts av en professor från Los Angelesuniversitetet, som företagit en undersökning av den amerikanska biståndsinsatsen på Taiwan, d. v. s. Formosa-Kina. Han fann att hjälpen där i stort sett varit effektiv. Men han fann också att t. ex. livsmedelsleveranserna varit minst produktiva och att den mest effektiva hjälpformen varit en kombination av tekniskt och finansiellt bistånd.

Ännu vet man inte riktigt, hur man skall gripa sig an med utvärderingen av resultaten, längst har man i alla fall kommit när det gäller familjeplanering. Eftersom det är ett område, som vi prioriterar, bör vi också kunna utveckla resultatvärderingen här.

Det måste också vara ytterligt svårt att avgöra vilken grad av perfektion man skall ge ett projekt till ett u-land. Det är väl här som i vardagslivet att man vill ge det bästa man kan åstadkomma. Men gåvan skall ju också kunna inpassas i mottagarens miljö, vilket i det här fallet betyder att den skall bli en del av mottagarlandets förvaltning. Om standarden är alltför hög, kan driftkostnaderna bli för stora. Revisorererna har här pekat på vissa brister i Kelibia.

I London ges utbildning i preventivteknik åt läkare och barnmorskor från

Allmänpolitisk debatt

u-länderna. En svensk expert skriver: »Lokal och utrustning var primitiva och skulle inte accepteras vid ett svenskt sjukhus. Ur svensk synpunkt var det av värde att finna, att träningen av läkare från utvecklingsländerna skedde under dessa förhållanden, som även godtogs ur engelsk synpunkt. Arbetet som utfördes och de instruktioner, som gavs, var av högsta kvalitet.»

Den svenska riksdagen och den svenska allmänheten har ansett att familjeplanering skall ha hög prioritet när det gäller SIDA:s insatser. Men alljämt är den andel, som vi anslår till denna gren av verksamheten förvånansvärt låg. Kanske beror detta bl. a. på att det råder en stor brist på experter, som representerar olika vetenskapliga synpunkter på detta frågekomplex. Att stimulera till en ökad tvärvetenskaplig forskning är något som vi på alla sätt måste uppmuntra. I det sammanhanget är det viktigt att det familjeplaneringsinstitut, som det har talats om, snarast kommer till stånd. Bakom ett sådant önskemål står också högerpartiet, vars riksstämman i somras uttalade sig bl. a. för prioritering av familjeplanering och utbildning samt för ett vetenskapligt institut.

Representanter för det internationella organet, IPPF, har också betonat, att det är viktigt att ett sådant institut får en internationell prägel. Hittills har man kanske betraktat de olika familjeplaneringsprojekten alltför mycket ur enbart medicinsk synpunkt. Man borde i större utsträckning följa utvecklingen ur sociologisk och psykologisk synpunkt.

Vad betyder det då för ett u-land att lyckas med sin familjeplanering? Låt oss som exempel ta Pakistan.

Med nuvarande födelse- och dödlighetstal kan man räkna ut, att siffran för barn under 6 år, som år 1965 uppgår till 26 miljoner, år 1985 kommer att ha stigit till 53 miljoner. Vilken fruktansvärd påfrestning för ett land, som trots stora ambitioner inte har möjlighet att

klara vare sig försörjning eller utbildning för den nuvarande befolkningen!

Men det finns ju inte anledning att här i dag gå in på de olika anslagsposterna för nästa budgetår, den frågan får stå över till nästa remissdebatt.

Jag har därför här inte alls berört den procent av nationalinkomsten, som ibland har tenderat att bli den dominerande faktorn i debatten om u-landshjälpen. Det är inte heller min avsikt att göra det nu. Jag tror att SIDA är bättre betjänt av att vi mer går in på en diskussion av de aktuella objekten. Jag tror att vad som nu behövs är en saklig och frasfri diskussion här i riksdagen och en tålmodig upplysning bland den svenska allmänheten.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Den livliga skoldebatt som för närvarande pågår motiverar att skolfrågorna också belyses i höstremissen.

Det senaste decenniet har kännetecknats bl. a. av en serie skolreformer, om vilka det i stort sett har rätt politisk enighet. När Ragnar Edenman avgick som ecklesiastikminister uttalade han i en avskedsintervju apropå grundskolereformen följande: »Nu har vi huset klart. Det vilar på en stabil grund. Vägarna är resta och taket läggs på. Nu gäller det att koncentrera sig på arbetet inom huset. Det blir nästa viktiga steg i den rullande skolreformen.» Uttalet speglar situationen i grundskolan på ett som jag tycker ganska riktigt sätt.

Vi har uppnått stabilitet i organisationen, även om främst översta våningen i grundskolebyggnaden, årskurs 9, sannolikt inom kort måste få en ganska ordentlig ommöblering. Planeringsarbetet pågår som bekant för fullt på skolöverstyrelsen, och jag förutsätter att vi får tillfälle att diskutera högstadiets utformning här i riksdagen senare.

Målsättningen i 1962 års grundskolebeslut var hög, för att inte säga djärv.

Allmänpolitisk debatt

Knappast något land har beslutat ett obligatoriskt skolsystem med djärvare föresatser att påverka och utveckla samhället i demokratisk riktning än Sverige. I propositionen om grundskolan år 1962 sägs:

»Skolans mål och undervisningens innehåll är varje människas rätt till allsidig utveckling av sina anlag och intressen. Tungt vägande är också det moderna samhällets behov av krav på sådana egenskaper hos människorna, vilka grundlägger och förstärker demokratins principer för samverkan och tolerans mellan kön, raser och nationer. Fostran till fritt och självständigt kritiskt omdöme måste kompletteras med fostran till samarbete. Respekten för sanning och rätt, för människans egenvärde, för människolivets okränkbarhet och därmed för rätten till odelad personlig integritet representerar så omistliga tillgångar, att de kan sägas utgöra några av de grundvärden som måste få bestämma skolans mål och undervisningens innehåll och inriktning.

Härav följer för undervisningsarbetet sammanfattningsvis kraven på självverksamhet, åskådlighet, individualisering samt gemenskap och samarbete.»

Målsättningen ställde nya och väsentligt ökade krav på den svenska lärarkåren. Lärarutbildningssakkunniga fastslog också detta i sitt betänkande, där det bl. a. sägs: »Denna uppgift innebär en omställning i arbetssättet på alla nivåer, såväl i grundskolan som på det gymnasiala stadiet.» — »Förr skulle läraren främst kunna fånga klassens uppmärksamhet, numera måste han i första rummet kunna stimulera den enskilde elevens arbete.» — »Organisationsförmågan sätts på prov framför allt vid individualiserad undervisning.»

Herr talman! Jag har citerat dessa avsnitt ur ett par väsentliga skolpolitiska dokument för att belysa en central fråga i den just nu livliga debatten om anpassningsfrågorna i dagens skola. Jag tror nämligen att ett av grundproblemen i de svårigheter som otvivel-

aktigt våra lärare och elever har att kämpa med utgöres av skillnaden mellan den djärva målsättningen och de befintliga förutsättningarna att förverkliga dem i det dagliga arbetet. Ingen kan förneka den goda vilja och den ambition som lärarkåren lägger i dagen för att lyckas, men tyvärr saknas så mycket av den inre utrustningen i materiellt och pedagogiskt hänseende att skolsystemet långt ifrån ännu fungerar gnisselfritt. Situationen har inte blivit bättre av den eftersläpande lärarutbildningsreformen. Först i år har riksdagen beslutat om hur lärarkåren skall utbildas för de långt tidigare beslutade skolformerna. Det kommer att dröja fram till 1970-talet innan lärare lämnar lärarhögskolorna med en utbildning som helt anpassats till grundskolans, gymnasiet och fackskolans läroplaner.

Det mest kännetecknande för den klass läraren i en svensk grundskola möter är sannolikt heterogeniteten, den stora spännvidden, i många avseenden. Det är naturligtvis en konsekvens av principen om den sammanhållna klassen i ett obligatoriskt skolsystem. I klassen finns elever med vitt skilda intellektuella förutsättningar. Där finns elever med helt olika ekonomisk bakgrund. Möjligen föreligger den gemensamma nämnaren att de flesta upplevt en ökning av familjens inkomster under en tioårsperiod med upp emot 100 procent. Med det följer en inställning, karakteriserad av ständigt ökad anspråksnivå, som kan leda till en inte alltid problemfri standardjakt.

Många utredningar liksom den allmänna erfarenheten säger att hemmets studiemiljö är högst avgörande för skolgångens utfall. På den punkten skiljer sig läget i grundskolan väsentligt från den tidigare urvalsskolan. Vi vet att det stora flertalet i föräldragenerationen alltså endast har fått sin utbildning i folkskola. Även om detta inte får tas som en generell regel — och det är jag angelägen att understryka — så har de elever som kommer från hem där för-

Allmänpolitisk debatt

äldrarna har större erfarenhet av studier ett bättre studiesocialt stöd än de andra. Att så är fallet går inte att komma ifrån, och jag tror att det är en omständighet som alltför ofta förbises.

Med den förlängda skolplikten följer också ett förlängt beroende av föräldrafamiljen, ekonomiskt och praktiskt, parat med ett ökat behov av snabbare social och psykologisk frigörelse, vilket naturligtvis kan vara konfliktskapande. Samhällets strukturförändringar är en annan omständighet som starkt påverkar skolungdomens situation. En inre folkvandring bestående av att cirka 400 000 människor per år byter hemortskommun gör att såväl ungdomar som deras föräldrar ofta saknar det rotfäste i hemmiljön som tidigare generationer ägde. Vissa kontaktsvårigheter blir många gånger en följd härav.

Med industrialiseringen följer också kvinnans frigörelse från hemmet, vilket med nödvändighet radikalt förändrar skolsituationen för eleverna.

Herr talman! Åtskilliga andra faktorer går säkert att redovisa, som kan sägas ge dagens skolungdomar en helt annorlunda situation än tidigare. Jag har med det sagda velat påvisa *dels* hur det alltfört bestående gapet mellan skolreformernas målsättningar å ena sidan och förutsättningarna att i praktisk pedagogisk verksamhet genomföra dem å den andra sidan, *dels* hur skolungdomarnas situation i hem, skola och samhälle ständigt förändras och hur det sammantaget ganska naturligt leder till vissa anpassningsproblem. Dessa problem har fått sin utlösning i den pågående skoldebatten. Leder den diskussionen till en större öppenhet, en ärligare vilja att redovisa hur situationen verkligen är med de mörka inslag som finns, men också påpekanden om de spirande framgångar som förekommer i rikt mått, är debatten enbart en positiv företeelse. Men om den däremot skulle få till resultat en negativ attityd mot grundprinciperna i det framarbetade skolsystemet, då finns det anled-

ning att träda upp till försvar. Oavsett resultatet har skolans personal rätt att vänta sig ett fortsatt positivt engagemang från stat och kommun. De väntar sig konkreta förslag och en ökad satsning för att ge skolan nödvändiga resurser i uppföljningsarbetet och vidareutvecklingen av skolreformerna.

Punktvis skall jag försöka sammanfatta några av de åtgärder som jag finner angeläget att omedelbart vidta eller vidareutveckla för senare verkställighet.

1) Även om åtskilliga ansträngningar gjorts och goda resultat nåtts för att förverkliga en metodik som står i överensstämmelse med läroplanerna, har jag ändå den bestämda uppfattningen att en intensifierad fortbildning av skolans personal, främst skolledare och lärare, är mycket angelägen. En gammal god pedagogisk regel är att en meningsfull sysselsättning ger god arbetstrivsel. För att tillgodose exempelvis de skärpta kraven på individualiserad undervisning återstår säkert mycket att göra ännu.

2) Ett annat led i förnyelsen av metodiken utgör produktionen av hjälpmedel. Intensivt arbete pågår på skilda fält för att tillgodose det behovet, och vi kan därför motse en fortsatt snabb förbättring. Men det gäller inte enbart produktionen utan väl så mycket systematiseringen och vägledningen om hur och när materialet effektivast skall utnyttjas. Jag vågar påstå att en riklig mängd undervisningsmateriel, men illa planerad, kan vara lika otillfredsställande som stor knapphet på materiel.

3) Den elevvårdande personalen är ännu helt otillräcklig. Antalet kuratorer är i dag cirka 200, varav en hel del är halvtidsanställda. Vi har 15 länskolpsykologtjänster och 97 kommunala skolpsykologtjänster. Antalet elever per psykolog varierar avsevärt. Högsta antalet är för närvarande över 16 000. Var och en förstår att en fortsatt utbyggnad på det här området är nödvändig, om acceptabel effektivitet skall

Allmänpolitisk debatt

uppnås. Vidare förefaller det som om en del gränsdragningsproblem kvarstår, om vilka arbetsuppgifter de olika tjänstemännen lämpligen bör ha inom elevkåren. Sådana ting borde relativt snabbt gå att klara ut. I mångt och mycket är det ju här fråga om ett lagarbete.

4) Då elever får tillfälliga eller mera långvariga anpassningsproblem i skolarbetet, måste skolan ha en tillräckligt differentierad arsenal av hjälpåtgärder till sitt förfogande. Klinik- och specialundervisning av olika slag utgör de viktigaste inslagen i det här avseendet. Det kan dock ifrågasättas, om inte förnyade ansträngningar för att finna nya former på det här området är motiverade.

5) Det nuvarande statsbidragssystemet låser den kommunala skolledningen på ett enligt min mening något olyckligt sätt i det pedagogiska förnyelsearbetet. För närvarande är statsbidraget bundet till antalet lärartjänster. Jag ifrågasätter, om inte en annan bas vore lämpligare, som gav skolledningen större frihet att t. ex. utnyttja olika slag av personal i undervisningen och större frihet att organisera klasser och grupper enligt Trump-metoden. En sådan översyn av statsbidragssystemet borde också innefatta bidrag för all undervisande och elevvårdande personal, således inte enbart skolledning och lärare.

6) I flera läraruttalanden på senaste tiden har framkommit hur lärare i ensamhet för sin kamp mot besvärliga elever eller hela klasser utan att vilja eller kunna föra problemen vidare. Lärare som kommit i en sådan situation att de är nära att ge upp måste omedelbart bibringas den uppfattningen att de kan få hjälp och framför allt också får hjälp när det behövs. För mig förefaller det helt naturligt att läraren i första hand skall kontakta rektor i sådana här situationer. I den pågående debatten har det gjorts gällande att lärarna har dragit sig för att tala

med rektor på grund av föreliggande risk att få sänkt tjänstgöringsbetyg. Jag tror farhågorna är överdrivna. Men jag kan inte heller se att någon gradering av lärarens tjänstgöring tjänar något vettigt syfte. Därför tycker jag att den delen av tjänstgöringsbetyget helt kan utgå.

I det här sammanhanget förtjänar påpekas den slagsida som tyvärr alltför ofta rektorernas arbetsinsatser får mot den administrativa sidan på de pedagogiska uppgifternas bekostnad. Även den saken förtjänar övervägas.

7) 1965 publicerade en arbetsgrupp, tillsatt av skolöverstyrelsen, en utredning benämnd Arbets-, trivsel- och ordningsförhållanden i den obligatoriska skolan. I det arbetet framkom förslag, som delvis tangerar en del av de tidigare nämnda punkterna, men också åtskilliga andra som förtjänar beaktande, bl. a. förslaget om den servicegrupp för skolans trivsel- och ordningsförhållanden som sedermera också tillsattes. Tyvärr har den icke utnyttjats på det sätt som var avsikten, och det kan därför diskuteras om inte en omorganisation snarast bör göras. Det avsnitt i nämnda undersökning som jag finner vara särskilt angeläget att det inte faller i glömska utan ständigt är föremål för fortsatt vidareutveckling är skolbyggnadernas utformning. Det gäller främst sådana ting som storleken, möjligheten att dela upp skolenheten i skilda avdelningar för att motverka stora elevmängder med åtföljande anonymitetsproblem, kommunikationsledningens utformning, placeringen av gemensamhetsutrymmen, bullerbekämpning o. s. v.

8) En utveckling av elevdemokratien i den riktning som finns redovisad i en motion, som jag är medmotionär på, kan befrämja arbetstrivseln. Motionen skall behandlas senare i dag, varför jag inte kommenterar den närmare nu.

9) Till sist skulle jag vilja stryka under behovet av ökad information om våra skolformer via massmedia. Jag

Allmänpolitisk debatt

har den uppfattningen att många föräldrar känner sig okunniga om vilka möjligheter deras barn har att få mest adekvat utbildning i förhållande till sina förutsättningar. Informationen bör inte minst belysa de arbetsformer som den nya skolan vill utnyttja.

Herr talman! Jag har försökt att i några punkter konkretisera några väsentliga frågor i dagens skoldebatt som alla ytterst gäller att göra arbetstrivseln större. Det hade varit ett nöje att få ventilera dem med något av statsråden i departementet, men jag kanske får tillfälle att göra det senare.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Höstens stora allmänna politiska debatt börjar lida mot sitt slut. Den har pågått så länge att jag är alldeles säker på att kammarens ledamöter — antingen de finns i kammaren eller inte — mycket intensivt väntar på att få övergå till behandlingen av de många sakärenden som finns på dagens föredragningslista.

Debatten har pågått så länge att de stora frågorna — den ekonomiska utvecklingen, den fortsatta inflationen och den stora arbetslöshet som hotar — är väl avbetade. Jag skall därför icke uppehålla mig vidare vid dessa frågor.

I detta fina socialistiska välfärds-samhälle har plötsligt trygghetsfrågorna blivit aktuella. Varför, kan man fråga, har inte det socialdemokratiska partiet under den långa tid som det utövat makten skapat den trygghet som är så viktig för alla? Om det finns några otäcka och hemska ekonomiska krafter i vårt samhälle, varför har man inte tidigare eliminerat dessa krafter, när man har haft så god tid på sig?

Några talare har redan berört övergången till högertrafik. Jag vill för min del i motsats till vad en talare anförde redan i tisdagens debatt framhålla, att det kan finnas anledning till glädje och tillfredsställelse över att det i verkligheten gick så bra att lägga om till och

införa högertrafik och att olyckornas antal så kunde hållas nere under de första månaderna. Att under två månader kunde räddas betydligt mer än hundratalet människoliv i förhållande till den olycksfrekvens som vi har att jämföra med är ett mycket gott resultat.

Det fanns människor som trodde att övergången till högertrafik skulle bli en mycket bloddrypande händelse, att det skulle bli ett blodbad på vägarna och att sjukhusen skulle fyllas med skadade och lemlästade på en enda gång. Det fanns de som efterlyste vilken beredskap som rådde på sjukhusen. Det var dess bättre ett misstag att tro, att även sjukhusen skulle behöva en starkare beredskap än vanligt. Det blev inte på detta sätt. Övergången gick bra och medförde ett minskat antal olyckor. Nu har olyckskurvan börjat peka uppåt igen, men vi får hoppas att detta blir av övergående natur. Här gäller det, efter vad jag kan förstå, att hålla ett stadigt grepp om trafiksäkerheten även i fortsättningen.

Även om man tyckte att propagan-dan och upplysningen samt allt det som utträttades före den stora övergångsdagen var tröttande och ibland verkade tjatigt, kan man nu konstatera att allt arbete och all planering före och under övergångstiden gav ett gott resultat. Knappast någon vågade tro, att denna stora apparat verkligen skulle fungera så bra som den gjorde. Liksom herr Lundström uttalade i går vill jag gärna lämna ett erkännande till de personer som hade att svara för övergången och dess organisation.

Det som var av stort värde under själva övergångstiden var den hårda kontroll som utövades. De som inte hade lärt sig köra bil före omläggningen utan körde mycket vårdslöst har nu ändå under en viss tid fått lära sig att köra på ett hyfsat sätt. Det är bara att hoppas att den inlärd körtekniken skall sitta i för framtiden. Händelserna visar dock — inte minst vad som har

Allmänpolitisk debatt

inträffat under det senaste veckoskiftet — att det även i fortsättningen måste utövas en stark kontroll över de många bilister som alltför framansvarslöst ute på vägarna.

Även i denna debatt har det omtalats att vår levnadsstandard är den högsta i Europa. Jag skall inte försöka ändra på den uppfattningen. Det kan inträffa olyckor på alla områden, men nog kan man tycka att det alltmånga inträffar händelser, som klart och tydligt visar att det inte är så väl ställt i vårt samhälle. Här finns — det måste vi vara medvetna om — många som lider nöd, även om detta faktum inte framträder så starkt i ljuset.

Det har talats och skrivits så mycket om ett alltmer ökat narkotikamissbruk under de senaste åren. En hel del narkotikabövar, försäljare och missbrukare fångas in och får sitt välförtjänta straff. Faran är dock stor att missbruket ändå ökar. Varför orkar inte samhället med att på ett bättre sätt röja upp i narkotikakvarteren?

Hur kan egentligen en sådan händelse inträffa i vårt välfärdsland, som för några veckor sedan tilldrog sig här i Stockholm, bara 16 km från centrum? Hur kunde det inträffa att en kvinna med fem små barn fick bo i ett gammalt skjul, som under inga förhållanden kunde kallas en människovärdig bostad? Detta uthus eller ruckel var utdömt som bostad innan kvinnan flyttade dit för ett antal år sedan. I detta skjul avlider kvinnan omgiven av sina fem små barn, när hon föder sitt sjätte barn, som likaså avlider.

Nog är det rätt många människor vilkas jordiska tillvaro — som det redan sagts i denna debatt — avslutas alltför tidigt av den orsaken att de inte får det stöd och den omtanke som de borde få. Skulle det inte vara rätt och riktigt att det allmänna satte in sina resurser att hjälpa där nöden är som störst, hjälpa där nöden är verkligt livshotande?

I en tidning så sent som den 17 oktober omtalades att en 58 års man hade

varit intagen på sjukhus för tbc, en utarbetad och sjuk människa. Han hade inte legat samhället till last utan försörjt sig själv och fullgjort sina skyldigheter. Men när han kom i en nödsituation, då fick han ingen hjälp. Mannen hade haft en bostad. Den miste han under vistelsen på sjukhuset. När han blev utskrivnen och lämnade sjukhuset i februari månad fanns ingen annan råd — han hade en gammal säng, den ställde han vid en rivningsfärdig fabriksvägg och över sängen på några brädbitar hängde han upp en presenning, som inte skyddade mot höstregnen utan allt blev genomsurt.

Visst har vi om man ser till genomsnittet och över det hela taget en god levnadsstandard, men det finns också många mörka fläckar i det socialistiska välståndssamhället. Händelser inträffar ofta som talar för att de sociala myndigheterna bör ha en bättre uppsikt med sådana individer som verkligen lider nöd och hjälpa dem som har det svårt. Det är kanske inte bara de som jämt och ständigt ropar på hjälp som har det svårast — även de som lider i tysthet och stillhet behöver uppmärksammas.

I den propagandakampanj som bedrivs av det socialdemokratiska partiet och som förekommit kring den extra partikongressen, har man utlovat att här skall bedrivas en hårdare socialistisk politik. Men jag har inte kunnat upptäcka att man ägnat dessa de allra mörkaste sidorna i samhällsbilden någon uppmärksamhet.

Inte heller har jag kunnat upptäcka att man ägnat ökad uppmärksamhet åt ordningens upprätthållande, något som är och måste vara ytterst angeläget. Vi har nyligen fått uppgifter om att här i Stockholm alla tillgängliga resurser tagits i anspråk för att möta den ökade brottsligheten. Trots detta har antalet anmälda men ej utredda brott ökat från mars till september med 6 000 till 18 000. Liknande förhållanden råder i många andra polisdistrikt. Man kan med skäl fråga: Vart skall det leda hän?

Allmänpolitisk debatt

Säkert speglar inte dessa siffror verkliga förhållandet; den uppfattningen blir alltmer allmän att det är meningslöst att göra anmälan till polisen om det inte är alltför grova brott. Det måste vara fråga om en allvarlig företeelse, när brottsligheten fortsätter att öka samtidigt som polisens personalresurser inte följt med i utvecklingen.

De stöldlikor som blivit upptäckta på senaste tiden och som under flera år kunnat göra inbrott och stölder på hundratals platser talar sitt tydliga språk. De har samlat ihop stöldgods för flera miljoner kronor, i sådan mängd att de inte kunnat finna avsättning för det stulna inom landet utan smuglat det ut över gränserna.

För inte så länge sedan uppgavs det att stölderna av tvåhjuliga fordon — cyklar, motorcyklar och mopeder — rörde sig om ett värde av cirka 35 miljoner kronor per år i hela landet. Dessa brott är sådana som polisen inte hinner att syssla med. Under år 1966 klarades upp i Stockholm 7,66 procent av motorcykelstölderna, 8,54 procent av mopedstölderna och 1,9 procent av cykelstölderna.

För att ta ett annat exempel kan nämnas att i Borås stad mopedstölderna inte utreds i brist på arbetskraft. En man finns för uppgiften. Han har fullt arbete med att ta emot rapporter om påträffade övergivna och ofta helt eller delvis slaktade mopeder, åka runt och samla ihop dem och sköta pappersexercisen. Här förekommer ingen spaning efter stulna mopeder, ingen spaning efter gärningsmän. Bara mopedstölderna i Borås kommer i år att röra sig om ett värde på cirka 400 000 kronor.

Jag har vid tidigare tillfällen sagt att detta är en ytterst farlig utveckling, och jag är för min del säker på att man förr eller senare måste komma till insikt mera allmänt härom.

När nu brottsligheten ökar i hastig takt, och tusen och åter tusentals brott bara avskrivs hos polisen, föder detta förhållande nya brottslingar som i sina

tilltag blir allt djärvare. De som inte lever inom lagens gränser, de som ger sig in på brottets bana, har de senaste åren haft en god marknad, en alltför god jordmån och uppväxtmiljö att leva i. Ingen kan i verkligheten ha någon annan uppfattning än att detta förhållande att vi har ett ständigt ökat antal ouppklarade brott föder en ny och svårare brottslighet.

Att såsom förekommit även här i riksdagen ibland försöka nonchalera det hela och försöka bortförklara innehållet i vad som händer och sker med att det är små och obetydliga forseelser som avskrivs kan inte annat än betecknas som ansvarslöst.

Det måste vara en samhällsuppgift av stor betydelse att här se till att det blir ett ändrat förhållande. Kan verkligen någon i ansvarig ställning ha den uppfattningen att det är riktigt att tusen och åter tusen brott avskrivs utan minsta åtgärd bara därför att det saknas arbetskraft för utredningsarbetet?

När det gällde att lämna in förslag till nästa finansår innehöll förslaget från polischefernas och länsstyrelsernas sida ett önskemål om cirka 3 000 nya tjänster. Rikspolisstyrelsen ansåg att vad som begärdes var berättigat, men även till detta stora statliga verk hade utgått en framställning från Kungl. Maj:t att det på grund av ett ansträngt statsfinansiellt läge gällde att hålla igen och visa sparsamhet.

Rikspolisstyrelsen är tydligen lättare att tala vid i detta sammanhang än länsstyrelserna och polischeferna ute i länen och kunde för sin del bara tillstyrka ett avsevärt mindre antal, eller 564 nya tjänster, därav 464 polistjänster.

Nog finns det anledning i många sammanhang att leva mer sparsamt, men på inget område är det så olämpligt och kommer att föra med sig stora skadeverkningar som att i dagens situation spara på arbetskraften för ordningsmakten.

Jag vill även denna gång, herr talmän, ha sagt att det verkar ganska otro-

Allmänpolitisk debatt

ligt att vi skulle ha blivit så fattiga i detta land att vi inte skulle ha råd till att så långt som möjligt svara för ordningens upprätthållande.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att vara inne i kammaren under den debatt i går som rörde sjukvårdsfrågorna; jag var i medkammaren. Men jag har erfarit att herr Lundström då tog upp ett yttrande av mig och bl. a. anförde att socialministern »som bekant har bortsett från att det föreligger någon värdkris här i landet».

Jag är litet förvånad över detta yttrande. Jag hade ju tillfälle att i december månad 1966 inte bara diskutera sjukvårdsfrågorna i sin helhet med herr Lundström utan också att utförligt tala om vad jag hade sagt. Och jag vill, herr talman, begagna tillfället att återigen i varje fall till protokollet läsa in att vad jag påpekat är, att det självfallet finns många lokala svårigheter inom sjukvården. Problemen kan på sina håll vara stora, men det finns enligt min mening inget underlag för talet om värdkris som en beteckning på den svenska sjukvårdens läge i dag.

Jag har velat anföra detta till protokollet för att starkt reagera mot det sätt, varpå man från folkpartiets sida inte bara använder citat utan över huvud taget behandlar den stora, allvarliga sjukvårdsfrågan.

Jag hade anledning att i medkammaren i går ställa två frågor till partiledaren herr Wedén. Jag frågade honom om det råder värdkris i Södermanlands län och, om så är fallet, vilka åtgärder herr Wedén ansåg att statsmakterna skulle vidta för att förbättra situationen. Jag frågade vidare, om herr Wedén kunde peka på något enda landstingsmöte i höst, inför vilket folkpartiet tagit något initiativ som kan sägas vara ett allvarligt och väl underbyggt försök att komma till rätta med den krissituation, som vi enligt folk-

partiet skulle ha i vårt land. Jag fick inget svar.

Men eftersom herr Lundström i flera sammanhang här i kammaren tagit upp sjukvårdsfrågorna till diskussion, skulle det finnas anledning för mig att rikta i varje fall den sistnämnda frågan till honom: Vad har skett ute på landstingsmötena denna höst?

Jag kan gärna, herr talman, tillhandahålla honom en viss vägledning. Här har ju från folkpartiets sida riktats häftiga attacker mot förhållandena på sjuk- och hälsovårdens område. Man har gjort energiska försök att frammana bilden av en krissituation, inför vilken regeringen står rädlös, utan förmåga eller vilja att handla.

När jag nu igen har ställt frågan om folkpartiet eller enskilda folkpartister tagit några initiativ vid höstens landstingsmöten för att komma till rätta med den kris och den nästan katastrofala situation, som de själva målar upp, har jag inte särskilt stora förhoppningar att få ett svar. Därför skall jag försöka ge svaret själv. Det finns inte något som helst samband mellan folkpartiets propaganda på detta område och folkpartirepresentanternas politiska insatser.

Jag har sett litet på vad som har hänt ute i landstingen denna höst. Inom 16 landsting har folkpartiet över huvud taget inte tagit något eget initiativ eller gjort någon framstöt som skulle kunna rubriceras som ens ett försök att komma till rätta med den värdkris som i andra sammanhang bekymrar partiet så starkt.

I övriga landsting förekom motioner eller interpellationer i värdfrågor, men de gällde som regel perifera spørsmål. Det kan noteras att några av motionerna aldrig kom upp till realbehandling, eftersom de förslag som de innehöll redan hade tillgodosetts genom initiativ från landstinget eller staten. I vissa andra fall kan man kanske spåra insatser till förhållning.

Ett antal motioner kan sägas inne-

Allmänpolitisk debatt

bära vissa marginella insatser, som kanske kan ge begränsade fördelar. Men slutbilden är fullständigt klar. Några insatser som verksamt skulle kunna bidra till att undanröja den sjukvårdskris, som man talar om, har inte presterats av folkpartiet eller enskilda folkpartister under landstingsmötena i höst. Folkpartiets propaganda om krisen har alltså inte påverkat folkpartiets egna förtroendemän så att de kommit med några påvisbara initiativ i de församlingar, där landets sjukvårdsfrågor i så hög grad avgörs.

Eftersom herr Lundström uppenbart i går riktade denna anklagelse mot mig, har jag i dag velat begagna tillfället att lämna honom en redovisning på detta viktiga avsnitt.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort gemäle:

Herr talman! Låt mig först säga att en stor del av de saker, som socialministern nu berörde, togs upp under gårdagens diskussion. Herr Söderberg beskrev — låt vara inte med samma utförlighet, utan mera summariskt — hur litet folkpartiet hade gjort i landstingen.

Gentemot detta sade jag då — och jag vill upprepa det nu när socialministern är närvarande — att de frågor som vi diskuterar i riksdagen är frågor som berör problemen *i stort*. Vi inom folkpartiet anser att det är statens och i första hand regeringens angelägenhet att ta initiativ till och försöka utarbeta erforderliga vägledningar och riktlinjer för hur man skall komma till rätta med detta problem i stort och inte bara det som är lokalt betonat, såsom jag tyckte att socialministern nu ville antyda.

Den statistik som föreligger beträffande bristen på läkare, sjuksköterskor och annan vårdpersonal — en brist som bl. a. är den reella anledningen till de beryktade sommarstängningarna, andra ting att förtiga — ger klart vid

handen att man aldrig kommer till rätta med hela sjukvårdsproblemet förrän man kan lösa personalfrågan och därmed sammanhängande spörsmål. Det gäller alltså inte bara den slutna utan även den öppna sjukvården.

Jag sade i går — och jag upprepar det här — att personalproblemet är ett mångfasetterat problem. Det gäller inte bara lönefrågor, arbetsförhållanden i övrigt och organisationsspörsmål, utan också servicefrågor och en mängd andra saker. Om man verkligen skall nå resultat kommer det att kosta pengar. Jag reste därför spörsmålet hur dessa pengar skall anskaffas och nämnde olika alternativ. Det är en fråga som man inte kan ge sig på utan att problemen blivit analyserade centralt — alltså genom statligt initiativ — och man försökt komma fram till en lösning som avser både de rent statliga uppgifterna och de uppgifter som omhänderhas av landstingen. Man kan inte bara säga att sjuksköterskeyrket måste göras till ett lockande yrke och att detta främst är en uppgift för landstingen, som ju har de flesta sköterskorna, utan detta är ett spörsmål som är fullständigt beroende av att staten och berörda kommuner gör en gemensam utredning och vad man därvid kan komma fram till. Därför finns all anledning att ytterligare påfordra de initiativ i detta viktiga avseende — andra att förtiga — som jag närmast berörde i går.

För mig har det hela tiden, när jag tagit upp dessa sjukvårdsspörsmål i flera år, stått klart att det är en så väsentlig fråga, att den i stort sett måste ges prioritet framför många andra. Olika människor och olika grupper av människor har olika önskemål och olika behov. En del behöver bostäder — inte alla, ty de flesta har. En del behöver bidrag av olika slag — inte alla men en del. Detta är problem som man bör försöka lösa för berörda grupper. Men allesammans vi människor, som inte möjligen den moderna ättestupan trafiken tar död på med detsamma,

Allmänpolitisk debatt

kommer att ha behov av sjukvård. Därför måste det vara en gemensam angelägenhet för oss alla, så viktig att jag tycker att vi borde kunna förena oss att verkligen gemensamt göra den insats från det allmännas sida som är möjlig.

Jag vill till sist understryka, vad jag också sade till herr Söderberg i går, då han inte ville använda ordet »vårdskris», vilket nog inte heller socialministern ville göra i dag, att det ju inte är på orden det beror. Strunt i orden! Det viktigaste är att man verkligen på bred front griper sig an med ett problem, som såvitt jag förstår även socialministern är medveten om.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Lundström sade att man skall »strunta i orden». Jag noterar det, och då hoppas jag att man inom folkpartiet nyanserar sin propaganda i fortsättningen. Herr Lundströms tonläge lade jag också märke till. Han sade att det är angeläget att »alla goda krafter förenas» i de viktiga uppgifter som föreligger. Jag noterar även detta.

Men mycket av allt det som herr Lundström sade här i denna dämpade ton kontrasterar starkt mot den propaganda, som man centralt driver och har drivit ute i landet. Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med någon längre redogörelse, men det finns några inslag i denna propaganda som jag har reagerat emot. Det är framför allt den notoriska underlåtenheten att redovisa vad som sker och vad som hänt. Man gav för några år sedan ut en broschyr »Medicin mot vårdkrisen» som vi diskuterade i fjol. Där redovisar man över huvud taget inte någonting av vad som faktiskt händer.

Må det vara mig tillåtet, herr talman, att göra några påpekanden. Här står vi inför uppgifter som är stora, och personligen är jag medveten om att det finns många problem med många svårigheter, det har jag i olika samman-

hang understrukit. Vi har problemen inom åldringsvården, kanske framför allt i de största städerna. Vi har lokalt betingade svårigheter beträffande provinsialläkartjänsterna i Norrland. Vi har nya specialiteter som tränger sig på och som måste infogas i vårt sjukvårdssystem, t. ex. den nu aktuella njursjukvården.

Vi är medvetna om de påfrestningar som många enskilda kan utsättas för, när de konfronteras med brister som självfallet finns. Men vi nöjer oss ju inte med att ropa om vårdskris. Vi satsar hårt för att öka resurserna ännu mera, så att ingen skall behöva riskera att bli utan adekvat behandling och vård.

Det är detta som jag anser det angeläget att betona, inte minst inför en vårdbehövande allmänhet, att landstingen här anstränger sig i hög grad för att möta krav och behov och att man där inte finner att folkpartiet har tillhandahållit några patentmedicinska lösningar. Tvärtom — jag har redovisat vad som har hänt på landstingsmötena denna höst.

Herr Lundström tar upp personaltillgången. Låt mig, herr talman, bara säga ett par ord om detta, därför att det är så väsentligt. Folkpartiet redovisar ju ingenting. Vi har satsat starkt på läkarutbildningen, så starkt att vi inom loppet av detta decennium fördubblar intagningskapaciteten vid de medicinska fakulteterna, från 450 till över 900 medicine studerande per år. Medicinalstyrelsen uppskattar att vi under tre år, 1967—1969, kommer att få ett nettotillskott av drygt 1 000 heltidstjänstgörande läkare, inberäknat utländska läkare. Och efter 1969 bör verkningarna av den kraftigt ökade läkarutbildningen göra sig än mera gällande.

Vi har haft förmånen att här i landet få ta emot ett betydande antal utländska läkare. För att på bästa sätt kunna utnyttja detta tillskott har vi organiserat en omfattande kursverksamhet för

Allmänpolitisk debatt

att snabbt sätta de utländska läkarna in i vårt språk och i våra förhållanden. Jag kan nämna för kammarens ledamöter, att just i de här dagarna får vi ett tillskott av 55 väl kvalificerade läkare från Tjeckoslovakien och Bulgarien.

När det gäller sjuksköterskeutbildningen har intagningen i sjuksköterskeskolorna ökat från 1 800 år 1960 till 2 800. Det totala antalet yrkesverksamma sjuksköterskor har stigit från mindre än 20 000 år 1960 till bortåt 27 000, och medicinalstyrelsen uppskattar nettotillskottet under de närmaste tre åren till cirka 3 700 heltidsarbetande sköterskor vid oförändrad yrkesintensitet.

När det gäller övriga personalgrupper, assistenter, undersköterskor och sjukvårdsbiträden, har utbildningen också ökat.

Vårdkapaciteten på våra kroppssjukhus gör det nu möjligt att lägga in över 1 miljon människor för vård under ett år. År 1965 var siffran 1 100 000. Det innebär i genomsnitt över 3 000 intagningar per dag, dessutom sker under ett år bortåt 10 miljoner läkarbesök vid sjukhusens öppna mottagningar. Det sker ju ett väldigt sjukhusbyggande här i vårt land, som inte minst landstingens ledamöter väl känner till. Men tydligen är herr Lundström även på den punkten främmande för vad som händer ute i bygderna.

År 1966 byggdes sjukhus och sjukhem för cirka 470 miljoner. Under innevarande år beräknas sjukhusinvesteringarna öka med inte mindre än cirka 60 procent till 750 miljoner och nästa år beräknas de öka ytterligare till drygt 850 miljoner kronor för att 1969 gå upp till över 900 miljoner. Det skulle betyda ungefär en fördubbling av sjukhusbyggandet från 1966 till 1969, dvs. på tre år. Sjukvårdshuvudmännen gör här utomordentliga insatser och det har vi anledning att tacksamt notera.

Man anklagar oss också för att man inte planerar och prioriterar. Låt mig där bara peka på långtidssjukvården,

som är så viktig och väsentlig — den tar ju sikte på åldringarnas behov.

Förra året byggdes sjukhem för cirka 120 miljoner kronor och i år beräknas det ske en fördubbling av sjukhemsbyggandet. För nästa år beräknas ytterligare en kraftig ökning. Detta är resultatet av en medveten styrning, som givit förtur åt sjukhemmen inom sjukvårdsbyggandet. Resultatet kan avläsas i att inte mindre än 15 000 nya sjukhemsplatser, dvs. platser för långtidsvård för i huvudsak äldre kommer att stå färdiga eller vara under byggnad 1969. Denna nettoökning av platsantalet innebär ett mycket stort tillskott till de 23 200 långtidsvårdsplatser vi hade 1965. Det betyder att vi raskt närmar oss det platsantal inom långtidsvården, som uppställdes som mål av läkarprognosutredningen, nämligen cirka 40 000 platser år 1970.

En stor utbyggnad pågår även av den andra sidan av åldringsvården. Platsantalet på våra ålderdomshem har under 1960-talet ökat med närmare 10 000 vårdplatser, och 1966—1967 har igångsättningstillstånd beviljats för inte mindre än 6 700 nya vårdhemsplatser. Det har väl aldrig tidigare här i vårt land byggts så mycket på detta område.

Jag skall inte gå in på den öppna åldringsvårdens mycket snabba utbyggnad, där kommunerna gör utomordentligt goda insatser, även om mycket återstår. Jag skall inte heller här ta upp — vilket annars kanske på sitt sätt vore befogat, eftersom man så medvetet från folkpartiets sida underlåter att redovisa vad som händer — alla de insatser som har gjorts och görs i fråga om integrering och planering på detta stora och viktiga område.

Jag skall stanna här, herr talman! Jag har haft ett behov av att med anledning av herr Lundströms anklagelser i går mot mig reagera och i varje fall till protokollet notera dels vad som har förekommit och dels vad jag har sagt. Om jag nu kunde få uppfatta herr Lundströms anförande så, att man från folk-

Allmänpolitisk debatt

partiets sida i fortsättningen, efter vad som hänt inte minst på landstingsplanen i höst, är beredd att gå ut i en nyanserad diskussion om sjukvården, så är det verkligen värt att notera.

Jag vill slutligen understryka vad herr Lundström sade, att här behöver alla goda krafter samverka. Om man har kommit till insikt om detta inom folkpartiet, är det ett stort framsteg, och då har man avlägsnat sig långt från den form av propaganda man under några år har drivit.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju en oppositionens uppgift att peka på vad som brister. Jag kan inte förstå att man anklagar oppositionen och särskilt folkpartiet för att vi inte talat om allt som har hänt. Det talar ju regeringen och dess parti så mycket om! Dessutom är det som bekant så att hälsan tiger still — det som är bra diskuterar man inte, men det som inte är bra diskuterar man. Det är vad vi har gjort.

När socialministern här talar om att det har gjorts så mycket, men givetvis ändå är medveten om att det finns ett och annat som brister särskilt på lokalt håll, vill jag erinra om det omdöme om läget som gjorts från läkarhåll, vilket jag läste in till gårdagens protokoll och här inte behöver upprepa. Jag tog för givet att även de som skrivit detta visste vad de talade om.

På tal om de många byggnationerna är det ju så, att om man inte har folk kan man inte utnyttja de nya fina sjukhusen. Häromdagen läste jag i tidningen att på det nya 12-miljonerslasaretet i Vetlanda hade man fått lov att stänga BB-avdelningen. Den har inte va-

rit öppen sedan i juni, och det beror på att det inte har funnits folk och att man hela tiden också haft problem med överläkare och annan personal vid sjukhuset.

Slutligen må tillfogas ett par ord om personalbristen, eftersom jag anser den vara det verkligt stora problemet i sammanhanget. Man redovisar här hur utbildningskapaciteten för sjuksköterskor har stigit och även hur många platser som är vakanta och hur många som besatts med annan arbetskraft.

För någon månad sedan läste jag i Tidskrift för Sveriges sjuksköterskor några meningar som jag ber att få citera: »Ett väldokumenterat faktum är att personalföreståndare och klinikföreståndare runt om i landet många gånger tvingas sitta och ringa runt ända fram till sista minuten för att exempelvis finna en sjuksköterska som kan övertalas att rycka in tillfälligt. Lyckas det inte, får någon annan överta ytterligare ett sjuksköterskeområde utöver det egna.» Litet längre fram i artikeln heter det att statistiken beträffande vakanta tjänster är missvisande av flera skäl: »På en tjänst kan det finnas ända upp till 10—12 personer som under en månad uppehåller vikariatet.»

Detta är missförhållanden som behöver påpekas. Här finns en ostridig brist på personal, det finns många vakanta platser som borde vara besatta. Det är på detta jag har lagt tyngdpunkten den här gången. Socialdemokraterna, som i 35 år suttit vid makten, måste ha planerat bristfälligt, när situationen på sköterskesidan är sådan som den är praktiskt taget överallt i landet.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det sista som herr Lundström sade tror jag han skall vara försiktig med. Folkpartiet har sannerligen inte varit särskilt förutseende när det gäller de växande krav inom sjukvården vi har kommit att ställas inför. Inte heller i detta avseende skall jag

Allmänpolitisk debatt

trötta kammarens ledamöter med en alltför ingående redogörelse. Jag hade tillfälle att i en lång debatt år 1966 bl. a. behandla den här frågan med herr Lundström.

Men låt mig bara erinra om att när folkpartiet i början på 1950-talet — man åberopar det ofta — lade fram sin ofta åberopade motion där man tog upp vissa frågor så var kroppssjukvården över huvud taget inte nämnd. Man kom senare igen med ett förslag om en tioårsplan för eftersatta vårdområden.

Riksdagsmajoriteten var skeptisk mot dylika planer och det visade sig välgrundat. Några år efteråt kom nämligen arbetskraftsutredningens prognos, i vilken bl. a. en av folkpartiets ledande män skrev under utlåtandet om att vi 1960 skulle ha balans mellan tillgång och efterfrågan på sjuksköterskor och att vi 1965 skulle ha ett överskott på 2 000 sköterskor.

Tyvärr kom den prognosen att påverka intagningen till sjuksköterskeskolorna på 1950-talet. Utredningen var inte ensam om sin felbedömning. År 1955 förklarade folkpartiets dåvarande gruppleddare i denna kammare, herr Ohlon, att det redan ett stycke in på 1960-talet skulle visa sig, att man inte behövde så stora intagningar av läkarkandidater som i det kritiska läget i mitten på 1950-talet. Tyvärr var det knappast någon, som vid den tiden tillräckligt klart insåg det snabbt växande behovet av läkare — allra minst läkarna själva.

Bilden har sedan dess radikalt förändrats. Regeringen tog en rad olika initiativ i slutet på 1950-talet och i början på 1960-talet, och jag har redovisat den mycket kraftiga utbildningsdrive som för närvarande pågår för att just öka tillgången på personal av olika kategorier.

Jag har, herr Lundström, aldrig riktat kritik mot folkpartiets rätt att kritisera bristerna. Jag har sagt tidigare, att det bör ingå i ett oppositionspartis uppgifter att kritisera, och jag har också

påpekat att det inte finns anledning att dölja brister.

Men det är två ting jag vill slå fast. För det första är det den ringa korrespondensen mellan vad som uträttas av folkpartiets ansvariga ledamöter ute i landstingen och den folkpartipropaganda som uppenbart drivs centralt. Där folkpartiets landstingsmän har att ta sitt ansvar för sjukvården, där märker man inte mycket av tongångarna i propagandan. För det andra skulle jag vilja säga, att folkpartiet centralt sannernligen inte har någon anledning att slå sig för sitt bröst när det gäller insatser i olika avseenden.

Vi har anledning — jag stryker under det, herr talman — att förena alla goda krafter i det här arbetet. Det är en viktig fråga och ett väldigt område. Men skall en diskussion om sjukvården vara meningsfull, måste man redovisa vad som händer och sker och vad som planeras. Det är detta folkpartiet notoriskt har underlåtit att göra.

Jag är väl medveten om, herr Lundström, att på det lokala planet, på lokala sjukhus, kan svårigheterna vara mycket stora, men insatserna för utbildningen på olika nivåer tar ju sikte på att öka våra resurser och att åstadkomma förbättringar. Jag har haft något med politisk upplysningsverksamhet att göra under mina år, och jag tror, herr Lundström, att det alltid gagnar saken bäst att tala om vad som sker.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att herr Lundströms båda anföranden här i dag har visat, vilken starkt begränsad kännedom han har om de frågor som han nu givit sig in på. Han råkade nämna Vetlanda, och det visar i allra högsta grad hur litet han känner till om dessa spörsmål.

Hur förhöll det sig med Vetlanda? Jo, det var helt enkelt så att medicinalsty-

Allmänpolitisk debatt

relsen sade ifrån till landstinget i Jönköpings län, att man icke borde bygga ett sjukhus i Vetlanda. Landstinget överklagade hos Kungl. Maj:t. Eftersom Kungl. Maj:t icke har möjlighet att förvägra ett landsting att bygga ett sjukhus på något ställe — det är inte Kungl. Maj:ts sak att bestämma sådant — så fick Jönköpings läns landsting rätt att bygga detta sjukhus, vilket aldrig borde ha skett. Om herr Lundström tar kontakt med sin partivän, som är förvaltningsutskottets ordförande i Jönköpings läns landsting, så kanske han får närmare kännedom om dessa frågor.

Herr Lundström talade om personalbristen. Visst finns det vissa svårigheter, och de ligger inte minst på det organisatoriska planet. Om man kunde komma till rätta med de gamla fördomar som många gånger råder hos läkare, sjuksköterskor och andra, skulle svårigheterna kunna bemästras betydligt lättare. Jag kan nämna som exempel att om sjuksköterskor inte anställs för en viss speciell klinik, så som nu sker, utan vid lasarettet som helhet, så skulle det vara möjligt att göra tillfälliga omDispositioner på ett helt annat sätt än som nu kan ske. Jag skulle här — men jag skall inte trötta kammaren med det — kunna ge många exempel hur man hindrat en förnuftig lösning, när det gäller att använda personalen på ett vettigt sätt.

Sedan vill jag gärna hänvisa till vad herr Lundström sade om att man skall gripa sig an dessa frågor »på bred front». Ja, herr Lundström, den breda fronten finns ute i våra landstingsområden, och kan herr Lundström från sin centrala och upphöjda ställning påverka sina folkpartikamrater ute i landstingen att gör en mer effektiv insats och inte bara begränsa sig till att försöka hålla igen i fråga om landstingsskatterna, skulle det vara mycket vunnit med den här debatten.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort gemåle:

Herr talman! Folkpartiets landstingsmän har väl, liksom alla landstingsmän, till uppgift att inom ramen för resurserna och så som lag och förordning bestämmer delta i skötseln av landstingets del av sjukvården. Just därför har jag viss förståelse inte bara för folkpartiets utan även för andra landstingsmän, om de med hänsyn till detta inte kan företa sig så mycket som skulle vara önskvärt, framför allt när det gäller personalbristen, vilken kan vara en ganska dyrbar fråga att lösa tillfredsställande.

Beträffande lasarettet i Vetlanda har jag citerat en tidningsnotis som jag läst, och jag känner inte till någonting om sjukhusets tillkomst. Uppenbarligen har det emellertid inte tillkommit i strid mot lag och förordning. Men låt oss inte fästa oss vid det. I Stockholm finns en thoraxklinik, som såvitt jag vet ännu efter tio år inte har kunnat till fullo utnyttjas på grund av personalbrist. Det är en *statlig* institution!

Jag har inte möjligheter att bemöta statsrådet Aspling utöver de två repliker jag redan haft. Låt mig, herr talman, bara säga honom, att om vi inom oppositionen påvisar bristerna och regeringen talar om vad som är bra, får vi ju en ganska god belysning av läget sådant det är, och det kan kanske föranleda initiativ. De initiativ som regeringen tagit under årens lopp har inte helt och hållet varit enbart regeringens förtjänst, utan de har ofta varit följdresultat av påstötningar från oppositionssidan.

Herr BRUNDIN (h):

Herr talman! Det sades kanske tillräckligt här i kammaren redan i går om det socialdemokratiska skallet mot näringslivets företrädare, men jag vill ändå — om än helt kort — beröra den frågan utifrån en alldeles speciell utgångspunkt.

Det förefaller vara en medveten so-

Allmänpolitisk debatt

cialdemokratisk taktik inför nästa års val att försöka köra in en kil mellan företagare och löntagare. Det finns alla skäl att be statsrådet Wickman och andra socialdemokrater i ansvarig ställning att ta sig en funderare på vad de egentligen är på väg att göra, att än en gång besinna vilket ansvar de tar på sig som försöker att bryta sönder det förtroendeförhållande mellan löntagare och företagare, som med stor möda från båda parter sida byggts upp under årtionden.

Avsikten att söka inge människor uppfattningen att företagen och företagsledningarna inte sköter företagen bra tar sig bl. a. uttryck i socialdemokraternas tal om behovet av ökad statlig insyn i företagen. Men inget enda svenskt företag blir bättre, om man sätter en representant för staten i dess styrelse.

Däremot tycker jag det är väsentligt att söka sig fram på vägar, som leder till att löntagarna får ökade möjligheter till meningsfull insyn i det egna företaget. Det är också vad arbetsmarknadens parter har avsett med det nya samarbetsavtalet. Denna påbyggnad och förnyelse av företagsnämndsavtalet innebär ett väsentligt vidgande av nämndernas verksamhet och löntagarnas insyn i företagen. Men det är av stor betydelse att utvecklingen av samarbetet enligt det nya avtalet får ske i orubbat förtroendeförhållande mellan parterna.

Fastän jag tillhör de yngsta här i kammaren, har jag själv ganska lång erfarenhet av förhållandet mellan löntagare och företagare i ett stort antal företag, och vad gäller förhållandet mellan arbetsmarknadens parter har jag min erfarenhet från båda sidor av förhandlings- och samrådsbordet.

Det är mot den bakgrunden jag beklagar, att så många socialdemokratiska teoretiker totalt saknar erfarenhet från arbetslivet ute i våra företag och därför aldrig själva kunnat uppleva den starka känsla av ömsesidigt förtroende och gemensamt ansvar, som råder hos

båda parter. Inget politiskt parti orkar bära ansvaret för förstörelsen av de stora värden för hela vår nation som ligger i detta förhållande.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag vågar, även om det är med viss tvekan så här i debattens slutskede, ta ett par minuter av kammarens tid i anspråk för att tala om två frågor, nämligen investeringsavgiften och investeringsgarantierna. Trots uttryckens likhet rör det sig om helt skilda ämnen. Det ena berör den interna ekonomin och det andra u-landsfrågan.

För en vecka sedan hade jag ett kort meningsutbyte med finansministern beträffande investeringsavgiften. Jag skulle nu vilja ytterligare något beröra ämnet. Finansministern underlät visligen att nämna detta i gårdagens stora exposé. Jag förstår det. Självfallet kan jag inte drömma om att man i dag från socialdemokratiskt håll skulle stå upp och erkänna: Det där med investeringsavgiften var fel. Skulle vi inte ha kunnat få det så långt att de sade: Det där med investeringsavgiften blev fel.

I starten saboterade länsarbetsnämnderna regeringens avsikter genom att släppa fram väldigt många byggen för igångsättning i februari månad så att vederbörande byggare slapp investeringsavgiften. Under rubriken handel, som inom parentes sagt står för den stora volymen — det var den 1 oktober i år en kölista omfattande 1 350 miljoner kronor, vilket representerade tre fjärdedelar av hela kölistan — gav länen igångsättningstillstånd för 226 miljoner kronor i februari månad, vilket var fem och en halv gånger så mycket som för samma månad förra året.

Detta har medfört att den dämpning som regeringen vill åstadkomma för denna tunga sektor endast uppgår till 16 miljoner kronor eller knappt 3 procent för de första tre kvartalen. Nu säger konjunkturrapporten att volymminsk-

Allmänpolitisk debatt

ningen på helår skall bli 12 procent, vilket i sin tur betyder att effekten först nu har börjat kännas, nu när vi gör ansträngningar för att få i gång mera byggnadsverksamhet. Är inte detta ödets ironi?

Dispenslämnandet har varit rätt frikostigt, nämligen 175 miljoner kronor fram till den 13 oktober.

Inom vilka kategorier dessa dispenser hamnat kan jag inte med bestämdhet säga, men eftersom kölistan för kommunernas byggen under tiden den 1 oktober i fjol fram till den 1 oktober i år minskat med 85 miljoner kronor — nu redovisas 189 miljoner mot 274 miljoner kronor förra året — kan man gissningsvis konstatera att kommunerna blivit rätt väl tillgodosedda med dispenser.

Nu säger konjunkturinstitutet på sid. 71—73 i höstrapporten, att primärkommunernas planer för 1968 innebär en ökad volym av 7 procent. En uppjustering till 11 procent har bedömts som rimlig. Jag citerar: »En förutsättning för den gjorda bedömningen av planerna är således att kommunerna på ett realistiskt sätt kunnat förutse graden av dispensgivning under den återstående avgiftsperioden fram till den 1 oktober 1968.» Är det så — i klartext — att man i dag går ut till kommunerna och säger: »Sätt bättre fart på er planering och se till att komma i gång med era byggen under 1968; det där med investeringsavgiften behöver ni inte ta så hårt, vi kan lova dispens?» Kvar blir, under denna reglering med investeringsavgiften som spärr, den tunga kategorin — affärs-, kontors- och bankhus — och grupperna kyrkliga lokaler samt bensinstationer m. m. Hur skulle det vara om man släppte efter också på dessa sektorer och därmed undvek tidigare befarade svårigheter efter den 1 oktober nästa år? Ingen kan vara bebjänt av snedvridningar och uppladdningar inom vissa byggnadssektorer; och nog skulle vi väl kunna vänta oss en förnuftig reträtt ur ett läge skapat av

en oförnuftig regeringsåtgärd — även av en socialdemokratisk regering.

Det kan möjligen vara av ett visst intresse för kammarens ledamöter att veta att fram till augusti hade igångsatts byggen för endast ungefär 4 miljoner kronor, för vilka straffavgiften betalats in. Så till vida ger jag alltså finansministern helt rätt, att avgiften icke avsågs att vara fiskal. Fram till den 1 september hade bara någon miljon betalats in, av några olyckliga som kommit i ett definitivt tvångsläge.

Situationen har nu blivit en annan. Det talade även herr Knut Johansson om för oss i går. Jag vill inte i detta skede av debatten göra några polemiska utfall, men jag rekommenderar dem som intresserar sig för investeringsavgiften att i efterhand läsa protokollet av den 22 februari och notera skillnaden i bedömning från herr Knut Johanssons sida då och nu; det kan stämma till eftertanke.

Så, herr talman, vill jag säga några ord om investeringsgarantier och u-hjälp. För att få en effektiv och ökan- de u-hjälp — som jag och säkert de flesta här i salen vill förverkliga — behövs det förutom ett varmt hjärta även ett kallt huvud och, ursäktat att jag säger det, något sinne för bokföring och redovisning. Det var glädjande men samtidigt kanske något betänkligt när SIDA i sin »blå bok» på s. 43 betonade att man under kommande budgetår skall ägna sig åt resultatbedömning. Jag skulle velat ha saken uttryckt så här: under kommande budgetår och i fortsättningen. Det borde vara en helt självklar sak att i varje u-hjälpsprojekt från början bygga in en enkel redovisningsrutin, så att man utan specialundersökningar och efterhandskontroller automatiskt fick fram en löpande resultatredovisning.

Fru Diesen har för mig kommenterat nyttan av resultatbedömning av u-landshjälpen. Jag instämmer och vill stryka under: För att i den svenska allmänna opinionen få en positivare inställning

Om upprustning av militära förläggningslokaler

till u-landshjälpen måste vi kunna ordentligt följa upp våra åtgärder PR-mässigt på hemmaplan genom att tala om resultaten. Det skapar förtroende för SIDA och ett breddat intresse för hela verksamheten.

Jag läste före den s. k. hundramanadebatten i september en hel del socialdemokratiskt tryck; det var en nyttig läsning. För min del stärkte det mig i min politiska tro. Bland annat studerade jag diskussionsunderlaget till den socialdemokratiska extrakonferensen. Avsnittet om u-landshjälp var en ganska beklämmande läsning. En ledamot av denna kammare ville koppla ihop mera pengar till u-landshjälp med en skärpt arvs- och gåvoskatt. Man vill alltså å ena sidan framstå som u-landsvänlig men å andra sidan ta pengarna till detta på ett alldeles speciellt sätt. Speglar ett sådant förslag u-landshjälpens förankring och offerviljan härför inom de djupa socialdemokratiska leden? Så fanns det ett par förslag som ville få ett fördömande av vårens utfästelse om investeringsgarantier. Dessa förslag andades en sådan negativism mot det svenska näringslivet och dess möjligheter att verkligen göra positiv nytta i u-land att det var skrämmande. Jag noterade med stor tillfredsställelse att dessa framstötter effektivt slogs tillbaka, och härmed är jag inne på min fråga.

När nu — det blir väl närmast under finansministerns ledning — det kommer att formis ett förslag om garantier för politiska risker åt den svenska företagsamheten som vill investera i u-land, kan vi då få ett förslag så väl utformat att det blir till verklig nytta? Jag hoppas verkligen att finansministern icke som en eftergift åt vissa kretsar inom det egna partiet skall lockas att förse detta förslag med bindningar, kontroller, särvillkor med speciell politisk inriktning etc. Det är med stor spänning jag väntar på det förslaget. Först med det på bordet kan i varje fall jag personligen avgöra om vi i våras sålde oss för en grynvälling i u-landskompromis-

sen eller om vi verkligen — som jag innerligt hoppas — tog ett steg i rätt riktning för ett konstruktivt nyskapande i u-länderna med hjälp av den svenska företagsamheten.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag ber att få lämna det meddelandet att vårsessionens remissdebatt avses skola hållas med början torsdagen den 18 januari.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 153, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner angående rätten att utbekomma allmänna handlingar i stadsplaneärenden m. m.; och

nr 53, i anledning av motioner om grunderna för fastställande av antalet landstingsmän.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om upprustning av militära förläggningslokaler

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av motioner om upprustning av militära förläggningslokaler.

I de likalydande motionerna I: 129, av fru *Elvy Olsson* och herr *Bengtson*,

Om upprustning av militära förläggingslokaler

samt II: 165, av herr *Elmstedt m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande upprustning av de militära förläggingslokalerna i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 129 och II: 165.

Reservation hade anmälts av herr *Söderberg* (s), som dock ej antytt sin mening.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Jag har naturligtvis ingen annan uppfattning när det gäller förbättringar av förläggingslokalerna för våra värnpliktiga än att det är nödvändigt att en sådan förbättring sker.

Jag kan däremot dela varken motionärernas eller utskottets uppfattning när det gäller att det skall ske genom renovering av nuvarande gamla kaserner. Det är ett slöseri av oerhörda mått att lägga ner pengar på dessa gamla kaserner, och därtill kommer att hela den fredsorganisation som vi i dag har vilar på det gamla indelningsverket — det enda som skedde var att förläggningarna flyttades från de gamla övningsfälten in till städerna och att det byggdes nya kaserner som än i dag är i bruk.

Här behövs en översyn av hela vår fredsorganisation, och det finns inte längre något skäl att ha kvar det gamla systemet, som också var grundat på att man skulle skaffa möjligheter för de värnpliktiga att få sin utbildning i hemorten. Det är ju numera absolut omöjligt att så kan ske.

Stockholmarna får ju vara beredda att fara mycket långa vägar för att få sin utbildning, och därför är det alla skäl att man först gör en ordentlig översyn över hela vår fredsorganisation och sedan ser till att man får lämpliga förläggingslokaler på de or-

ter där denna fredsorganisation skall fungera.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Herr Söderberg och jag har ju tidigare haft en diskussion i denna fråga och jag känner igen herr Söderbergs tongångar, men jag fäste mig i hans inlägg här vid ett ordval där han säger att det tydligen är ett slöseri av stora mått när man renoverar vissa kasernbyggnader. Jag tillåter mig, herr Söderberg, att ställa en fråga. Den största garnisonsort vi har här i landet är väl ändå Boden — jag råkar vara hemma där, som herr Söderberg känner till. Enligt herr Söderbergs resonemang skulle man ha underlåtit att renovera ett stort antal kaserner i denna garnison som inte minst inrymmer en hel del stockholmspojkar och pojkar från stockholmstrakten — det är ganska många hundra sådana, som varje år kommer till dessa kaserner, vilka befunnit sig i ett bedrövligt skick under alltför många år. Både av normala anslag och med AMS-pengar har vi äntligen kommit i gång med, om jag så får uttrycka mig, stormsteg, att få en renovering till stånd. Kan herr Söderberg säga, att det är ett enormt slöseri med medel, har herr Söderberg fog för ett sådant uttalande, har Ni jämfört vad en nybyggnad skulle kosta med de renoveringsbelopp som nu kommit till användning? Det är grundligt prövat av fortifikationsförvaltningen och en del andra organ, och det är fullt klarlagt att den kaserntypen med de kostnader som nedlagts nu fyller de anspråk man kan ställa på moderna förläggningar. Jag kan inte instämma i herr Söderbergs resonemang när han talar om att detta är ett enormt slöseri. Nej, herr talman, det har varit en välgärning för dessa tjuogoaringar, inte minst för dem som kommer från långt avlägsna trakter i Sverige, att när de skall fullgöra sin tjänstgöring uppe i denna den störs-

Om ökad utbildningskapacitet vid socialhögskolorna

ta garnisonsorten i Sverige, förläggas i ordentliga lokaliteter som åtminstone inte skall vara sämre än vad som erbjudes i vissa av våra fängelser i det här riket.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag har över huvudet taget aldrig räknat med att från militärt håll få något medhåll i detta sammanhang.

Herr Strandberg kanske ändå förstår att om man efter en ordentlig utredning kommer till den slutsatsen att många av de regementen som vi i dag har i själva verket inte borde finnas till, i varje fall inte på de orter där de nu är belägna, så måste det innebära ett enormt slöseri att rusta upp kasernbyggnaderna i stället för att bygga nya kaserner på de orter där regementena i själva verket borde vara förlagda. Så enkelt var det.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 136, i anledning av motioner om återkallande av förordnande för värnpliktigt befäl;

nr 137, i anledning av motion om slopande av långresor med örlogsfartyget Älvsnabben; och

nr 138, i anledning av motioner om utnyttjandet av yrkesskolans resurser.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om ökad utbildningskapacitet vid socialhögskolorna

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av motioner om avveckling av statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet m. m.

I de likalydande motionerna I: 135, av herrar *Lars Larsson* och *Söderberg*, samt II: 174, av fröken *Olsson m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag om en utökning av elevantalet vid socialhögskolan i Stockholm och en samtidig successiv avveckling av statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningslinje.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 135 och II: 174 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I sitt yttrande hade utskottet bland annat framhållit vikten av att man genom en ökning av intagningen vid socialhögskolorna sökte nå fram till en bättre balans än nu mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom ifrågavarande område. Vad gällde en successiv avveckling av statsbidraget till Svenska diakonsällskapets sociala utbildningslinje hade utskottet som sin mening uttalat, att det i dagens läge, då den statliga utbildningskapaciteten allttjämt vore otillräcklig, icke syntes tillrådligt att vidtaga några åtgärder, som kunde komma att leda till en minskning i den nuvarande utbildningsorganisationen.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Det är inte min mening att efter två dagars allmänpolitisk debatt på nytt skapa en debatt i ett ämne som riksdagen oftast med en viss affekt sysslat med många gånger tidigare. Av flera skäl torde det dessutom vara dömt att misslyckas. Dels är statsutskottet enhälligt då det gäller behandlingen av motionerna I: 135 och II: 174 som avser ökad utbildning av socionomer och organisationen inom socionomutbildningen, dels torde det vara sagt den nyss avslutade debatten också verka hämmande på fortsatt lust till långa meningsutbyten i dag.

Om inrättande av ett statligt korrespondensinstitut

Då anslaget för socionomutbildningen vid Stora Sköndal beviljades 1963 var det en splittrad opinion bakom beslutet. Men på en punkt var alla i stort sett överens, både de som röstade för och de som röstade mot förslaget, nämligen att högre utbildning inte borde bedrivas vid enskilda läroanstalter utan ske vid statliga sådana. Så länge den statliga utbildningskapaciteten på detta viktiga område emellertid var otillräcklig kunde ett stöd till enskild utbildningsanstalt godtas.

Sedan dess har beslut fattats om inrättande av socialhögskolan i Örebro, och samtidigt har uttalats att ett optimalt utnyttjande av utbildningsresurserna närmast bör leda till en ökad intagningskapacitet hos de befintliga socialhögskolorna. Vi motionärer har därför önskat att elevantalet vid högskolan här i Stockholm utökas och menat att samtidigt kunde man därigenom successivt avveckla statsbidraget till den enskilda utbildningen.

Nu visar det sig att socialhögskolorna utöver sin nuvarande intagningskapacitet säger sig kunna ta emot ytterligare 40 å 45 elever. Det skulle motsvara ungefär utbildningskapaciteten vid Stora Sköndal. Denna utökning är glädjande att notera, och jag hoppas självfallet att den kan komma till stånd omgående.

Att statsutskottet nu inte har velat gå längre i motionernas syfte motiveras med att det fortfarande råder obalans i fråga om tillgång och efterfrågan på socionomer. Man rekommenderar därför »i dagens läge» att någon minskning av utbildningen inte sker. Det är en synpunkt som jag kan respektera. Utskottets mening är alldeles uppenbart att en utökning av den statliga utbildningskapaciteten utöver den som nu anses möjlig att åstadkomma också bör komma till stånd. Detta tolkar jag så att vad utskottet nu föreslår att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna är att den principiella synen på utbildningsorganisationen står kvar. Om-

prövningen av den nuvarande statsbidragsgivningen skall ske, då den statliga utbildningskapaciteten är tillräcklig. Vi motionärer var denna gång i detta avseende något för tidigt ute.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om inrättande av ett statligt korrespondensinstitut

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av motioner om inrättande av ett statligt korrespondensinstitut.

I de likalydande motionerna I:197, av herr *Palm m. fl.*, och II: 255, av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående inrättande av ett statligt korrespondensinstitut.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I:197 och II:255.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag tänker inte säga många ord men vill dock göra ett påpekande i anslutning till statsutskottets utlåtande över de motioner som nu behandlas. Det gäller motioner med begäran om att en utredning tillsättes angående inrättande av ett statligt korrespondensinstitut. Som huvudmotionär i denna kammare finner jag emellertid utskottets utlåtande vara en smula oklart. Utskottet avslår motionen men ansluter sig till skolöverstyrelsens yttrande och hänvisar i sin motivering till proposition nr 85 som avlämnades vid vårriksdagen. Denna proposition behandlade åtgärder inom vuxenundervisningsområdet.

Det är nödvändigt att forska rätt grundligt, innan man finner något i

Om skoldemokrati

denna proposition som kan anses utgöra ett svar på yrkandet i vår motion. Propositionen tangerar endast frågan om inrättandet av ett statligt korrespondensinstitut men tycks hålla möjligheten öppen. Däremot tycks skolöverstyrelsens yttrande, som utskottet enhälligt anslutit sig till, ge större skäl för antagandet att denna fråga kan komma att prövas i det pågående utredningsarbetet. Där säges nämligen i sista meningen: »En särskild utredning angående inrättande av ett statligt korrespondensinstitut syns ej vara av behovet påkallad.» Vi motionärer fäste våra förhoppningar till poängterandet av uttrycket »särskild utredning».

Herr talman! Jag drar den slutsatsen att mot bakgrunden av den 1966 tillsatta läromedelsutredningen som fick mycket vida direktiv — dessa upptar hela 11 sidor i 1966 års riksdagsberättelse — förefaller det att nämnda utredning i sitt fortsatta arbete har helt fria händer att även ta upp frågan om inrättandet av ett statligt korrespondensinstitut. Jag förutsätter att det är på detta sätt som utskottets utlåtande skall tolkas.

I detta anförande instämde fröken *Mattson* (s) och herr *Olsson, Erik*, (s).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om skoldemokrati

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av motioner om skoldemokrati.

I de likalydande motionerna I: 263, av herrar *Ahlmark* och *Wirtén*, samt II: 351, av herrar *Ullsten* och *Mundebo*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, dels att Kungl. Maj:t måtte överväga och till riksdagen inkomma med för-

slag, som vidgade befogenheterna för samarbetsnämnderna i gymnasier, fackskolor och yrkesskolor, stipulerade ett högre minimiantal sammanträden än för närvarande per termin för samarbetsnämnderna samt gäve eleverna permanent representation i ämnes- och klasskonferenser i de gymnasiala skolorna, dels att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till organiserad försöksverksamhet på grundskolans högstadium med samarbetsnämnder samt med elevrepresentation i klass- och ämneskonferenser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 263 och II: 351.

Reservation hade anförts, utom av andra, av herr *Nyman* (fp), som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! I detta statsutskottets utlåtande tas frågan om skoldemokratin upp till behandling i samband med motionsparet I: 263 och II: 351 av herrar *Ahlmark* och *Wirtén* m. fl., där man yrkar på utvidgning och ökad reglering av elevernas representation i samarbetsnämnd, ämneskonferens och klasskonferens på gymnasiet, i yrkesskolan och på grundskolans högstadium. Jag har fogat en blank reservation till detta utlåtande och ber att få framföra några synpunkter med anledning därav.

Det råder inga som helst delade meningar om att eleverna bör ha inflytande på skolarbetet och få möjligheter till samråd. I läroplanen för gymnasiet framhålles: »Skolan bör liksom varje annan arbetsplats i samhället fungera genom samverkan mellan alla där verkamma, dess befattningshavare och elever. Representanter för eleverna bör medverka i skolans arbetsorganisation. Eleverna bör inte betraktas enbart som föremål för skolans verksamhet utan även som medarbetare i denna med möjlighet att ta initiativ och framlägga

Om skoldemokrati

synpunkter både i undervisningsfrågor och spörsmål som gäller skollivet i övrigt.»

I en nyligen publicerad bok »Demokratisera skolan» vill några unga författare vidga elevinflytandet. Boken skildrar dramatiskt SECO:s utveckling till en av landets största organisationer med 320 000 medlemmar.

Författarna vill att skoldemokratin skall börja i skolrummet. Studierna skall planeras och läggas upp av elever och lärare tillsammans. De vill att även eleverna skall ta ansvar och engagera sig i skolarbetet och därigenom trivas bättre med skolan, vilket också kan ses som en lösning av elevers anpassningsproblem. Den centrala tesen är, att en skola som vill fostra till demokrati måste fungera på ett demokratiskt sätt, vilket skolan ännu icke överallt gör. De ungas krav på vidgat inflytande får ses med denna motivering bakom sig. Vidgat elevinflytande i skolan skall alltså ses som ett led i strävandena att genom ökat elevansvar åstadkomma bättre arbetsklimat i skolan.

Information, samråd och delat ansvar behövs för att skapa en demokratisk arbetssituation i skolklassen. Om skolan skall kunna fostra eleverna för det samhälle vi vill ha, bör eleverna redan i skolan i så stor utsträckning som möjligt dela ansvaret och bli aktiva och samarbetsvilliga, vilket de inte alla gånger är nu. Eleverna måste övas i ansvar och självständighet och lärarna att vägleda de unga till självständighet, vilket icke går genom en pedagogik som grundas enbart på befallningar och lydnad.

Eleverna är alltid i underläge gentemot lärare och skolledning. Det är därför förverkligandet av ökat elevinflytande så mycket hänger på lärares och skollednings attityder till de unga och skoldemokratin. Samtidigt måste vi vara medvetna om att lärarens situation i dagens skola är svår och att det finns disciplinsvårigheter, som jag velat und-

vika att i detta sammanhang diskutera, eftersom det är ett stort problem för sig.

På samtliga punkter i motionerna har SÖ sagt sig vara beredd att ta ställning sedan frågan prövats ännu en tid. »Utskottet finner det angeläget att såväl skolledare och lärare som eleverna själva verkar för att förstäelsen för vad dessa möjligheter innebär och viljan att utnyttja dem successivt blir allt starkare.» Det innebär enligt min mening samarbete med samarbetsnämnder, anordnande av klasskonferenser osv. Utskottet räknar med en fortsatt utveckling av detta.

Frågan om skoldemokratin har som sagt blivit föremål för stort intresse, och den allmänna inställningen därtill utanför men även inom skolan tycks vara positiv, varför det bör finnas alla utsikter att frågan icke kommer bort utan följs med uppmärksamhet. Jag vet att mitt eget parti, folkpartiet, kommer att uppmärksamma denna fråga och driva den.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det var för precis ett år sedan som SECO och skoldemokratin fick sitt genombrott i den allmänna opinionen. Under lärarstrejken förra hösten fick många se hur viktigt det var att det fanns en organiserad elevrörelse i skolorna och att företrädare för eleverna kände ansvar för det gemensamma skolarbetet.

Vår motion handlar om hur man kan vidga och fördjupa denna skoldemokrati. Ett av de kraven är redan godtaget. Yrkesskolorna kommer nu att få samarbetsnämnder mellan skolstyrelse, rektor, lärare och elever. Det är en glädjande förändring.

Men på övriga punkter blir det tydligen ingen snabb förbättring. Vi har i motionen begärt att samarbetsnämnderna skall få beslutsfunktioner. Man kunde tänka sig att de fick bestämma om ordningsregler, utformningen av ge-

Om skoldemokrati

mensamma samlingar, studie- och fri-lufts dagar, vissa lokalfrågor etc. Men fortfarande är det i den nya skolan i stort sett så att det är samma befattningshavare som beslutar om dessa frågor som i den gamla skolan.

Nu säger skolöverstyrelsen i sitt remissyttrande att man vill vänta och se. Frågan är bara om en sådan väntan i sig själv kan ge några positiva resultat. Vill man ge samarbetsnämnderna en central roll i skolans liv är det självfallet viktigt att de får väsentliga problem att lösa.

Däremot har skolöverstyrelsen och vi motionärer samma uppfattning när det gäller behovet av samarbetsnämnder på grundskolans högstadium. Vi vet att i ett stort antal grundskolor finns väl fungerande elevråd på högstadiet. Varför då inte införa samarbetsnämnder också där? Det vill skolöverstyrelsen, men egendomligt nog vill man vänta med en stadgeföreskrift. Jag kan inte riktigt se vad en sådan väntan skall tjäna till. Vill man ha samarbetsnämnder också i grundskolan bör det självfallet skrivas in i skolstadgan eller i anvisningarna. Vad vår motion begär är ett steg i den riktningen: en organiserad försöksverksamhet med samarbetsnämnder på grundskolans högstadium. Och en motsvarande försöksverksamhet borde göras också med elevrepresentation i klass- och ämneskonferenser på grundskolans högstadium.

När det gäller gymnasierna deltar eleverna i vissa sammanträden med klass- och ämneskonferenserna när de allmänna pedagogiska frågorna behandlas och när man tar upp planeringsproblemen. Men jag tycker nog att man kan överväga att ge eleverna i gymnasiet en permanent företrädare i klass- och ämneskonferenserna. Det verkar inte särskilt vettigt att de får vara med i vissa typer av frågor, men sedan — när lärarna så önskar — utestängs från andra sammanträden. Också den förändringen föreslås i vår motion.

Men, herr talman, det kanske vikti-

gaste i dag är att se till att samarbetsnämnderna verkligen sammanträder i önskvärd omfattning. Därför har vi föreslagit att man ska stipulera ett minimiantal sammanträden, t. ex. två per termin. Då skulle man också tvinga de skolor, där man hittills har varit likgiltig för detta, att ordna sammanträden regelbundet. Om man vill att samarbetsnämnderna skall arbeta effektivt bör de inte vara beroende av godtycke hos någon medlem av ortens skolstyrelse som är sammankallande och sitter som ordförande.

I andra sammanhang har man bestämt minimiantal sammanträden för att få en hygglig garanti för att det hela skall fungera. Det gäller t. ex. för företagsnämnderna. De fanns också med i utredningsförslaget om samarbetsnämnderna på gymnasiet, men av någon anledning ströks de — av departementet eller av skolöverstyrelsen.

Nu har vi sett följderna av den strykningen. Förra läsåret startade väldigt dåligt för samarbetsnämnderna. När sju av nio månader hade gått hade 30 procent av gymnasiernas samarbetsnämnder ännu inte haft något enda sammanträde, och 40 procent hade bara haft *ett* sammanträde. Därför finns det inga skäl att här avvakta. En bestämmelse om minimiantal sammanträden är alltid bra att ha, oavsett hur det går utan en sådan regel. Och det är särskilt viktigt eftersom det på sina håll tycks ha gått ganska dåligt.

Jag vill därför fråga herr Näsström, som är ordförande i statsutskottets andra avdelning: Varför har statsutskottet avvisat tanken på att nu införa en bestämmelse om minimiantal sammanträden för gymnasiernas samarbetsnämnder? Varför går ni förbi den viktiga frågan med endast en trött formulering om att saken bör avvaktas?

Herr talman! Vad det här ytterst gäller är ju, som herr Nyman redan har utvecklat, att från början av en människas liv söka vänja honom eller henne vid demokratiska arbetsformer och

Om skoldemokrati

vid att ha ett visst inflytande över den egna arbetsplatsen. Att utse representanter, att sammanträda med företrädare för andra grupper, att fatta gemensamma beslut, att kompromissa och att ta ansvaret för de beslut man fattar — det är viktiga inslag i ett demokratiskt samhälle. De bör inledas i skolan och tidigt i skolan. Framför allt bör man ge dessa instanser i skolan sådana befogenheter och sådana arbetsregler att de blir viktiga inslag i arbetet — inte bara ett slags skeninstanser utan större reell betydelse.

I herr Ahlmarks yttrande instämde fru Olsson, *Elvy*, (cp) och herr *Wirén* (fp).

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Som herr Nyman sade råder det enighet bland alla dem som är verksamma inom skolan att det är till fördel för eleverna om man försöker tillvarata deras intresse för skolväsendets organisation och för den egna skolans administration. Det kommer alldeles säkert att befrämja den sociala fostern som det är skolans uppgift att förmedla, och det kommer också att underlätta för eleverna att som goda samhällsmedborgare träda ut i det arbetsliv som de förbereder sig för.

Men det är också alldeles naturligt om de unga människor, som är verksamma i elevorganisationerna under en förhållandevis kort gymnasistid, inte tycker att utvecklingen går tillräckligt snabbt. Med litet längre perspektiv på frågorna tycker man ändå att det varit en förhållandevis snabb utveckling från de första trevande diskussionerna om elevernas självstyrelse till den stadgefästa medverkan i skolans inre arbete som vi har i dag. Den debattskrift som herr Nyman talade om går ännu längre. Den tyder på att vi så småningom kommer att få diskutera en skolledning, där rektor är underordnad en nämnd som är vald av elever och skolans personal i övrigt. Detta är givetvis en väl-

digt snabb utveckling om man tänker på att det inte är så länge sedan man här i riksdagen diskuterade rektors odelade ledning och ansvar för den skola som är honom anförtrodd. Jag skall inte föregripa den diskussionen, i varje fall inte på annat sätt än att jag säger att det är lätt att framställa det önskemålet som har kommit fram i debattskriften. Det kommer att bli mycket svårare att lösa de ansvarsfördelningsproblemen som då uppkommer.

I stället skall jag hålla mig till den aktuella situationen, till de samarbetsnämnder som finns. Det är, som herr Ahlmark sade, ostridigt att det var trögt i portgången. Vi som intresserat oss för saken vet kanske vad det berodde på att det tog sin tid innan de kom i gång. Under hösten 1966 var man inom skolväsendets olika instanser sysselsatt med vissa andra problem, vilket kanske medförde en viss förskjutning av de anvisningar som skolöverstyrelsen så småningom lade fram i fråga om samarbetsnämndernas verksamhet. Det är alldeles riktigt, det var inte tillfredsställande under det gångna året. I diskussionen har det ibland framskyntat att denna tröghet skulle kunna ha sin grund i någon sorts motstånd från lärarhåll till dessa samarbetsnämnder. Jag vill inte direkt påstå att det framgick av herr Ahlmarks anförande att han också tyckte så, till slut lade han ansvaret på skolstyrelsernas sammankallande ledamöter.

Det kan ändå vara skäl att erinra om att det förslag om samarbetsnämnder, som framlades i ett remissyttrande över gymnasieutredningens betänkande kom från en mig tämligen närstående lärarorganisation; detta borde kunna anses vara en viss garanti för att lärarpersonalen är positivt inställd till och på allt sätt vill hjälpa till att få verksamheten i gång på ett effektivt och riktigt sätt.

Jag tror emellertid inte riktigt på herr Ahlmarks förslag om att man skall bestämma ett visst minimiantal sammanträden. Vår skola håller på att bli en sammanträdesskola i tämligen orim-

Om skoldemokrati

lig utsträckning, och det kan ibland visa sig vara förhållandevis svårt att pricka in sammanträdestider som kan passa alla.

Jag tror att det är viktigt att man skapar opinion för samarbetsnämnderna över ett så brett fält som möjligt men låter dem finna sin egen form i arbetet. På det sättet främjar vi nog bäst trivseln i samarbetet mellan rektor, lärare, elever och andra berörda personer.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte att det finns några större meningsskiljaktigheter mellan motionärerna och utskottet på det här området. Som kammarens ledamöter ser har skolöverstyrelsen avgivit ett rätt utförligt utlåtande vad gäller den här saken. De flesta punkter som har tagits upp i motionerna har också vidrörts av skolöverstyrelsen.

Herr Ahlmark ställde en direkt fråga till mig, varför utskottet inte ansett att man redan nu skulle bestämma sig för flera sammanträden per år. Jag vill hänvisa till vad skolöverstyrelsen har anfört. Jag tror nämligen att det skulle vara ganska olyckligt om vi skulle bestämma ett större antal sammanträden. Det kanske skulle visa sig att rektor och elever vid sammanträdestillfällena inte skulle ha någonting att handlägga, och det skulle bli ett grundskott mot hela utvecklingen.

Statsutskottets andra avdelning har försökt att följa med i den här frågan. Avdelningens ledamöter representerar ju olika delar av landet och har haft möjligheter att inom olika regioner följa utvecklingen på det här området. Tyvärr har samarbetsnämnderna, precis som herr Ahlmark sade, på några ställen inte fungerat bra, men vi kan nog ändå säga att man i stort sett försökt vinnlägga sig om att få till stånd det goda samarbete som alla parter förutsätter.

Den föregående ärade talaren näm-

de en viktig sak, nämligen avgången av elever som både på högstadiet och i gymnasierna gör det svårt att få en kontinuerlig samverkan på det här området. Elever går och nya elever kommer. Elevråden måste förnyas ganska snabbt, och det gör att man kanske inte kan få den där samspeltheten som man så gärna önskar. Det viktiga för mig är i alla fall att alla instanser som vi har kommit i kontakt med erkänner värdet av samarbete mellan lärare och elever. Finns det god vilja från rektors, lärares och elevers sida, så tror jag att den utveckling som har påbörjats skall kunna bli till belåtenhet, naturligtvis inte i varje enskilt fall, men om man försöker se detta i stort så tror jag att allt kommer att avlöpa på ett lyckligt sätt.

Som jag nämnde i början, har skolöverstyrelsen lämnat en rätt utförlig rapport i hithörande frågor, och statsutskottets andra avdelning har icke haft anledning att på någon punkt bestrida eller motsätta sig de påståenden som görs i den rapporten.

Det här är ju inte någon ny sak, utan den har förekommit tidigare också, och skolöverstyrelsen försöker göra allt för att åstadkomma en god utveckling. Av egen erfarenhet vet jag att länskolnämnderna också försöker medverka på allt sätt. Jag är förhoppningsfull inför framtiden, och jag tror att motionärernas och utskottets gemensamma önskemål skall kunna uppnås inom rimlig tid.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Bara några korta observationer! Jag delar naturligtvis alla de meningar som här har framförts angående värdet och betydelsen av en vidgad demokrati i skolan. Jag skall inte närmare gå in på de problemen.

Det är två ting jag bör nämna. Det första gäller den principiella frågan, huruvida eleverna i vissa frågor bör till-

Om skoldemokrati

erkännas beslutanderätt. Min position är där litet originell så till vida som jag i gymnasieutredningen var med om att utarbeta ett förslag som skulle ge eleverna en sådan beslutanderätt i vissa frågor. Detta förslag kalfatrades sedan i remissinstanserna, det blev kritiserat, och så småningom desavuerades jag på denna punkt av en enhällig riksdag, som inrättade samarbetsnämnderna enligt den nuvarande modellen. Jag har naturligtvis inte ändrat mening i principfrågan, men å andra sidan har jag ingen anledning att inte till fullo respektera riksdagens beslut och lojalt arbeta för det, så mycket mera som det ännu i dag icke finns tillräckligt med erfarenhet för att avgöra om den lösning som riksdag och regering stannade för var den riktiga eller icke på den här principiella punkten. Samarbetsnämnderna kom i gång i fjol, och det har gått bra på en del håll men sämre på andra håll. Det finns klara skäl till att föret i portgång-en var trögt. Herr Lidgard har nämnt lärarkonflikten. Igångkörningen av det nya gymnasiet tog också krafter och tid i anspråk. Det kan finnas skäl till att det första året inte är representativt. Därför bör man pröva ett år till för att se hur samarbetsnämnderna fungerar, i förhoppningen om att det skall bli ett mycket kraftigt engagemang från alla parter sida för att göra samarbetsnämnderna till ett levande, aktivt och vitalt led i skolans arbete.

Så till den andra detaljfrågan: Skall man ha ett visst minimiantal sammanträden? Jag är inte mycket för detaljregleringar av den typen. Är det en organisation som lever, så sammanträder den. Såvitt jag vet kan två representanter i samarbetsnämnden påkalla ett sammanträde. Vill exempelvis de två elevrepresentanterna ha ett sammanträde, upplever de ett behov av det, då har de en ovillkorlig rätt — om de är överens — att få till stånd det sammanträdet.

Det är så lätt att s. k. minimibestäm-melser omedelbart blir maximibestäm-

melser, och det skulle kanske inte gagna den här institutionen. Jag vill begränsa mig till att säga — och där får jag uttrycka min historiska belastning på denna punkt — att både i principfrågan och när det gäller dessa samarbetsnämnders vikt vi från departementets sida självfallet fullt lojalt i enlighet med riksdagens beslut kommer att med största uppmärksamhet följa samarbetsnämndernas verksamhet under det kommande året. När vi har fått ett normalårs erfarenhet bakom oss, kanske vi med större säkerhet kan säga om detta är den lämpligaste modellen eller om vi på den ena eller andra punkten — t. ex. när det gäller elevernas beslutanderätt — skall gå vidare. Jag tror att det ur min synvinkel sett är det enda rimliga sättet att hantera denna fråga.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det blev en glädjande uppslutning kring de principer och delvis också kring de konkreta förslag som denna motion har fört fram. De som opponerar sig mot vårt motionsyrkande säger nu att vi skall vänta ett år till och se hur det går nästa år.

Jag vill göra en invändning mot herr Palmes resonemang. Han säger att en minimibestämmelse om två sammanträden per termin väldigt lätt blir en maximibestämmelse. Jag tror inte alls att det behöver bli på det viset. Om det finns intresse och vilja i vissa skolor att sammanträda tre—fyra gånger per termin, kommer de inte att låta sig hindras av att det i en anvisning från skolöverstyrelsen står att sammanträde måste äga rum två gånger per termin. Så lätt kyler man inte ner en vilja att hålla sammanträden med samarbetsnämnden.

Herr Lidgard går däremot på en helt annan linje. Han säger att man inte skall ha ett visst minimiantal sammanträden därför att det lätt blir ett sammanträdesraseri i skolorna. Skall man ta herr Lidgard på orden, måste han rimligen mena att samarbetsnämnderna inte bör

Om skoldemokrati

sammanträda så ofta som jag har angivit i mitt minimiantal, alltså två gånger per termin. Om herr Lidgard nämligen ändå menar att de skall sammanträda ett par gånger per termin, kan han ju sedan inte beklaga sig över mitt sammanträdesraseri, eftersom han vill ha precis samma sammanträdesfrekvens. Jag vill däremot se till att de skolor, där det hittills har gått mycket dåligt, kommer att arbeta på ett bättre sätt i framtiden.

Herr Näsström hänvisar till skolöverstyrelsen, som påstår att det blir svårigheter i initialskedet. Jag skulle vilja vända på detta och säga, att det just i initialskedet, innan samarbetsnämnderna har blivit en integrerad del i skolans arbete, som det är särskilt viktigt att försöka driva fram dessa sammanträden och som det är särskilt viktigt med ett minimiantal sammanträden. Det är just nu minimiantalet behövs, ty det är möjligt att det om 10 år inte kommer att behövas något minimiantal sammanträden alls. Då har kanske samarbetsnämnderna börjat fungera så bra över hela landet att det mera är en formell fråga om det skall stå i anvisningarna eller inte.

Vad vi vet i dag är att det har gått utomordentligt dåligt med samarbetsnämnderna på väldigt många håll i gymnasier. Det kan inte alls enbart förklaras med lärarstrejken förra hösten. Efter det att sju månader av förra läsårets nio månader hade gått, hade nämnderna vid 30 procent av gymnasierna inte haft något enda sammanträde. 40 procent av dem hade haft ett sammanträde, medan återstoden, alltså 30 procent, hade haft två eller flera sammanträden. Mot bakgrunden av dessa siffror tycker jag det är angeläget att försöka driva fram en högre sammanträdesfrekvens med samarbetsnämnderna än vad man hittills har gjort. Det kan nog riksdagen och regeringen bäst göra genom att se till att vi får ett minimiantal sammanträden.

Jag vill fråga herr Palme, som tydli-

gen känner till förspelet i denna fråga: Av vilket skäl tog man i departementet eller skolöverstyrelsen bort den bestämmelse om ett minimiantal sammanträden som fanns i det utredningsförslag som utarbetades på skolöverstyrelsens uppdrag?

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Det finns angivet vilka arbetsuppgifter en samarbetsnämnd har. Jag har den uppfattningen att den skall sammanträda när det finns behov av ett sammanträde i och för ett sysslande med dessa arbetsuppgifter. Att hålla sammanträde för sammanträdet egen skull, att hålla två, tre eller fyra stadgfästa sammanträden utan att det finns något reellt arbete att utföra, är enligt min uppfattning ett av de säkraste medlen att ta död på intresset för skoldemokratin.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Minimiantalet sammanträden är inte mycket att ödsla krut på — det tycker jag att herr Ahlmark själv visade ganska effektivt — men eftersom jag fick en fråga skall jag svara.

Mig veterligt har detta inte alls prövats i departementet, utan det var skolöverstyrelsen som gav sina anvisningar om samarbetsnämnderna; att frågan om minimiantalet skulle varit prövad i departementet har jag icke någon kännedom om. Möjligen kan man säga att eleverna har rättighet — vilket jag finner oerhört mycket mera väsentligt i sammanhanget — att när som helst påyrka ett sammanträde i samarbetsnämnden. Vill de driva en fråga och ha nämnden aktiv, ja, då kan de styra det själva. De har här ett mycket effektivare vapen i sin hand, om de vill någonting, än en rent formell bestämmelse angående minimiantalet sammanträden. Den rätten torde i så fall härflyta ur skolstadgan.

Det viktigaste är att vi under det nu inleda läsåret skall kunna redovisa

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

helt andra siffror för aktiviteten i samarbetsnämnderna än under det gångna året; detta är en klar viljeyttring från min sida och min verkligt uppriktiga förhoppning. Det gångna årets ringa aktivitet har haft sina orsaker. Lyckas vi inte med detta kan det tyda på att någonting är fel i konstruktionen. Lyckas vi däremot och får en utpräglad aktivitet, ja, då ger den praktiska erfarenheten besked om att nuvarande form är den lämpligaste.

På båda dessa avsnitt är det alltså i sommar vi kan ge besked, när vi summerar erfarenheterna.

Herr AHLMARK (fp):

Min kommentar till herr Palmes senaste inlägg kan bli mycket kort.

Jag tycker att det är bättre att se till att man i anvisningarna eller skolstadgan talar om vad vi förväntar oss av samarbetsnämnderna än att låta eleverna i varje enskild skola driva fram dessa sammanträden. Jag anser det som sagt bättre att se till att *alla* parter känner de regler som gäller. Det kan man klara bäst med en bestämmelse om ett minimiantal sammanträden.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall kanske från utskottets sida nämna att vi under de senaste åren haft flera uppvaktningar av SECO och överläggningar med dess representanter om olika problem, varvid man tycks ha fäst det största avseendet vid att elevorganisationerna får tillräckliga medel för att kunna bedriva sin verksamhet inte bara i de stora städerna och tätorterna; man vill också hjälpa de små föreningarna landet runt. Jag för min del anser det utomordentligt viktigt att så kan ske. Det beror ändå i högsta grad på elevernas aktivitet om samarbetet mellan skolans ledning och eleverna skall bli verkligt bra. Vi kan ju tänka oss att det blir ett sammanträde och eleverna inte har någon-

ting att säga — jag misstänker att det skulle kunna verka deprimerande kanske för båda parter.

Här gäller det en relativt ny organisation och relativt nya bestämmelser, och jag tror att skolöverstyrelsen har rätt i att det tar sin tid innan man hittat den rätta melodin på dessa områden. För egen del räknar jag med att det kommer att ske ganska snabbt, men jag vill framhålla att eleverna och deras organisationer behöver stöd i olika former, inte minst ekonomiskt stöd.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag instämmer helt i att eleverna och deras organisationer behöver allt stöd. Jag tycker t. ex. att SECO behöver ett stöd för sin åsikt att man genom en bestämmelse skall driva fram ett ökat antal sammanträden i samarbetsnämnderna. Detta är inte bara vårt förslag. Den samlade elevrörelsen står också bakom det.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 142, i anledning av motioner om översyn av folkhögskolestadgan;

nr 143, i anledning av motioner angående utbildningen av yrkeslärare i klädsömnad; och

nr 144, i anledning av motion om beredande av plats för SECO i skolöverstyrelsens styrelse m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av motioner angående kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

I de likalydande motionerna I: 59, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 79, av herr *Hedlund m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, såväl från skattepolitisk synpunkt som med hänsyn till frågans betydelse för den kommunala demokratin, i enlighet med vad i motionerna anförts.

Vidare hade i de likalydande motionerna I: 589, av herr *Werner*, och II: 717, av herr *Karlsson* i Huddinge *m. fl.*, yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa, att regeringen måtte föranstalta om utredning rörande statens övertagande i allt väsentligt av kostnaderna för skolväsendet.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 59 och II: 79 samt I: 589 och II: 717, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Karl-Erik Eriksson* (fp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Mattsson* (cp), *Nelander* (fp) och *Källstad* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 59 och II: 79 och i anledning av motionerna I: 589 och II: 717, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt parlamentarisk utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna; samt

2) av herr *Wallmark* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Föreliggande ärende gäller krav på en parlamentarisk utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. Motioner härom har framställts upprepade gånger under senare år men de har avvisats av socialdemokraterna och höger.

I sitt utlåtande framhåller utskottet, att 1958 års skatteutjämningskommitté inte tog ställning till frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun när den framlade sitt förslag till skatteutjämningsystem. Man återger dock kommitténs yttrande att frågan om kostnadsfördelningen på skolans område snarast borde tagas upp till prövning. Likaså borde enligt kommitténs mening kostnadsfördelningen mellan stat och landsting underkastas en prövning från allmänna, skattepolitiska synpunkter. Det nu framlagda utskottsutlåtandet refererar också vad statsutskottet ansåg år 1965 vid denna frågas behandling, nämligen att kommunerna till följd av stegrade kostnader inom sjukvården och skolväsendet samt inom andra verksamhetsområden stod inför mycket svårbemästrade ekonomiska problem. Efter denna skrivning, som ju verksamt stöder det i motionerna framförda förslaget, kunde man vänta ett bifall till framställningen om utredning. Men nej, liksom i fjol och året dessförinnan vill man avvakta verkningarna av skatteutjämningsystemet.

Detta är egentligen två skilda frågor. En sak är att via staten medverka till att de mest skattetyngda kommunerna får en utjämning så att de kommunala skatterna inte drabbar alltför ojämnt mellan olika områden. Det är en annan sak som framföres i föreliggande motioner, där man tar upp frågan om i vilken utsträckning kommunerna skall betala för de obligatoriska uppgifter som utförs av kommunerna men som regleras av statsmakterna.

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

Utvecklingen har för övrigt även sedan skatteutjämningsystemet genomfördes gått i sådan riktning att en omprövning av kostnadsfördelningen ter sig alltmer angelägen.

Kommunernas utgifter, beräknade som andel av nationalprodukten, uppgick i början av 1950-talet till 9 procent och har nu fördubblats till över 18 procent. Omkring 60 procent av samhällsutgifterna ligger nu hos kommunerna. Enligt tillgänglig statistik och utförda beräkningar uppgick bruttoinvesteringarna hos primärkommunerna år 1965 till 4,7 miljarder kronor, medan man för år 1968 beräknar dem till 6,3 miljarder kronor, en ökning med en tredjedel. För landstingen beräknas investeringarna bli fördubblade från år 1965 till år 1968, dvs. från 647 miljoner kronor till 1,2 miljard kronor.

Vid årets landstingsmöten har förekommit ingående debatter om de närmaste årens ekonomiska utveckling, och många bekymrade uttalanden har kunnat noteras beträffande utgiftsexpansionen och förväntad höjning av utdebiteringarna. Den totala kommunalskatten inberäknat landstingens utdebitering var år 1965 i genomsnitt 17:25. År 1966 hade den ökat till 18:29 och den är år 1967 uppe i 18:71. Uppskattningarna för nästa år visar på siffror upp emot 19:50.

Erfarenheterna hittills, sedan 1965 års skatteutjämningsystem genomfördes, visar entydigt ökande belastning på kommunerna. Erfarenheterna talar således för att kostnadsfördelningen mellan stat och kommun snarast bör tas upp till omprövning.

Kommuner och landsting har efter hand fått allt större och alltmer kostnadskrävande uppgifter att svara för. Härigenom har en kostnadsövervältring skett på kommunerna, vilken inte skattepolitiskt prövats. Särskilt betänkligt är att denna kostnadsövervältring hårt drabbar de lägre inkomsttagarna. För 90 procent av svenska folket är kommunalskatten större än den statliga

skatten, för mindre och medelstora inkomsttagare är den väsentligt större. Den idé som ligger bakom vårt progressiva skattesystem, nämligen att skatt skall betalas efter bärkraft, har i viss mån urholkats. Kommunerna har genom denna kostnadsövervältring begränsats i sina möjligheter att ägna sig åt andra saker än sådana som genom statliga beslut är obligatoriska.

Med de motiv som här anförts och i motionen vill centern och folkpartiet få till stånd en parlamentarisk utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Det mål som vi vill nå är att staten betalar en större andel än vad som nu sker. Vi har starkt stöd från landsting och kommuner för en sådan utredning. De tre kommunförbunden och flertalet landsting uttalade i samband med remisserna med anledning av skatteutjämningsreformen angelägenheten av att en utredning av här aktualiserade frågor kommer till stånd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen I.

Häri instämde herr *Eriksson, Karl-Erik*, (fp).

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s):

Herr talman! Under gårdagens och dagens långa remissdebatt, där även skattefrågorna berörts, har också den nu diskuterade frågan om kommunalskatten varit uppe till behandling. Önskingar om en sänkning av den statliga skatten saknades ej, liksom ej heller önskemål om att staten skall övertaga en större del av kommunens utgifter.

Den statliga skatten tillsammans med statens övriga inkomster skall täcka många skiftande behov, men det finns också en övertro på inkomsternas möjligheter att räcka till för alla de många krav som vid skilda tillfällen ställs på statens finanser. När det gäller frågan om vilka uppgifter som skall åvila staten å ena sidan och landstingen och pri-

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

märkommunerna å den andra sidan är man i stort sett ense, men när det gäller kostnadsfördelningen kommer avvägningsfrågorna in i bilden.

I fråga om de kommunala utgifterna är vi alla medvetna om att inkomstskatten är betungande för många — inte minst för de lägre inkomsttagarna. Kommuner med vikande skatteunderlag och en befolkningsminskning kommer här i speciella svårigheter. Jag behöver inte ytterligare understryka den saken. Riksdagen har varit enig därom, och de åtgärder som vidtagits från riksdagens sida har varit klart positiva. Här tänker jag närmast på den skatteutjämning som i sin nuvarande utformning fick sitt genomslag på kommunernas budget först 1966.

När utskottet haft att ta ställning till motionerna I: 59 av herr Bengtson m. fl. och II: 79 av herr Hedlund m. fl. liksom motionsparet från herr Werner och herr Karlsson i Huddinge m. fl. har utskottet behandlat de båda motionsparen gemensamt, eftersom motionärerna i båda fallen önskar få en utredning till stånd om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna. I sammanhanget vill jag dock framhålla att centerpartiet för in fördelningsfrågan i ett vidare perspektiv än som sker i kommunisternas motion, där det närmast gäller att staten skall i allt väsentligt övertaga kostnaderna för skolväsendet.

När riksdagen 1965 antog skatteutjämningsreformen fanns motionsyrkanden liknande dagens, och de avslogs då. Föregående år återkom utredningskravet, men avslogs av riksdagen.

Utskottet yrkar även i år avslag på de angivna motionerna. Genom sin konstruktion har — som utskottet framhåller — bidragsgivningen till kommunerna inneburit en betydande ökning. Därjämte garanterade skatteutjämnings-systemets utformning att statsbidraget blev värdebeständigt och standardföljsamt.

Vår uppfattning är från angivna utgångspunkter att man ytterligare bör av-

vakta verkningarna av det nuvarande skatteutjämningsförslaget. Denna vår ståndpunkt bygger självfallet på erfarenheter under de år som nuvarande bidragsbestämmelser haft sin tillämpning.

För år 1966 — det första året — var skatteutjämningsbeloppet till kommunerna 1 052 miljoner kronor, för år 1967 är det 1 157 miljoner kronor, och för år 1968 beräknas bidraget uppgå till 1 290 miljoner kronor. Som synes är det här en snabb ökning av bidraget till kommunerna. Ser man siffrorna i belysning av beloppet för år 1965 finner man att beloppet år 1965 uppgick till cirka 400 miljoner kronor. Det visar ju att riksdagen genom den nya reformen har lämnat kommunerna ett betydligt större bidrag än tidigare.

Till denna sifferserie skulle också kunna knytas reflexionen att man räknar med att kostnadsökningen för staten i fortsättningen kommer att uppgå till minst 125 miljoner kronor årligen.

Jag skall, herr talman, till sist be att få ta fram några exempel från statistiska centralbyrån, som enligt min mening belyser värdet av den nyligen genomförda reformen. Statistiska centralbyrån har nyligen publicerat en sammanställning som är av intresse för bedömning av vad skatteutjämningen betyder. Den visar vad varje borgerlig primärkommun har haft för utdebitering under 1967 och vad utdebiteringen skulle ha varit vid oförändrade utgiftsbehov, däri inbegripet belopp som kommunmedlemmar får betala som medlemmar av församlingar och landsting.

Tar man en uppgift från Kalmar län — Loftahammar kommun — finner man att den faktiska utdebiteringen där var 21: 20 kr., medan den faktiska utdebiteringen samt summan av samtliga kommunalskatteutjämningsbidrag uppgår till 35: 83 kr. För Särna i Kopparbergs län är relationerna 20: 00 kr. respektive 30: 35 kr. och för Karesuando i Norrbotten 20: 40 kr. respektive 62: 85 kr.

Jag har, herr talman, med dessa siff-

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

ror velat antyda att jag tror att man inte skall underskatta den reform som är genomförd. Med endast ett par års erfarenheter från skatteutjämningen i dess nya form har utskottet ansett att man bör avvakta ytterligare, innan man gör denna utredning.

Herr Olsson som talade för reservationen, vilken stöds förutom av centern även av folkpartiet, har väl i stort sett endast refererat till de uppgifter som finns angivna i motionsparet. Jag har därför i detta sammanhang ingen anledning att närmare gå in på den argumentationen. Vi följer väl här i stort sett båda två de riktlinjer som å ena sidan motionärerna har och å den andra den uppfattning som utskottet företräder. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Herbert Larsson och jag är tydligen överens om att kommunalskatten är betungande och att den i hög grad drabbar de lägre inkomsttagarna.

Herr Larsson menade att den nyss genomförda skatteutjämningsreformen har förbättrat kommunernas situation så pass att det inte behövs någon utredning nu om en kostnadsfördelning mellan stat och kommun. Jag vill gärna understryka att vi anser att det var en stor framgång när vi äntligen fick igenom de krav som från centerns sida under många år framförts om en rättvisare kommunal skatteutjämning. Vi betraktar det emellertid fortfarande som en etapp. Vi kan inte anse oss nöjda med att det fortfarande finns utdebiteringsskillnader på upp till 8 kronor mellan olika kommuner i olika delar av landet. Det är alltså mycket arbete som återstår.

Men trots att denna reform genomförts har kommunalskatten ökat och tenderar att öka ännu kraftigare. Om vi kastar en blick i prognosen för Gäv-

leborgs läns landsting, där vi för närvarande har en skatt på 7:50 kr., så visar prognosen, som ju ändå kan sägas vara realistisk, en utdebitering år 1973 på mellan 11 och 12 kronor vid en förväntad höjning av skatteunderlaget med 7 procent per år. Hur långt kan vi gå egentligen? Vi är snart uppe i 20 kronor. Kan vi tänka oss att vi skall acceptera en kommunalskatt på uppemot 25 kronor?

En utredning tar tid. Är inte läget nu så pass alarmerande att man kunde besluta om en utredning redan nu?

Herr **LARSSON, HERBERT**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det råder väl ingen tvekan om att vi står inför utgiftsstegringar på den kommunala sektorn. Men samma trend har man ju på den statliga sektorn, och vi är väl ändå alla ganska överens om att vi inte skall göra någon anhalt där för närvarande, utan nya reformer och nya förbättringar skall genomföras på olika områden. Frågan är enligt mitt förmenande hur mycket man kan lägga på på den statliga sidan utan att vi får det genomslag som herr Olsson befarade på den kommunala sidan. Det är många som redan nu anser att den statliga beskattningen har nått en sådan höjd att man liksom inte kan överträda den gränsen. Det finns ju också de som bestämt hävdar att om en skattesänkning skall komma till stånd så skall den gälla marginalskatterna i de högre inkomstskikten. Eftersom herr Olsson har sagt att flertalet representerar små inkomsttagare blir det väl alltså en svårighet att från statsbudgeten föra över alla de önskemål man kan ha på det kommunala området.

Jag vill till slut, herr talman, säga att det självfallet blir anledning att återkomma till dessa frågor, kanske inte minst därför att många har önskat att få en annan beskattning på den statliga sidan. Då kan det kanske också vara

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

anledning att se över formerna på det andra området.

Jag vidhåller, herr talman, yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Som här tidigare har berörts är frågan om den riktiga upp-
gifts- och utgiftsfördelningen mellan
stat, landsting och kommun av rätt så
gammalt datum. Jag ber att få hänvisa
till den massmotion som 1961 väcktes
av 16 ledamöter i denna kammare och
12 i den andra, summa 28 ledamöter,
motionerna I: 14 och II: 24, där kravet
på att man skulle åstadkomma en rim-
lig fördelning på detta område togs
upp. Ämnet har återkommit med jämna
mellanrum vart och vartannat år, och
förslagen har avvisats än med den ena
än med den andra motiveringen. Fak-
tum är att oviljan mot att göra någon-
ting på området har varit påtaglig. Nu
säger herr Larsson att många tycker att
den statliga beskattningen är tung och
att man inte skall förmera statsskatten.
Andra vill till och med ha till stånd
en reform med lättnader i den statliga
beskattningen. Mot den bakgrunden är
det enligt hans mening inte lätt att
åstadkomma en omfördelning av skat-
tebördan på det kommunala och
landstingskommunala gebitet.

Men det kan vi väl vara överens om,
att om man avlyfter kostnader på det
ena hållet med resurser från det andra
hållet, så blir uttaget av skattebetalar-
na inte förändrat. Skillnaden är att
skatten uttas efter olika normer i den
kommunala beskattningen och i den
statliga. I den mån den statliga beskatt-
ningen är progressiv och den kommuna-
la inte är det skulle det ur skatte-
betalarsynpunkt innebära att man flyt-
tar skattebördan från ett skatteuttag
där särskilt lägre inkomstskattor
drabbas hårt till ett skatteuttag som
dock på väsentliga punkter tar hänsyn
till bärkraft och betalningsförmåga. Det
borde ju vara ett framsteg.

Vi vet ju att i och med att man flyt-
tar över den ena uppgiften och utgif-
ten efter den andra från det statliga
till det kommunala gebitet så har man
kommit in i en motsatt trend som
drabbar det kommunala skatteunder-
laget synnerligen hårt.

Kostnadsfördelningen är — som herr
Larsson antydde — en ömtålig fråga
som rör pengar. Fördelningen av upp-
gifterna mellan stat och kommun har
emellertid redan beaktats i en skri-
velse från *kommunikationsdepartemen-
tet*, vari man tar sikte på de utredning-
ar som föreligger på länsplanet. Man
pekar på att när länsdemokratiutred-
ningen blir klar, kommer säkerligen
även uppgiftsfördelningen upp. Under
sådana förhållanden ämnar man fort-
sätta att utreda även den frågan, och
nu går man till en förvaltningsreform
utan att avvakta länsdemokratiutred-
ningen. Detta meddelas som sagt från
kommunikationsdepartementet. Vi vet
vad vi har att vänta i det fallet. Och så
skyller man på länsdemokratiutredning-
en. Det kan vi räkna ut på förhand
att den kommer att dröja.

Denna gång säger majoriteten nej
med hänsyn till skatteläget. Nästa gång
kommer majoriteten att säga nej med
hänsyn till kompetensfördelningen. Men
nej blir det. Som det ligger till är det
nödvändigt att försöka få en annan
fason på detta, och det tror jag inte
är möjligt i nuvarande politiska läge.

Jag har klart för mig att en hel del av
de uppgifter som landstingskommunerna
har särskilt på sjukvårdens område och
som primärkommunerna har inte minst
på skolans område är uppgifter av riks-
karaktär. Vi kan inte tänka oss en sär-
skild kommunal skolpolitik i de olika
kommunerna eller en särskild sjuk-
vårdspolitik i länen som inte försöker
åstadkomma likvärdighet över lag. Så
småningom kommer fördelningen av
uppgifterna och i konsekvens därmed
också fördelningen av kostnaderna att
tvinga sig fram. För närvarande säger
man nej t. o. m. när det gäller att under-

Ang. kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna

söka frågan. Men samtidigt har kanslihuset — på kommunikationsministerns uppdrag — utsänt en skrivelse till de remissinstanser som skall yttra sig över länsförvaltningen, den kamerala utredningen på länsplanet och över länsindelningen. I den skrivelsen sägs att frågorna skall lösas under förutsättning att man inte vidtar åtgärder, som föregriper den utredning, vilken förutses komma när det gäller att fördela uppgifterna mellan kommunerna, landstingen och staten. Detta kommer säkerligen — som också framgår av skrivelsen — att ta sin tid, och under sådana förhållanden ser det mörkt ut.

Vi kan naturligtvis här deklarerera vår uppfattning genom att rösta för en utredning angående detta. Men vi får ju en utredning på värdkanten — det har kommunikationsdepartementet signalerat. Så regeringstrogen att man inte kan gå Kungl. Maj:t några månader i förväg trodde jag inte att herr Larsson var.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Jag har nöjt mig med detta även om jag gärna vill deklarerera att i varje fall vissa delar av reservation nr 1 har min odelade sympati.

Här har, som herr Johan Olsson säger, varit ett val mellan att omedelbart göra en omprövning av kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna eller att, som herr Herbert Larsson säger, först få mera erfarenhet. Skatteutjämningsreformen trädde ju inte i kraft förrän i fjol, och vi har alltså inte så lång erfarenhet av den. Det är ostridigt att skatteutjämningsreformen innebar ett radikalt grepp för att lösa detta problem, som otvivelaktigt är rätt stort. Jag vill emellertid deklarerera som min uppfattning att den som fattar beslut om en reform också bör bära kostnaden för den. Bara detta innebär kanske i och för sig en radikal förändring

av ansvars- och kostnadsfördelningen mellan staten och primär- och sekundärkommunerna.

Jag gjorde denna blanka reservation därför att jag ville säga något om en av de tunga posterna i sammanhanget, nämligen skolkostnaderna. Vi har upplevt och upplever inte minst i statsutskottets andra avdelning att allt flera ingredienser i hela detta stora komplex inte är bidragsberättigade utan skall betalas av kommunerna. Skolöverstyrelsen säger att det är nödvändigt att dessa ingredienser finns med för att klara skolreformen såsom den är tänkt. I sak har jag kanske ingenting att erinra mot detta, men skolöverstyrelsens beslut, dess förslag och dess rekommendationer innebär att det är kommunerna som får överta ansvaret. Skolöverstyrelsens motivering är många gånger den att staten inte vill ta på sig det här, men någon måste göra det, alltså får kommunerna ta hand om det. Det kan inte vara en vettig väg att gå fram. Antingen får man upphöra att ge sina rekommendationer eller också får man gå vägen över ecklesiastikdepartementet och få kostnaderna infogade under samma beslutsunderlag som huvuddelen av skolkostnaderna.

Herr talman! Jag har känt ett behov av att göra den här deklarationen och samtidigt säga att jag har ganska stora sympatier för huvuddelen av reservation nr 1. Tidpunkten för en ny översyn närmar sig med mycket stora steg. Det är möjligt att vi kan diskutera detta relativt omgående för att se om tiden kanske redan nästa år är mogen för någon form av gemensam framstöt i ärendet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reser-

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner

vationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 145, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 80;

Nej — 34.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot diskriminering i internationell sjöfart;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 9 juni 1967

(nr 532) om ändring i 17 kap. handelsbalken; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner om ersättning av statsmedel vid förlust på grund av ingripande enligt bekämpningsmedelsförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 12 maj 1967 dagtecknad proposition, nr 135, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ förordningen den 4 juni 1954 (nr 519) angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel.

I propositionen hade föreslagits förbättrade läkemedelsförmåner inom sjukförsäkringen.

Läkemedelsförmånerna skulle enligt förslaget liksom hittills bestå av en kostnadsfri och en prisnedsatt del. Kostnadsfria läkemedel skulle tillhandahållas enligt samma principer som för

närvarande. En utvidgning av förteckningen över kostnadsfria läkemedel hade aviserats. Nya bestämmelser om prisnedsättning på övriga läkemedel föresloges. De nya reglerna syftade till att tillgodose personer, som på grund av sjukdom hade stora utgifter för medicin.

Karensbeloppet, som för närvarande beräknades för varje läkemedelspost, hade föreslagits i stället avse alla vid ett expeditionstillfälle inköpta, samtidigt förskrivna läkemedel. Karensbeloppet föresloges i samband härmed höjt till fem kronor.

Den nuvarande rabattsatsen 50 procent ovanför karensbeloppet skulle behållas men den del av priset, som överstege 25 kronor, skulle rabatteras helt.

De föreslagna reglerna innebure, att icke någon behövde betala mer än 15 kronor vid varje inköp av medicin på recept.

Även läkemedel förskrivna av tandläkare hade föreslagits bliva omfattade av rabatteringen.

Kostnaderna för reformen beräknades till cirka 60 miljoner kronor för år 1968. Nuvarande finansieringssystem skulle behållas. Detta innebure en höjning av sjukförsäkringsavgifterna med i genomsnitt knappt 15 kronor per år för varje avgiftspliktig.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 630, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Peterson, Eric Gustaf*, samt II: 797, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*, om fria läkemedel till vuxna neurosedyskadade;

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

2) de likalydande motionerna I: 871, av herrar *Blomquist* och *Edström*, samt II: 1078, av fröken *Wetterström* och herr *Carlshamre*;

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner

3) motionen I: 872, av herr *Kaijser*; ävensom

4) de likalydande motionerna I: 873, av herr *Werner*, och II: 1077, av herr *Andersson* i Luleå *m. fl.*

I motionerna I: 871 och II: 1078 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att de särskilda beställningsblanketterna för kostnadsfria läkemedel slopades.

I motionen I: 872 hade framförts förslag av sådan innebörd, att rabatt skulle lämnas med 75 procent på den del av priset, som överstege karensbeloppet, fem kronor, och med 100 procent på den del av priset, som överstege 100 kronor. Högsta kostnad vid varje expeditionstillfälle skulle med detta förslag utgöra 28 kronor 75 öre.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen med avslag på motionen I: 872 måtte bifalla förevarande proposition, nr 135;

B. att riksdagen i anledning av motionerna I: 871 och II: 1078 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört angående beställningsblanketter för kostnadsfria läkemedel; samt

C. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 630 och II: 797 samt

2) motionerna I: 873 och II: 1077, inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Låt mig först säga att det är med stor tillfredsställelse jag finner att ett enigt utskott har ställt sig bakom det förslag om kostnadsfria och rabatterade läkemedel som regeringen har lagt fram. Det är nämligen en fråga, där man kan ha och där man har haft mycket skiftande meningar om hur läkemedelsförmånerna skall utformas.

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner

Regeringsförslaget innebär att när man går till apoteket med ett recept, behöver man aldrig betala mer än 15 kronor, oavsett vad läkemedlen kostar. Karensbeloppet blir 5 kronor, vare sig en eller flera mediciner har ordinerats. Dessutom får man själv betala 50 procent av den merkostnad som ligger mellan 5 och 25 kronor. Det betyder att till karensbeloppet på 5 kronor kan det komma högst 10 kronor för den enskilde. Hela medicinkostnaden ovanför 25 kronor betalas av sjukförsäkringen.

Reformen har förestavats av en önskan att skydda personer som har höga läkemedelskostnader både vid inköp av enstaka dyra läkemedel och vid täta inköp av billigare läkemedel. Att man sätter en absolut gräns för den enskildes utgifter vid 15 kronor har på sina håll framkallat farhågor för att folk skulle förbruka onödigt dyra läkemedel eller köpa onödigt stora förpackningar. Till detta är att säga att det ju alltid krävs läkarrecept. Jag delar utskottets uppfattning att någon anledning att antaga att läkarna i framtiden skall ordinera läkemedel på andra än rent medicinska grunder inte torde föreligga. I den mån läkemedelsförmånen skulle leda till att de som tidigare av ekonomiska skäl måste avstå från läkemedel nu får råd att skaffa sig dem i de fall det är motiverat, finner jag detta ligga helt i linje med reformens allmänna syfte.

Givet är att de ökade utgifter för sjukförsäkringen som blivit en följd av reformen ytterligare motiverar att man från det allmännas sida tar till vara alla möjligheter att hålla kostnaderna för läkemedelskonsumtionen så låga som möjligt. Ett led i dessa strävanden är att göra läkarna mer prismedvetna. Här kommer frågan om den viktiga informationen i hög grad in i bilden. Det blir en angelägen uppgift för den nya socialstyrelsen att ta itu med dessa frågor. En del är redan i gång. Beslut har nyligen fattats att i nästa upplaga av synonymregistret över farmaceutis-

ka specialiteter även införa prisuppgifter för att underlätta för läkarna att göra prisjämförelser mellan olika likvärdiga läkemedel.

Vidare är det naturligtvis viktigt att man följer utvecklingen av både konsumtion och priser i fråga om de läkemedel som rabatteras genom sjukförsäkringen. Medicinalstyrelsen har föranstaltat om en undersökning av läkarrecept som expedierats av apoteken i oktober i år. Medicinalstyrelsen har för avsikt att upprepa denna undersökning i oktober 1968, alltså ett år senare. Det är ett sätt att kontrollera utvecklingen på läkemedelsområdet.

Inom medicinalstyrelsen arbetar vidare sedan någon tid en arbetsgrupp med att utforma förslag till åtgärder ägnade att sättas in för att stävja en eventuell icke önskad ökning av läkemedelskonsumtionen. Flera andra åtgärder övervägs, men dem skall jag nu inte gå in på.

Utskottet har i anledning av motionsyrkandet uttalat sig för ett slopande av beställningsblanketterna för fria läkemedel i enlighet med utredningens förslag. Orsaken till att denna fråga inte har berörts i propositionen är att det här gäller bestämmelser, som utfärdas i administrativ ordning och som alltså ej kräver riksdagens medverkan. Jag delar emellertid i sak utskottets uppfattning och avser att ombesörja erforderliga författningsändringar i samband med att den förevarande läkemedelsreformen förs ut i tillämpning.

Jag vill, herr talman, stryka under att det otvivelaktigt är en viktig och väsentlig reform, som vi nu skall besluta om. Den tar sikte på att inom ramen för en rimlig kostnadsnivå bereda sjuka människor ett skydd mot alltför höga utgifter för medicin. Jag tror att reformen kommer att betyda mycket. Vi vet att det finns människor, som för sitt liv, sin verksamhet och sin aktivitet helt enkelt måste förbruka medicin kontinuerligt, ofta till mycket höga kost-

nader. Denna reform kommer utan tvekan att vara ett mycket stort stöd, inte minst för denna grupp.

Låt mig allra sist, herr talman, få upprepa vad jag inledningsvis sade, nämligen att det är med tillfredsställelse jag har noterat att ett enigt utskott har ställt sig bakom förslaget.

Herr KAJSER (h):

Herr talman! Jag har väckt en motion i detta ärende, och det må därför kanske tillåtas mig att säga några ord.

Jag är fullt på det klara med att rabatteringen av läkemedel kan ske på olika sätt. Propositionen har ett förslag. Utredningen har ett förslag, och jag har ett förslag. Vi hörde nyss av departementschefen vad hans förslag gick ut på. Det innebär ett karensbelopp på 5 kronor. Ovanpå detta belopp är rabatteringen 50 procent upp till en läkemedelskostnad på 25 kronor. Därefter är rabatteringen 100 procent, vilket innebär att den högsta kostnad en person kan ha för ett läkemedelsinköp blir 15 kronor.

Mitt förslag innebär samma karensbelopp, men därefter en rabattering på 75 procent upp till en läkemedelskostnad på 100 kronor. Det medför en viss sänkning av kostnaderna för läkemedel upp till ett pris av 45 kronor. Kostnaden för ett läkemedelsinköp kan högst uppgå till 28:75 kronor, om jag minns rätt. Vid en läkemedelskostnad över 100 kronor skall det vara en 100-procentig rabattering.

Ingetdera av dessa förslag överensstämmer fullt med det förslag som sjukförsäkringsutredningen — där jag själv är ledamot — framlade förra året. Mitt förslag är en modifikation av departementschefens förslag i syfte att minska två olägenheter, som jag tycker vidlåder departementschefens förslag.

Den 75-procentiga rabatteringen tillämpas ju i princip i vissa andra sammanhang då det gäller sjukförsäkringsförmånerna, t. ex. rabattering på återbä-

ringstaxan vid läkarvård. Denna rabattering har också rekommenderats i internationella sammanhang, även om Sverige inte ratificerat förslaget och vi alltså inte är bundna. Den 75-procentiga rabatteringen har följaktligen en viss hävd.

Den höjning av karensbeloppet som det här gäller — för närvarande är ju beloppet 3 kronor — innebär alltid vissa olägenheter för dem som skall köpa medicin ofta, särskilt om det gäller en relativt billig medicin, då karensbeloppet utgör en förhållandevis stor del av kostnaderna. Naturligtvis minskar den olägenheten högst betydligt genom att karensbeloppet an knyter till samtliga vid ett tillfälle inköpta, samtidigt förskrivna läkemedel. Men det finns där ändå, och den kan spela en viss roll t. ex. i en familj som består av flera vuxna och barn.

Sammanförandet av alla vid ett tillfälle samtidigt förskrivna läkemedel som underlag för beräkningen av karensbeloppet har sagts medföra vissa administrativa besvärligheter. Jag skall i sanningens namn erkänna att jag inte vet hur stora de kan vara, men experterna som utredningen på sin tid diskuterade frågan med var egentligen ganska motvilliga mot den här anordningen. Sant är visserligen att vi då närmast tänkte oss att sammanförandet skulle gälla även itererade recept, vilket måhända skulle göra administrationsbesvärligheterna större. Inom utredningen var emellertid flera i princip ganska sympatiskt inställda till denna anordning, och jag vill inte opponera mot den utan tvärtom — jag tror att detta ur läkemedelsförbrukarnas synpunkt är en vinst.

Men den andra sidan av saken är att också den hundraprocentiga rabatteringen innebär vissa olägenheter. Kan ske behövs den som ett högkostnads-skydd, även om ett sådant till avsevärd del kan åstadkommas med den s. k. fria listan, så som den i princip är konstruerad. Men jag tycker att högkostnads-

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner

skyddet i departementschefens förslag kommer för tidigt, dvs. vid ett för lågt belopp. Därigenom kan det locka till alltför stora inköp. Jag kan inte komma ifrån att rabatteringen kanske leder till inköp av större mängder än som annars skulle köpas.

Enligt min mening är det heller inte möjligt att någorlunda säkert beräkna kostnaderna för reformens genomförande. Jag skall ge ett konkret exempel som kan belysa det förhållandet, och tar det från den ganska begränsade läkarverksamhet jag allttjämt bedriver; det blir en ganska teknisk och kanske rätt detaljerad redogörelse som antagligen kommer att trötta kammarens ärade ledamöter, men jag tror att den är nödvändig för att det skall bli riktigt klart vad jag menar.

Jag skriver ofta för en viss åkomma ut ett preparat som skall tas med en tablett om dagen. Enligt min mening kan det vara lämpligt att, eventuellt med kortvariga uppehåll, fortsätta den medicineringen under mycket lång tid. Medicinen finns i förpackningar på 50 tabletter, och jag skriver som regel ut en sådan förpackning men itererar receptet så att det kan användas för inköp fyra gånger; sammanlagt blir det alltså 200 tabletter. Medicinkostnaden är något över 19 kronor för en sats om 50 tabletter. Jag tycker att den satsen är lagom stor och att jag inte bör skriva ut mer än 50 tabletter åt gången — det räcker i alla fall mer än sex veckor och patienten bör inte ha alltför stora lager av tabletter hemma.

Det kan också hända att man blir överkänslig mot denna typ av läkemedel eller att den infektion, mot vilken det skall användas, ändrar karaktär så att medicinen inte längre har någon verkan och det blir nödvändigt att skifta till ett annat preparat.

Detta speciella preparat är hållbara tabletter, så att man fördenskull inte behöver dra sig för att skriva ut allt på en gång. Låt oss för enkelhetens skull säga att preparatet kostar 21 kronor;

det är lättare att räkna med den siffran. Enligt departementschefens förslag skall patienten för en dos omfattande 200 tabletter, om han får alla fyra förskrivningarna på samma gång, betala 15 kronor. Köper han däremot i fyra omgångar, får han betala sammanlagt 52 kronor. Han kan tycka att han är illa behandlad om förskrivningen görs så att han inte får köpa alla 200 tabletterna samtidigt.

Enligt mitt förslag skulle han betala 9 kronor för varje sats, dvs. 36 kronor för det hela. Köper han allt på en gång får han betala rabatteringen på 84 kronor, dvs. 24:75. Här blir skillnaden mellan de båda sätten att göra inköpet mycket mindre, och han får betala ytterligare något för varje ökning av kvantiteten.

Detta exempel visar hur förhållandena kan te sig vid en fullt legalt och juste utskrivna medicin, varvid endast vissa lämplighetsskäl gör att man skriver ut en viss mindre kvantitet åt gången.

Jag vet inte om vederbörande kommer att få köpa ut allt på en gång, om receptet itereras. Sannolikt är så inte fallet, om jag rätt tolkat en mening i departementschefens uttalande, återgivet på s. 9 i utskottets utlåtande, där det står: »Är receptet avsett att expedieras mer än en gång, bör karensbelopp beräknas för varje avsett inköpstillsfälle.» För närvarande är det ingenting som hindrar att vederbörande köper allt på en gång. Det vore måhända lämpligt med fixerade bestämmelser på denna punkt.

Enligt propositionen skulle patienten tjäna 37 kronor för en extra kostnad av endast 2 kronor. Enligt mitt förslag skulle han tjäna 11:25, men det för en extra kostnad av i det närmaste 15 kronor. Den patient vore väl dum som inte försökte göra vinsten på 37 kronor från det allmännas kassor, genom att köpa ut all den förskrivna medicinen på en gång.

Om det sedan kommer någonting

emellan som gör att han inte kan använda medicinen, vem har då egentligen gjort vinsten? Inte är det apotekaren. Visst får han sälja — kanske t. o. m. större kvantiteter än annars — men han kan få besvär med likviditeten därför att det kan bli fråga om rätt stora mängder medicin och det dröjer ungefär en och en halv månad innan han får pengar från riksförsäkringsverket. Hans likviditet kan bli besvärad och han kanske inte får möjlighet att vid inköp utnyttja vissa tillfälliga rabattsatser, som han annars skulle ha.

Såvitt jag förstår skulle mitt förslag i denna motion vara psykologiskt sett bättre ur flera synpunkter. Mitt exempel belyser att kostnaderna kan komma att öka mycket mer än man tror, och att de hittillsvarande beräkningarna är mycket osäkra på denna punkt. Jag vill erinra om att den förskrivning som jag talade om är en fullt legal förskrivning, där endast vissa lämplighetsskäl talar för en uppdelning av inköpet på flera inköpstillfällen.

Herr talman! Jag brukar inte ha någon större framgång gentemot ett enhälligt utskott och jag tänker därför inte framställa något yrkande.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Efter socialministerns anförande och herr Kaijsers avslutande mening skulle jag kanske ha kunnat avstå från att delta i debatten som representant för utskottet. Jag skall emellertid bara säga, att detta förslag till förbättrade ekonomiska förmåner vid inköp av läkemedel är av mycket stor betydelse för de människor som regelmässigt liksom för dem som sporadiskt tvingas äta medicin. Det har sagts att det är svårt att exakt beräkna hur mycket kostnaden är, men i stort torde det röra sig om ytterligare 60 miljoner kronor i form av läkemedelsrabatter under 1968. Samtidigt har genom socialministerns förslag kostnaden begränsats vid varje expeditionstillfälle

Ang. förbättrade läkemedelsförmåner till 15 kronor, när man köper medicin som ordinerats genom läkare eller tandläkare — det sista är ett nytt moment — och förutsättningen är dessutom att medicinen är receptbelagd.

Herr Kaijser pläderade nu för sitt förslag som han framfört i en motion. Förslaget ger en god illustration till de mycket komplicerade och besvärliga förhållanden som ligger bakom en förbättring och reformering av läkemedelsförmånerna. Redan 1959 framlades ett förslag som efter remisskritik lämnades över till 1961 års sjukförsäkringsutredning, vars förslag ligger till grund för propositionen. Socialministern har emellertid inte helt kunnat följa detta förslag, och utredningsmannen herr Kaijser har i samband med riksdagsbehandlingen kommit med ytterligare ett alternativ.

Det är alltså komplicerat att tillgodose alla dessa önskemål. Det är en kompromissprodukt som vi har kommit fram till, och jag vill påstå att det är en god kompromiss. Jag ber alltså att få yrka bifall till det som andra lagutskottet föreslår.

Får jag bara dessutom säga, att jag ser detta som en reform inom ett komplex där det är svårt att forma de olika bitarna på ett sådant sätt att de redan på förhand är gjorda att passa in i en sjukvårdsreform, vars slutliga utformning fortfarande är under utredning och prövning. Därför är förslaget åtminstone enligt min uppfattning mycket välkommet. Det hade varit illa om man tvingats vänta på den slutliga inpassningen. Men detta leder också till en slutsats, nämligen den, att man så småningom måste komma fram till någonting där hänsynen till kostnader för läkemedel inte bara är beroende på vilken konsumtionsstorlek av läkemedel man har utan också avpassad till den form av vård som läkemedelsförbrukaren befinner sig i.

Där har man den andra komponenten i detta sammanhang, och därför ser jag detta som ett bra förslag, men ett för-

Om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.

slag som senare kanske ändå måste ges en annorlunda utformning. Hur, det vet jag inte nu. Det är också möjligt att det inte behöver göras, men jag har velat påpeka denna detalj.

Får jag allra sist säga att det är utskottets uppfattning att de risker, som herr Kaijser talade om och som även utskottet anfört, riskerna för att man skulle köpa stora kvantiteter medicin i onödan och även onödigt medicin, skall kunna hindras att bli verklighet genom att socialstyrelsen efter 1 januari tillsammans med ansvariga inom läkarkåren medverkar till att man via upplysning och information får ett ökat ansvar från läkarkårens sida, inte bara för patientens tillfrisknande och hälsa utan också för de kostnader för medicin som i detta sammanhang kommer att åvila försäkringen och ytterst de försäkrade.

Herr talman! Jag ber att med det anförda än en gång få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 626, av herr Larsson, Thorsten, m. fl., och II: 562, av herr Josefson i Arrie m. fl., i vilka motioner behandlats problem som rörde s. k. trotjänare. I motionerna hade hävdats, att den berörda gruppens grundtrygghet borde ordnas inom socialförsäkringens ram, och yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att motionerna måtte överlämnas till den år 1962 tillsatta

pensionsförsäkringskommittén för övervägande av åtgärder;

2) de likalydande motionerna I: 628, av fru Olsson, Elvy, samt II: 782, av herr Boo och herr Larsson i Borrby, i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående de s. k. hemmadöttrarnas problem, i synnerhet frågan om förtidspension i enlighet med vad i motionerna anförts; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 631, av herr Olsson, Johan, och herr Wikberg, samt II: 785, av herr Eriksson i Bäckmora m. fl., vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående förtidspension åt hemmadöttrar i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) I: 626 och II: 562,

2) I: 628 och II: 782, samt

3) I: 631 och II: 785,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr Eric Carlsson (cp) och herr Gustavsson i Alvesta (cp), vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Rätten att ha och få utföra ett arbete är ju det viktigaste för varje människa. Det finns ju alltid grupper som det är svårt att inordna i arbetslivet av olika anledningar. När det som nu är något mindre arbetstillfällen så blir situationen för dessa grupper ännu svårare. En grupp människor som är svårplacerade i arbetslivet är de s. k. hemmadöttrarna, alltså kvinnor som av hänsyn till sina föräldrar avstått från yrkesutbildning och stannat hemma för att i stället hjälpa och vårda föräldrarna.

Under den tid de vårdar föräldrarna är det viktigt att de får den ersättning,

Om förtidspension åt hemmadöttrar m. m.

som nu utgår från landstingen för hem-sjukvård, och om föräldrarna är ålder-domssvaga bör döttrarna avlönas genom kommunens hemsamarittjänst; därigenom träder det sociala systemet i kraft. Men så dör föräldrarna, och då står kvinnorna utan arbetsuppgifter och i de flesta fall också i en mycket besvärlig ekonomisk situation.

Samma förhållande gäller också för de kvinnor som påtalats i motion nr 626 i första kammaren av herr Thors-ten Larsson m. fl., nämligen trotjänare, som när arbetsgivaren avlider har det besvärligt. Det gäller här i de flesta fall kvinnor som är i 55—60-årsåldern.

Den här gruppen kvinnor är numera inte så stor, men det gör ju inte situationen bättre för den enskilde som det berör. Det angelägnaste är ju att det går att ordna med omskolning och sedan ett arbete, men av erfarenhet vet vi att det är svårt att i praktiken ordna detta.

Hur skall vi då kunna ordna detta på bästa sätt?

Vi motionärer har pekat på att vi eventuellt skulle kunna tumma litet på de medicinska kraven för förtidspensionering. Utskottet anser att man inte kan skilja ut grupper, som skulle få särskilda förmåner inom pensioneringen, och jag kan mycket väl förstå utskottets tveksamhet att besluta sig för att göra ett undantag. Utskottet förutsätter att de förslag, som finns i KSA-utredningens delbetänkande om omställningsbidrag, skall gälla även för dessa kvinnor. Även jag hoppas det, men jag ställer mig ganska tveksam, ty om bidraget skall kunna utgå, så måste det ha förelegat ett anställningsförhållande. Tyvärr är det väl så, att det är sällan som det föreligger ett anställningsförhållande mellan kvinnorna i fråga och deras föräldrar. Dessutom måste de vara i 60-årsåldern.

Men vad jag i stället hyser förhoppningar om är att vi skall få en allmän sysselsättningsförsäkring, som dessa kvinnor då skall kunna inordnas i.

Ja, herr talman, jag har inget yrkande utan hoppas att vi framdeles på något sätt skall kunna klara situationen för dessa kvinnor.

Fru CARLQVIST (s):

Herr talman! Vid åtskilliga tillfällen tidigare har här i kammaren behandlats motioner om hemmadöttrarnas försörjningsproblem.

I fjol behandlades en motion som syftade till en uppmjukning av reglerna om förtidspension för hemmadöttrar. I sitt utlåtande i fjol framhöll utskottet att det uppenbarligen fanns ett hjälpbehov när det gäller dessa hemmadöttrar som inte täcktes genom förtidspension, förtida uttag av ålderspension eller socialhjälp. Fru Olsson har redan påpekat, att utskottet fann att det skulle vara principiellt oriktigt att bryta ut vissa kategorier försäkrade och bevilja dem pensionsförmåner efter andra regler än som gäller för övriga.

Utskottet ställer sig även nu avvisande till tanken att inom förtidspensionen införa särskilda förmåner för hemmadöttrar. Utskottet anser inte heller att motionerna I: 626 och II: 562, som går ut på att kategorin trotjänare skall få särskilda förmåner inom den allmänna pensioneringen, kan bifallas. Utskottet skriver i sitt utlåtande: »Lösningen på försörjningsproblemet för friställda trojänare bör liksom för hemmadöttrarna sökas inom arbetsmarknadspolitikens område. För trotjänarnas del torde även ett genomförande av KSA-utredningens förslag om omställningsbidrag kunna få betydelse.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 77 i första kammaren av herr *Tistad m. fl.* och nr 102 i andra kammaren av herr *Werbros m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande övervakning genom tullverkets försorg av från utlandet inkommande motorfordon beträffande efterlevnaden av gällande bestämmelser om maximilast, axeltryck och lastning m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 77 och II: 102 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Svenungsson* (h), *Nyberg* (fp) och *From* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 77 och II: 102 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av den fråga, som avsåges med motionerna.

Herr **SVENUNGSSON** (h):

Herr talman! I de motioner som ligger till grund för tredje lagutskottets utlåtande nr 51 hemställas om utredning rörande övervakning genom tullverkets försorg av från utlandet inkommande motorfordon — en kontroll ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Utskottet delar uppfattningen att det

ofta brister i efterlevnaden av de aktuella bestämmelserna om fordons last m. m. och att överträdelser innebär risker från trafiksäkerhetssynpunkt. Majoriteten understryker värdet av samarbete mellan polis- och tullmyndighet när det gäller att förbättra och rationalisera kontrollen. Någon ansvarsfördelning vill däremot utskottsmajoriteten inte vara med om. Ansvaret bör ligga hos polisen och kontrollen ske i dess regi. På den punkten är utskottsmajoriteten obeveklig.

I den tvåpartireservation som är fogad till utlåtandet anför reservanterna, att denna övervakning är en så viktig angelägenhet att alla möjligheter att förbättra och rationalisera den bör tillvaratas, och de anhåller om utredning av den fråga som avses med motionerna. Vi har funnit det i motionerna föreslagna förfaringssättet rationellt. Polismyndigheten skulle också få en som man tycker välkommen avlastning i sina arbetsuppgifter. Polisen visste att de utländska fordonen var kontrollerade redan vid gränsen. Att rikspolisstyrelsen har en annan mening är kanske det mest överraskande i sammanhanget.

Då jag vet att huvudmotionären, herr *Tistad*, som tillika besitter sakkunskap på det här området kommer att närmare belysa frågan så avstår jag från vidare argumentation — men jag avstår inte från att yrka bifall till reservationen.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Det finns ett ofta använt citat från Voltaire som lyder: »Det bästa är det godas fiende.» Det är inte utan att man får det i tankarna när man läser tredje lagutskottets utlåtande nr 51.

När det kommer in lastbilar till gränserna, har tullverket så gott som alltid intresse av att undersöka lasten och ibland också av att väga de lastade bilarna för att på så sätt kontrollera lastens vikt. Denna undersökning och stickprovsmässiga vägning är ett led i tullkontrollen.

Om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg

Nu vet man av erfarenhet att lastbilar som kommer in från utlandet ofta har stor överlast och att de ibland också är lastade på ett felaktigt eller olämpligt sätt. De kan genom detta utgöra en fara för trafiksäkerheten och också skada vägar och broar.

Motionärerna menar att det skulle vara bra om tulltjänstemännen, när de kontrollerar lastbilar ur tullsypunkt, också kunde övervaka bestämmelserna om axeltryck och boggietryck, bruttovikt och maximilast och dessutom ta sig en titt på om lastningen är gjord på ett riktigt sätt. För att en sådan kontroll skall bli effektiv krävs emellertid — enligt motionärerna — att tulltjänstemännen får samma rätt som polisen att utfärda körförbud.

Den meningen delas emellertid inte alls av rikspolisstyrelsen. Visserligen vore det bra, säger rikspolisstyrelsen, om utländska motorfordon kunde kontrolleras redan vid gränspasseringen. Men för att en sådan kontroll skall få avsedd effekt måste den omfatta en hel del utöver vad motionärerna har föreslagit. »Således måste kontrolleras» — jag citerar ur utskottets recit — »att föraren är behörig att föra fordonet och att han inte är olämplig på grund av sjukdom, trötthet, onykterhet eller dylikt. Vidare måste undersökas om fordonets beskaffenhet och utrustning är i tillfredsställande skick, dvs. om fordonet tekniskt sett är trafiksäkert.»

En så omfattande kontroll kan, säger rikspolisstyrelsen, genomföras fullständigt och effektivt bara av specialutbildade och erfarna polismän. Bara polisen har de maktbefogenheter som behövs när det gäller att ingripa mot en förare som överträder bestämmelserna. Kontroller av det slag som åsyftas i motionerna kan inte delas mellan olika myndigheter, säger rikspolisstyrelsen vidare, utan ansvaret måste odelat åvila polisen.

Generaltullstyrelsen däremot tillstyrker motionerna tämligen oreserverat

och förklarar, att en övervakning genom tulltjänstemän i den form motionärerna tänkt sig kan göras utan nämner extra personalkostnader.

Utskottet har i sin skrivning gjort ett aktningvärt försök att gå balansgång mellan de oförenliga uppfattningar som företräds av rikspolisstyrelsen och generaltullstyrelsen. Skrivningen utmynnar emellertid i ett avstyrkande av motionerna. Av den rad argument som rikspolisstyrelsen framfört mot motionärernas förslag har utskottet bara tagit fasta på ett. Det är att det skulle vara olämpligt att dela ansvaret för den aktuella fordonskontrollen mellan polisen och tullverket. Enär polisen ombesörjer fordonskontrollen i övrigt utefter våra vägar, bör ansvaret enligt utskottets mening som hittills åvila polisen och kontrollen ske i polisens regi.

En sådan delning av uppgifter och ansvar förekommer emellertid på många områden och fungerar utan anmärkning. Övervakningen av författningsbestämmelser som berör såväl interna förhållanden som samfärdseln med utlandet är mycket ofta uppdelad på det sättet, att övervakningen vid gränsen sköts av tullverket och tillsynen inom landet av polisen eller någon annan myndighet. Låt mig ta ett enda exempel som ligger nära det problem som berörs i motionerna.

En utlandsregistrerad bil får införas och tillfälligt — under högst ett år — användas här i landet bara av den som är bosatt i utlandet. Om ägaren vistas här stadigvarande, är han skyldig att registrera bilen och att betala tull, accis och oms för den, plus naturligtvis vanlig bilskatt och försäkring. Vid gränsen kontrollerar tullverket stickprovsvis, att utlandsregistrerade bilar är berättigade till vad man kallar temporär tullfrihet, men inne i landet är det polisen som har att utföra motsvarande kontroll. Det är en övervakningsuppgift av stor betydelse i varje fall ur ekonomisk synpunkt, som således är uppdelad på två

Om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg

myndigheter, polisen och tullen, och ingen har hittills ifrågasatt annat än att det skall fungera.

Man är här överens om att det behövs en förbättrad kontroll av lastbilar som kommer in från utlandet. Väsentliga moment i en sådan kontroll, nämligen kontroll av axel- och boggietryck, bruttovikt, maximilast och anordnandet av lasten, skulle, om tullen finge nödiga befogenheter, kunna samordnas med tullkontrollen och ske utan nämnvärd extrakostnad. Man har svårt att förstå, att man skall avstå från detta bara av det skälet, att det skulle vara bättre med en fullständig trafik kontroll som det inte finns resurser till. Det är här som Voltaire-citatet kommer in.

Utskottet förordar ett samarbete mellan tull och polis på detta område. Ett sådant samarbete förekommer redan på många håll. Såvitt jag känner till har det inte på något håll lett till friktioner av något slag. Men det hämmas av att polisen har ont om personal och därför måste starkt begränsa sina insatser på detta område. Det är erfarenheter av detta som inspirerat motionerna.

Med anledning av rikspolisstyrelsens bestämda motstånd mot att i detta fall överlåta en kontrolluppgift till ett annat samhällsorgan vill jag avslutningsvis citera en passus i en skrivelse från rikspolisstyrelsen den 9 oktober i år, återgiven i Allmänna meddelanden från rikspolisstyrelsen nr 42: »I anledning av Eder — — — förfrågan får rikspolisstyrelsen meddela att styrelsen på grund av det ansträngda arbetsläget vid så gott som samtliga polisiära enheter funnit en av de viktigaste uppgifterna f. n. vara att befria polispersonalen från sådana arbeten som inte oundgängligen måste fullgöras.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Schött (h).

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Det föreligger här en intressant konstellation bland remissmyndigheterna. Tullverket förklarar sig berett att räkna polismyndigheterna en hjälpande hand genom att biträda med en kontroll, som alla anser önskvärd och som polisen på grund av bristande resurser i stort sett inte kan fullgöra. Jag kan visserligen i någon mån förstå rikspolisstyrelsens principiella inställning, att dessa uppgifter i första hand är polisuppgifter, men praktiskt sett kan jag inte förstå att det i nuvarande läge med stor brist på poliser skulle vara någon större olägenhet att i stället ge tullpersonalen den utbildning som innebär att den kan fullgöra kontrollen. Det är, som herr Tistad säger, inte så lyckligt att låta det bästa bli det godas fiende. Det är i stort sett de synpunkterna som har gjort att också jag står som motionär.

Man kan ju även jämföra andra fall än de herr Tistad nämnde. När det gäller ordningens upprätthållande kan polisen inte vara överallt, och i många fall har man då valt den utvägen att en ordningsman får polisbefogenhet. Det systemet har väl i stort sett fungerat tillfredsställande, utan att jag därmed menar att man skall dra några långtgående paralleller till vårt fall.

Jag vill alltså med instämmande av vad herr Tistad har sagt understryka, att det i nuvarande läge med stor brist på poliser är olyckligt att polisstyrelsen av rent principiella skäl skall ställa sig avvisande till en åtgärd som skulle förbättra en önskvärd kontroll. Det är av den anledningen, herr talman, som jag kommer att rösta för bifall till reservationen.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Av den debatt som här har förts har det framgått att det inte föreligger så stora meningsskiljaktigheter mellan utskottsmajoriteten och re-

Om kontroll från trafiksäkerhetssynpunkt av utländska motorfordon genom tullverkets försorg

servanterna i detta ärende. Man är ense om att det beträffande den internationella lastbilstrafiken är lämpligt, att en viss kontroll av efterlevnaden av maximalastbestämmelser och andra trafiksäkerhetsföreskrifter äger rum vid inpasseringen i landet i samband med tullbehandlingen.

Reservanterna har utan att ta ståndpunkt till olika möjligheter till frågans lösning begärt en utredning. Utskottsmajoriteten anser, att mycket kan uträttas genom praktiska åtgärder inom ramen för gällande bestämmelser. Man har angivit vissa exempel på sådana; tullpersonalen skulle kunna anteckna och delge polisen erforderliga data angående fordon och totalvikter och tillkalla polis vid flagranta överträdelser. Där möjligheter finns kan de etablera samarbete med polisen beträffande vägning av fordon.

Motionärerna vill härutöver, att tullpersonalen skall utrustas med polismans befogenheter och i fråga om rapportering av dessa överträdelser och får rätt att utfärda körförbud. Detta kan kanske inte ske utan ändrade författningsbestämmelser och det kräver väl också något slag av utredning. Rikspolisstyrelsen har uttalat starka betänkligheter mot detta och påpekar särskilt, att en speciell utbildning av inte så obetydlig omfattning krävs för fullgörande av sådana uppgifter. Utfärdande av körförbud är i ett sådant här fall en ganska ingripande åtgärd med stora ekonomiska konsekvenser.

Bland tullpersonalen är det bara ett mindretal, som har erforderlig kompetens att utföra s.k. flygande besiktning av motorfordon. Det är också känt, att överträdelser av viktbestämmelser och dylikt förekommer inte så sällan inom den interna trafiken och där är man nu — kanske tyvärr — hänvisad till relativt sporadiska trafikkontroller.

Utskottsmajoriteten har ansett sig böra godta rikspolisstyrelsens åsikt, sär-

skilt att sådana bestämmelser som dessa kan leda till oklara ansvarsförhållanden. Ofta finns både polis- och tullpersonal tillgänglig vid dessa ställen, och frågor om vad som skall skötas av den ena eller den andra kategorin kan bli rätt svåra att avgöra.

Utskottsmajoriteten vill därför i avvaktan på vad som kan åstadkommas genom praktiska åtgärder inom ramen för gällande bestämmelser inte förorda någon särskild utredning i den här frågan. Med hänsyn till detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Det anförande som utskottets talesman höll tycker jag pekade hän på behovet av en utredning. Det var en rad kontroversiella spörsmål som han tog upp. Jag anser att det finns många saker som borde utredas, och det är ju inte något annat som motionärerna och reservanterna begär.

Den väg som utskottet anvisar, nämligen att tullverket skall biträda vid kontrollen genom att föra anteckningar och vid flagranta överträdelser tillkalla polis, är inte effektiv. I och med att tullpersonalen inte har tillstånd att utfärda körförbud, ger sig bilen i väg, och då den utgör en fara för medtrafikanter och för vägar och broar, kan den ställa till stor skada, innan polisen hinner ingripa.

Herr Alexanderson sade att man kunde tillkalla polis, men vid våra gränsoorter är det inte alltid så nära till polisen. Vid gränserna mot Norge och Finland kan det vara åtskilliga mil till närmaste polispostering, och där kan det både dröja och bli kostsamt med en inställelse från polisens sida.

Det är klart att det krävs utbildning för den här verksamheten. Men jag tror inte att den behöver vara mer omfattande än att tullpersonalen skall kunna underkasta sig den. Jag tror heller inte att utfärdandet av ett körförbud är en

Om utredning angående domänverkets organisation

åtgärd av större ekonomisk räckvidd än de avgöranden tullpersonalen normalt har att träffa.

Det finns en bestämmelse som gäller för polisen och som givetvis skulle gälla också för tullpersonalen, om den skulle få befogenhet att utfärda körförbud. Om ett fordon belagts med körförbud, skall överordnat polisbefäl skyndsamt under rättas för att körförbudet skall kunna överprövas omedelbart. Jag tycker att den bestämmelsen utgör en sådan garanti att man inte behöver vara rädd för att ge tulltjänstemän befogenhet att ingripa med körförbud.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmanen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i jaktlagstiftningen jämte motioner i ämnet; samt

nr 53, i anledning av motion angående handeln med småfågelungar och fågelägg.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om utredning angående domänverkets organisation

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om utredning angående domänverkets organisation.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 654, av herrar *Skårman* och *Stefanson*, samt II: 825, av herr *Mundebo m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning rörande domänverkets organisation.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 654 och II: 825 utan bifall.

Vid utlåtandet fanns avgivet ett särskilt yttrande av herr *Skårman* (fp).

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Då jag i ett särskilt yttrande ganska utförligt motiverat motionärernas ställningstagande inför den situation, som frågan om domänverkets organisation ställts inför, kan jag därför här yttra mig kort.

Orsaken till vår motion är naturligtvis i första hand den ensidiga sammansättningen av domänstyrelsens utredningskommitté. Inför domänverkets allt större ekonomiska problem hade det varit en styrka att få verkets organisation

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

granskad och utredd på bredast möjliga bas. På domänstyrelsens organisation måste naturligtvis även inverka sådana frågor som tidigare aktualiserats men inte blivit avgjorda. Jag syftar här på ifrågasatt lekmannastyrelse och eventuellt samgående med ASSI.

Som jag redovisat finns utredningar även på dessa områden. Avsikligt har jag inte gått in på de förslag som lagts fram av domänverkets organisationskommitté 1966. Det förslaget är på remiss, men jag beklagar att i remissen tydligen inte medtagits byråchef Stig Holmstedts reservation eller överjägmästare Lundqvists i Örebro tungt vägande yttrande. Emellertid utgår jag ifrån att riksdagen så småningom får ärendet i hyfsat skick och då kan taga ställning i ett större sammanhang. Jag har fått ta del av ett par remissyttrandena och vet därför, att domänstyrelsens utredning inte kommer att få ett odelat positivt mottagande.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss staten tillhörig mark, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen, m. m. jämte motioner.

I en den 31 mars 1967 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 130, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över fi-

nansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

2) förordning om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

3) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

4) förordning angående ändrad lydelse av 8 § och 12 § 1 mom. förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt;

5) förordning angående ändrad lydelse av 1 § 2 mom. förordningen den 31 december 1945 (nr 903) om utdebitering av tingshusmedel;

6) förordning angående ändrad lydelse av 4 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

7) lag angående ändring i lagen den 26 oktober 1951 (nr 691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan;

8) förordning om ändrad lydelse av 5 § förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

9) förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1952 (nr 410) med bestämmelser om begränsning av skatt i vissa fall;

10) lag om ändrad lydelse av 72 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319);

11) förordning angående ändrad lydelse av 14 § 2 mom. och 20 § förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt;

12) förordning angående ändrad lydelse av 55 och 58 §§ förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

13) förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 18 december

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

1959 (nr 551) angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring;

14) förordning om ändrad lydelse av 17 och 40 §§ förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.;

15) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen;

16) förordning angående ändrad lydelse av 10 § förordningen den 21 maj 1965 (nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar.

I propositionen hade framlagts ett flertal förslag i syfte att förbättra skatteuppbörden. Bland annat hade föreslagits att ett allmän ombud skulle förordnas i varje län för att föra det allmännas talan i vissa uppbörds-mål. Vidare hade förordats vidgade möjligheter för de skattskyldiga att få anstånd med skattebetalning. Förslaget innebar bland annat att anståndsfrågan i tvistiga taxeringsmål i motsats till vad nu gällde skulle bedömas oberoende av taxeringsintendentens ställningstagande. Ändrade bestämmelser rörande vissa skatteavdrag föresloges. Avdrag på retroaktiva lönebelopp, ackordsersättningar och dylikt hade föreslagits ske enligt särskild tabell, som fastställts av centrala folkbokförings- och uppbörds-nämnden. Om skattskyldig icke lämnade debetsedel på preliminär skatt, skulle avdrag enligt förslaget i allmänhet göras enligt preliminärskattetabellen på arbetsgivarens hemort, varvid avdragsbeloppet skulle förhöjas med 10 procent. Lämnades icke debetsedel på kvarstående skatt föresloges skatteavdrag för sådan skatt skola ske med samma belopp som det samtidiga avdraget för preliminär skatt. Kvarstående och tillkommande skatt under 10 kronor skulle icke uttagas. Likaså avsåges överskjutande preliminär skatt under 10 kronor icke skola återbetalas.

Den nuvarande restavgiften, 4 procent, som utginge när skatt icke betala-

des i rätt tid och ordning, lämnades i propositionen oförändrad. Som komplettering till restavgiften framlades dock förslag om en s. k. tilläggsavgift, som skulle utgå, när fordran på arbetsgivare för arbetstagares skatt varit obetald längre tid. För att effektivisera skatteuppbörden hade bland annat föreslagits möjlighet att taga ut arbetstagares skatt av den som handlade på arbetsgivarens vägnar. I förenklande och förtydligande syfte föresloges ändrade regler beträffande omdebitering, avkortning, restitution och preskription av skatt. Räntefrågor i samband med debitering av skatt behandlades också i propositionen.

Vidare hade föreslagits bestämmelser om skatteavdrag på konkursgäldenärs inkomst.

I 77 a § förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen hade bland annat förordats att den, som företrädde juridisk person och av uppsåt eller grov oaktsamhet underlåte att redovisa innehållet skattebelopp, skulle, på därom särskilt förd talan, kunna förpliktas att solidariskt med den juridiska personen svara för beloppet. När särskilda skäl föreläge, skulle ställföreträdarens betalningsskyldighet dock kunna jämkas eller eftergivnas.

I anledning av riksdagens principbeslut år 1963 om övergång till datamaskinsystem (ADB-system) inom bland annat taxerings- och uppbördsväsendet hade föreslagits ett flertal i huvudsak tekniska ändringar i ett antal andra författningar, som berörde taxerings- och uppbördsfrågor.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 865, av herr *Enarsson m. fl.*, samt II: 1070, av herrar *Björkman* och *Lothigius*, vari hemställt, att riksdagen måtte avslå den föreslagna 77 a § i uppbördsförordningen rörande ställföreträdarens civilrättsliga ansvar för av arbetsgivare

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

innehållna icke redovisade skattemedel; ävensom

2) de likalydande motionerna I: 866, av herr *Tistad*, och II: 1071, av herr *Werbros*, vari yrkats, att riksdagen skulle besluta, att 48 § 1 mom. uppbördsförordningen skulle erhålla i motionerna angiven lydelse, vilket förslag avsåg, att skattskyldig, vars skattebetalningsförmåga blivit nedsatt på grund av studier, skulle kunna beviljas anstånd med skattebetalning enligt samma grunder, som gällde vid arbetslöshet och sjukdom.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 159, av herr *Lundström*, och II: 203, av herr *Öhwall*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande ändrade principer för beräkning av ränta vid restitution av skatt i sådana fall, då skatterestitutionen vore beroende av ansökan från den skattskyldige;

2) de likalydande motionerna I: 331, av herrarna *Ottosson* och *Yngve Nilsson*, samt II: 424, av herrarna *Thylén* och *Nordgren*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av möjligheten för ett vidgat dispensförfarande avseende skatteuppbörd under semesterperiod; ävensom

3) de likalydande motionerna I: 615, av herr *Harald Pettersson*, samt II: 779, av herr *Sundkvist* och herr *Josefson* i Arrie.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 130 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas och med avslag på de likalydande motionerna I: 865, av herr *Enarsson* m. fl., samt II: 1070, av

herrar *Björkman* och *Lothigius*, ävensom de likalydande motionerna I: 866, av herr *Tistad*, och II: 1071, av herr *Werbros*, — måtte antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) med de ändringar och tillägg, att dels ingressen erhöles i betänkandet angiven lydelse;

dels ock att 6, 35, 36 och 86 §§ nämnda förordning erhöles den lydelse, som angivits i betänkandet;

2) förordning om ändrad lydelse av 5 § 1 mom. förordningen den 23 oktober 1908 (nr 128) angående bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter;

3) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

4) förordning angående ändrad lydelse av 8 § och 12 § 1 mom. förordningen den 12 februari 1943 (nr 44) om kupongskatt;

5) förordning angående ändrad lydelse av 1 § 2 mom. förordningen den 31 december 1945 (nr 903) om utdebitering av tingshusmedel;

6) förordning angående ändrad lydelse av 4 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

7) lag angående ändring i lagen den 26 oktober 1951 (nr 691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan;

8) förordning om ändrad lydelse av 5 § förordningen den 30 november 1951 (nr 763) angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

9) förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1952 (nr 410) med bestämmelser om begränsning av skatt i vissa fall;

10) lag om ändrad lydelse av 72 § landstingslagen den 14 maj 1954 (nr 319);

11) förordning angående ändrad lydelse av 14 § 2 mom. och 20 § förord-

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

ningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt;

12) förordning angående ändrad lydelse av 55 och 58 §§ förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt med den ändringen, att 58 § erhöles i betänkandet angiven lydelse;

13) förordning om ändrad lydelse av 8 § förordningen den 18 december 1959 (nr 551) angående beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt lagen om allmän försäkring;

14) förordning om ändrad lydelse av 17 och 40 §§ förordningen den 18 december 1959 (nr 552) angående uppbörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m.;

15) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen;

16) förordning angående ändrad lydelse av 10 § förordningen den 21 maj 1965 (nr 153) om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar;

B) att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 159, av herr Lundström, och II: 203, av herr Öhvall, — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande ändrade principer för beräkning av ränta vid skatterestitution i fall, då sådan restitution vore beroende av ansökan från den skattskyldige;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 331, av herrar Ottosson och Yngve Nilsson, samt II: 424, av herrar Thylén och Nordgren, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 615, av herr Harald Pettersson, samt II: 779, av herr Sundkvist och herr Josefson i Arrie,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Stefanson* (fp), *Gösta Jacobsson* (h), *Sundin* (cp), *Tistad* (fp) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Eriksson* i Bäck-

mora (cp) och herr *Enskog* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 1 hemställa, att riksdagen — med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 130 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas — måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 866, av herr Tistad, och II: 1071, av herr Werbro, besluta, att 48 § 1 mom. uppbördsförordningen skulle erhålla den lydelse, som angivits i reservationen;

2) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefanson* (fp), *Gösta Jacobsson* (h), *Tistad* (fp) och *Magnusson* i Borås (h), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Enskog* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 1 hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 130 i vad den avsåg 77 a § i förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) avseende ställföreträdarens personliga ansvar för innehållna, ej redovisade källskattemedel samt att författningsförslaget måtte ändras i enlighet härmed;

3) av herrar *Einar Eriksson* (s), *Wärnberg* (s), *Wirmark* (s), *Paul Jansson* (s), *Stadling* (s), *Allard* (s), *Andersson* i Essvik (s), *Kristenson* (s), *Carlsson* i Västerås (s) och *Carlstein* (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under B hemställa, att de likalydande motionerna I: 159, av herr Lundström, och II: 203, av herr Öhvall, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

4) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefanson* (fp), *Gösta Jacobsson* (h) och *Magnusson* i Borås (h), vilka ansett, att utskottet bort under C 1 hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 331, av herrar Ottosson och Yngve Nilsson, samt II: 424,

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

av herrar Thylén och Nordgren, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheten för ett vidgat dispensförfarande avseende skatteuppbörd under semesterperiod.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Sedan jag nu har kommit upp med huvudet ovanför talarstolen, skall jag be att få säga några ord om reservation nr 2 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Reservationen gäller ingen stor sak utan endast en liten detalj i ett stort betänkande. Den har dock en viss principiell och även praktisk betydelse och är delvis juridiskt komplicerad. Finansministern medger själv att den inrymmer en del svårigheter ur rättslig synvinkel.

Det är inte tu tal om att källskatteuppbörden har sina svårigheter och kan behöva effektiviseras. Propositionen innefattar två värdefulla förslag i detta syfte, dels om ett allmänt ombud att föra statens talan i vissa uppbörds-mål och dels om en komplettering av den nuvarande restavgiften på 4 procent med en tilläggsavgift, när fordran på arbetsgivare för arbetstagskatt har varit obetald under längre tid.

I övrigt anser reservanterna, att uppbördsverket självt i administrativ ordning bör kunna vidtaga åtgärder för att effektivisera själva indrivningsförfarandet, som i dag ofta släpar efter. Det leder till förluster. Det gäller alltså för uppbördsverket i sådana frågor att snabbt få svansen ur vagnen, om jag skall uttrycka mig på det viset.

Vad reservanterna har vänt sig mot är emellertid en annan sak, som i den i början av betänkandet intagna redogörelsen för propositionens huvudsakliga innehåll med all brutalitet och utan förskönande omskrivningar uttryckes så här: »För att effektivisera skatteuppbörden föreslås bl. a. möjlighet att ta ut arbetstagens skatt av den som handlar på arbetsgivarens vägnar.»

Skatten skall alltså tas ut av en tredje person, visserligen en i saken ganska inblandad person. Denna brutala mening återfinns också i bevillningsutskottets betänkande på sidan 2.

Det är ingen angenäm uppgift, herr talman, som arbetsgivarna har att svara för när det gäller uppbörden av källskatt. De har fått sig denna uppgift pålagd av lagstiftaren. Den fordrar ett stort redovisningsarbete och medför besvär med insamling av skattsedlar m. m. För det mesta flyter det hela rent automatiskt, lugnt och stilla. Men inte så sällan inträffar meningsskiljaktigheter och bråk, då temperamentet hos den beskattade flödar över. Den som sköter avdragen på lönen kommer då i en obehaglig mellanställning. — Nåja, det är en sak för sig, den hör kanske inte hit.

Vad som nu föreslås i propositionen under 77 a § är att den som företräder arbetsgivare, som är juridisk person — det är endast sådana det gäller — under vissa förutsättningar kan åläggas ett civilrättsligt personligt betalningsansvar solidariskt med arbetsgivaren för innehållna, icke redovisade källskattemedel. Det är ingen ny straffsanktion som föreslås, utan det är ett civilrättsligt ansvar.

Vi reservanter menar att ett sådant personligt ansvar för en anställd är oförenligt med arbetsgivarens rättsliga ställning i uppbörds-systemet och med hela den juridiska konstruktionen. De medel som en arbetsgivare drar av från A-skatten vid utbetalning av lön till anställda blir nämligen inte rättsligen avskilda från arbetsgivarens egna tillgångar; han behöver inte hålla dessa medel avskilda utan de ingår i hans allmänna kassarörelse. Kronan, staten, har endast en fordran mot arbetsgivaren för den innehållna skatt, som arbetsgivaren har att betala vid nästa uppbörds-termin. Att det är en fordran sågs för övrigt också i propositionen, liksom det uttryckligen sades ifrån vid källskattens införande. Arbetsgivaren fick rätt att disponera över medlen och dra

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

ränta på pengarna, men han fick i gengäld ingen ersättning för besväret med själva uppbörden; det ena skulle vara en kompensation för det andra.

Frågan om arbetsgivarens ansvar för de innehållna medlen aktualiseras i praktiken vid betalningssvårigheter för ett företag och sätts på sin spets vid konkurs; det är där detta verkligen kommer i fråga. Då betalningssvårigheter uppstår, är arbetsgivaren i viss mån i ett tvångsläge. Han betalar först de utgifter som är omedelbart förfallna till betalning, främst de anställdas löner — annars går ju de anställda hem och driften stoppas. Han betalar kanske också råvaror som är absolut nödvändiga för driften. Här blir det alltså en viss motsättning: skall han först betala sina anställda eller statens fordran? Statens fordran är kanske ännu inte till betalning förfallen. Här står alltså statens intresse i viss mån mot de anställdas. Detta är den praktiska aspekten.

Det bör kanske tilläggas att man i annan lagstiftning vill minska statens rätt — det gäller ju sloandet av förmånsrätten för skatter vid konkurs enligt 17 kap. handelsbalken.

Härtill kommer en annan synpunkt, nämligen att utvidgningen av det civilrättsliga ansvaret stämmer dåligt överens med den princip som är grundläggande för de juridiska personernas ställning, alltså att de svarar för sina skulder endast med de egna tillgångarna.

Ytterligare tillkommer att det inte utan vidare är klart vem som innefattas under begreppet arbetsgivarens ställföreträdare i de här sammanhangen. Vid remissförfarandet påpekades det av TCO. I regel är det väl verkställande direktören, men det kan också vara en ekonomidirektör, en kamrer eller en annan befattningshavare. Vederbörande behöver inte vara ekonomiskt intresserad i företaget, det räcker att han är anställd. Till saken hör

att det ofta är i småföretag som ställföreträdaren på detta sätt kan komma i kläm. Det kan vara ett byggnadsföretag eller ett hantverks- och handelsföretag som bedrivs i aktiebolagsform — sådana mindre bolag är numera ganska vanliga — och det kan vara en lokal lantmannaförening eller andra.

Nu är jag starkt medveten om att man kan invända att det här inte behöver bli så farligt, eftersom förutsättningen för att vederbörande skall kunna åläggas ett personligt betalningsansvar är att han gjort sig skyldig till uppsåt eller att det varit grov vårdslöshet med i spelet. Men det är inte utan vidare klart vad som menas med uppsåt eller grov vårdslöshet. Det finns ingen tydlig rättspraxis om detta. Saken har nyligen påtalats i en artikel i Svensk Juristtidning nr 4 av i år. Eventuellt — jag säger eventuellt — kan det s. k. subjektiva rekvisitet, dvs. uppsåt eller grov vårdslöshet, vara uppfyllt endast därigenom att arbetsgivarens ekonomiska situation är sådan att han på förfalldagen inte har pengar att betala källskattemedlen. Han kan ha betalat arbetslönerna, och pengarna räcker inte till för källskatten. För detta kan åberopas att han faktiskt med uppsåt betalat de anställdas löner trots att han visste att han därigenom inte skulle kunna klara källskatten. Men uppsåtet kan man inte riktigt fastställa. I varje fall är de flesta i sådana här situationer ganska sangviniska och hoppas i det längsta att det skall klaras upp. Det framgår inte hur det blir om det finns en ställföreträdare som gör avdragen och någon annan skall sörja för inbetalningen. Vem blir då hängd?

Det finns förvisso en reservutgång i lagtexten, nämligen att betalningsskyldigheten skall kunna jämkas eller eftergivnas. Detta är en illustration till det oklara rättsläget. Sådana här hartassar i lagtexten, som försöker suddas ut vad som förefaller stötande, är olyckliga ur rättssäkerhetssynpunkt. Denna bestäm-

melse minskar på intet sätt de principiella betänkligheterna. Detta om reservation nr 2.

Jag skall också säga några ord om reservation nr 4. Den går ut på en utredning om möjligheten för ett vidgat dispensförfarande avseende skatteuppbörd under semesterperiod. Det sammanhänger med att det numera blir allt vanligare att företagen under sommarsemestern totalstänger både fabriker och kontor. Det blir då förenat med vissa olägenheter för alla parter att hålla kassakontoret öppet för att klara källskatteredovisningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 av herr Yngve Nilsson m. fl. Ävenså yrkar jag bifall till reservation nr 1 av herr Stefanson m. fl., och jag yrkar bifall till reservation nr 4 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! I 48 § uppbördsförordningen finns bestämmelser som säger att lokal skattemyndighet kan bevilja anstånd med erläggande av preliminär B-skatt, kvarstående skatt eller tillkommande skatt, då den skattskyldiges skattebetalningsförmåga har blivit nedsatt. Anstånd kan medges i två fall. Det ena är då nedsättningen i skattebetalningsförmåga beror på arbetslöshet eller sjukdom eller eljest är oförvållad. Det andra fallet gäller värnpliktig, som har ryckt in till militärtjänstgöring och därigenom fått nedsatt skattebetalningsförmåga.

Som villkor för anstånd gäller således att nedsättningen i skattebetalningsförmåga skall vara oförvållad. En skattskyldig, vilkens skattebetalningsförmåga blivit nedsatt på grund av omständigheter som han själv råder över, kan alltså inte beviljas anstånd. En kategori skattskyldiga som kan få olägenhet av detta är de studerande. Det är i vår tid tämligen vanligt att ungdomar, som har varit ute i förvärvslivet en tid, avbryter sitt arbete för att fortsätta sina studier.

Om en sådan studerande under sin

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

yrkesverksamma tid har betalat för låg preliminär skatt, blir han i vanlig ordning påförd kvarskatt, som han måste betala vid en tidpunkt då han inte har några inkomster utan är hänvisad till att leva på studiemedel. En kortare tids anstånd med skattebetalningen skulle många gånger betyda en väsentlig lättnad.

För att göra det hela mera konkret kan vi tänka oss att en person, som har varit ute i förvärvsarbete, har börjat studera vid ett universitet, en högskola eller någon annan utbildningsanstalt fr. o. m. höstterminen i år. I nästa månad kommer han att få en skattsedel på slutlig skatt, som hänför sig till hans inkomster under 1966. Det året arbetade han helt. Tyvärr visar det sig att den preliminära skatt som han betalade in det året inte förslår utan att han får några hundra kronor i kvarskatt. Den skall betalas i två hälfter, den ena i början av mars och den andra i början av maj nästa år. Men vår studerande kan inte betala, eftersom han lever helt på studiemedel, vilka inte förslår till mer än hans löpande utgifter. Ett uppskov med betalningen till sommaren, då han kan tjäna pengar på feriearbete, skulle ha räddat situationen. Men som bestämmelserna nu är utformade kan anstånd inte medges — studierna är inte oförvållade. Alltså återstår för honom bara att låta bli att betala. Han kommer på restlängd, och kronofogdemyndigheten kopplas in. Sannolikt dröjer det mycket länge innan den skatten blir slutligt betald. De fyra procent i restavgift som läggs på täcker naturligtvis långt ifrån statens kostnader. De motsvarar ju knappt ett års ränta på skatten.

De ledamöter i utskottet som står bakom reservation nr 1 anser att detta är något som bör ändras och föreslår därför att den vars skattebetalningsförmåga har blivit nedsatt på grund av studier skall kunna beviljas anstånd med skattebetalning i samma omfattning som gäller vid arbetslöshet eller sjukdom.

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1.

På en punkt står bakom utskottsutlåtandet en borgerlig lottmajoritet, medan socialdemokraterna har reserverat sig. Även om reservanterna ännu inte kommit till tals vill jag begagna tillfället att motivera utskottets ståndpunkt i denna fråga, som gäller motionerna I: 159 och II: 203 om ränta vid skatte- restitution i fall då restitutionen är beroende av ansökan från den skattskyldige.

Utskottet och reservanterna är överens om att de bestämmelser som finns och de som föreslagits i propositionen inte är tillfredsställande på denna punkt. Det är glädjande att det numera råder principiell enighet i detta avseende. Men utifrån denna — i varje fall i allt väsentligt — ensartade uppfattning har utskottet och reservanterna kommit fram till olika bedömningar av vad som bör göras.

Medan utskottet föreslår att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning, menar reservanterna att detta inte är nödvändigt. De förutsätter att centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden skall ta upp frågan om ändrade principer för räntebereäkning, när tillämpningen av en speciell författningsbestämmelse är beroende av särskild ansökan, till prövning i samband med att nämnden prövar frågan om beräkning ex officio av kvarskatteränta gemensamt för samtaxerande makar. Det är en prövning som nämnden skall verkställa enligt en uppgift av departementschefen i den föreliggande propositionen.

Utskottets majoritet anser att man inte kan förlita sig på att centrala folkbokförings- och uppbördsnämnden spontant skulle ta upp denna fråga utan att riksdagen klart bör säga ifrån genom en skrivelse till Kungl. Maj:t att den önskar en utredning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten B.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Som herr Jacobsson inledningsvis sade här är den fråga som vi har att behandla inte på något sätt enkel. Den är synnerligen komplicerad, och det gör väl att man inte har särskilt lätt att elda upp sig till någon entusiasm för dessa uppgifter, även om de frågor som här diskuteras har mycket stor betydelse i sak.

För det första har — såsom herr Tistad har antytt — fru Fortuna ordnat det så att den socialdemokratiska hälften i utskottet blivit reservanter på en punkt. Jag skall därför inledningsvis säga några ord om reservation 3 av herr Einar Eriksson m. fl.

Som herr Tistad också antytt råder det inte delade meningar i princip mellan reservanterna och utskottsmajoriteten på denna punkt. Vi reservanter anser också att det inte är riktigt att de som har överklagat i ett skatteärende och fått rätt inte skall få ränta på den skatterestitution som så småningom utgår till den klagande. Vi är överens med utskottsmajoriteten om att man bör ändra på denna punkt. Men vi har som herr Tistad sagt den uppfattningen att frågan kommer att prövas ändå under de premisser som herr Tistad här antydde. Därför kan vi inte finna något meningsfullt i att skicka i väg en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. Många gånger blir det nämligen så att om man skriver och begär utredning, kan frågans lösning fördröjas. Om man är angelägen om att få en snabb lösning av dessa problem, tror jag för min del att det riktiga är att följa reservanterna på denna punkt. Jag är övertygad om att man då på ett betydligt snabbare sätt får fram vad man önskar. Jag vill därför i korthet yrka bifall till reservation 3 av herr Einar Eriksson m. fl.

Sedan kommer jag till reservation 1, där de borgerliga är reservanter och ordningen alltså är återställd. Reservanterna vill ha ett tillägg i 48 § som går ut på att de som studerar skulle få

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

utnyttja möjligheten att erhålla anstånd med att erlagga B-skatt, kvarstående skatt eller tillkommande skatt. Skattebetalningsförmågan skall ju här enligt lagparagrafen vara nedsatt på grund av arbetslöshet eller sjukdom eller i övrigt oförvållad, om man skall få anstånd. Vi tror för vår del att det är en lämplig avvägning. Det skulle nog vara äventyrligt om man förde in alltför många indikationer i detta sammanhang. Om en människa skall studera planerar hon väl detta i förväg på ett annat sätt än som blir fallet om hon plötsligt blir sjuk eller arbetslös och arbetsinkomsten minskar eller försvinner av den orsaken. Vi anser därför att den avvägning som har skett i propositionen är till fyllest och anser inte att man skall sträcka sig längre.

Så kommer jag till den fråga som herr Jacobsson tog upp. Han talade om att man hade uttryckt sig både rätt och obarnhärtigt från regeringens och utskottsmajoritetens sida. Han frågade vem som skulle hängas i detta sammanhang. Jag hoppas att jag kan lugna herr Jacobsson åtminstone på en punkt: Ingen har väl tänkt att återinföra dödsstraffet ens i detta sammanhang.

Jag tror emellertid att herr Jacobsson och de andra reservanterna tar sig friheten att måla en viss potentat på väggen. Man har förstorat problemet med rättssäkerheten för ställföreträdaren för arbetsgivaren som har att betala in skatten. Enligt min mening överdriver man detta kraftigt. Vi anser för vår del att det inte kan vara tillfredsställande i nuvarande ordning att det saknas bestämmelser som gör det möjligt för myndigheterna att göra ställföreträdaren ekonomiskt ansvarig för de skattebelopp som han har uppburit men som han inte har redovisat. När det finns bestämmelser för arbetsgivaren härom, bör motsvarande bestämmelser gälla för hans ställföreträdare. Departementschefen framhåller även i propositionen att det inte är avsikten, som herr Jacobsson här antydde, att

införa någon ny straffsanktion, utan endast en möjlighet att utkräva ett solidariskt ekonomiskt ansvar för en försumlig ställföreträdare och de juridiska personer han företräder.

Sedan vill jag också erinra om att det uttryckligen står skrivet i propositionen att betalningsskyldigheten kan jämkas eller helt efterges när särskilda skäl föreligger. Jag anser att dessa särskilda skäl föreligger om en arbetsgivares ställföreträdare skulle råka ut för de svårigheter som herr Jacobsson talade om. Det antydes här både i herr Jacobssons inlägg och i reservationen, att om man är lojal mot lagen på ett område, då det gäller en konkurshistoria, skulle man genom den lojaliteten kunna råka i konflikt med lagen på ett annat område och bli bestraffad. Jag tror att detta är en så pass illvillig tolkning av hela problemet att det inte är värt att bli taget riktigt på allvar.

Jag kommer således, herr talman, fram till den slutsatsen att jag yrkar bifall, som jag tidigare sagt, till reservation 3 av herr Einar Eriksson m. fl. och bifall till utskottets betänkande på samtliga övriga punkter.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag kan ge min ärade sidokamrat i bevillningsutskottet, Paul Jansson, rätt så till vida som denna bestämmelse i det praktiska livet kanske endast kan komma att tillämpas i undantagsfall. Jag ger honom också rätt i att mina farhågor kan vara överdrivna ur den synpunkten, men när han sedan sade att jag målade en viss potentat på väggen så vill jag bestrida det, ty den potentaten som det här är fråga om är en levande realitet i detta sammanhang. Han står där, och han finns där. Det är hans händer som är i farten.

Men även om dessa praktiska farhågor skulle vara överdrivna, så minskar detta inte de rättsliga och principiella

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

betänkligheterna. Jag menar också att om förslaget går igenom, kan det vara ägnat att i viss mån urholka den rättsliga ordning som nu gäller och som innebär att staten endast har en fordran på arbetsgivaren. Går utvecklingen vidare i denna riktning, kan det vara risk för att arbetsgivaren blir tvungen på ett eller annat sätt att hålla källskattemedlen på särskilt konto, och då kommer det hela i ett alldeles nytt läge. Då kan det bli fråga om den här ersättningen, ty jag undrar om inte en ersättning till arbetsgivaren för hans engagemang och arbete i uppbördsorganisationen kan aktualiseras.

Jag yrkar alltjämt bifall till reservation 2.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! Nu gick herr Jacobsson ledsamt nog, tycker jag, ännu längre i sina beskyllningar mot bevillningsutskottets majoritet på denna punkt. Jag antydde att han målat en potentat på väggen. Nu säger han att denna potentat finns där, och det skulle då vara vi som hade satt dit honom. Jag märkte samtidigt att herr Jacobsson inte meddelade något namn på denna farliga person. Jag föreställer mig därför att han inte vill fortsätta denna debatt. Jag tror fortfarande att det är att överdriva svårigheterna om man säger att det är fråga om ett rättsäkerhetsfall på detta område.

Herr Jacobsson kan väl ändå inte bestrida att om man har en bestämmelse för en arbetsgivare av innebörd att han är ansvarig för inbetalningen av den preliminärskatt som han dragit för de anställda, och hans ställföreträdare fullföljer dessa uppgifter i stället och denne gjort skatteavdrag men inte betalat in dem utan behållit dem själv, då är det en synnerligen dålig rättssäkerhet, om man inte får jämställdhet på denna punkt mellan arbetsgivaren och ställföreträdaren.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! För att undvika missförstånd vill jag framhålla att uttrycket en viss potentat inte hade någon personlig syftning. Det var skatteväsendet som sådant jag avsåg och ingenting annat.

Sedan kan jag faktiskt inte alls hålla med om att konsekvenserna skulle vara att en ställföreträdare, som inte har kunnat betala in källskattemedel, vilka han haft hand om för arbetsgivaren, skulle få betala pengarna med egna medel. Han kan — det vill jag understryka — bli bötfälld för detta, men det är en annan sak.

Här avses emellertid det personliga ansvaret, och det kan gälla mycket pengar.

Herr JANSSON, PAUL, (s):

Herr talman! När det gäller den fula potentaten som skulle vara skatteväsendet föreställer jag mig att herr Jacobsson ännu inte är beredd att avskaffa detta institut.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Nej, herr talman!

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmanen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas *först* särskilt i fråga om punkten A 1 såvitt avsåge 48 § 1 mom. förslaget till förordning om ändring i uppbördsförordningen, *vidare* särskilt beträffande punkten A 1 i vad gällde 77 a § samma förslag till förordning, *därefter* särskilt rörande punkten A i övrigt samt *ytterligare* särskilt i vad anginge envar av punkterna B, C 1 och C 2.

PUNKTEN A 1

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen

48 § 1 mom.

I fråga om detta moment, anförde nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att detsamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna momentet med den lydelse, som föreslagits i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkan- det avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 48 § 1 mom. i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 53 punkten A 1 tillstyrkta förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes momentet med den lydelse, som föreslagits i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkan- det avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 38.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

77 a §

I avseende å denna paragraf gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på godkännande av densamma samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkan- det avgivna, med 2 betecknade reservationen och alltså avslå Kungl. Maj:ts proposition i förevarande del; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på godkännande av paragrafen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 77 a § i Kungl. Maj:ts av bevillningsutskottet i dess betänkande nr 53 punkten A 1 tillstyrkta förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkan- det avgivna, med 2 betecknade reservationen, och avslås alltså Kungl. Maj:ts proposition i förevarande del.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 43.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. uppbörd av skatt, m. m.

Herr *Blomquist* (h) anmälde, att han vid den nu företagna voteringen avsett att rösta nej men dock markerats såsom frånvarande.

PUNKTEN A I ÖVRIGT

Vad utskottet hemställt bifölls.

PUNKTEN B

I vad gällde denna punkt, yttrade nu herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr *Einar Eriksson* m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eriksson, Einar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 53 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Einar Eriksson* m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eriksson, Einar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 63.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

PUNKTEN C 1

Vidkommande förevarande punkt gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Yngve Nilsson* m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 53 punkten C 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Yngve Nilsson* m. fl. vid betänkandet avgivna med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 29.

Därjämte hade 11 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

PUNKTEN C 2

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av motioner om konsumentupplysning rörande försäkringar;

nr 44, i anledning av motioner angående zonindelningen vid beräkningen av bilförsäkringspremier;

nr 45, i anledning av motioner angående en branschutredning inom pappers- och massaindustrin;

nr 46, i anledning av motioner angående glas- och träindustrin i Kalmar och Kronobergs län; samt

nr 47, i anledning av motion om anordnande i riksdagshuset av dagrum för icke rökare.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. den äldre arbetskraften

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motioner om utredning angående den äldre arbetskraften.

I de till allmänna beredningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 660, av herrar *Fälldin* och *Sundin*, samt II: 836, av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Larsson* i Norderön, hade föreslagits att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att frågan om åtgärder för lösning av den äldre arbetskraftens problem måtte utredas i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer och därav föranledda förslag framläggas snarast möjligt,

att i anslutning till utredningsarbetet försöksverksamhet måtte bedrivas, likaledes i enlighet med i motionerna anförda riktlinjer,

samt att åtgärder måtte vidtagas för bedrivande av upplysningsverksamhet rörande den äldre arbetskraften i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

att de likalydande motionerna I: 660 och II: 836 icke måtte föranledda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns avgivet ett särskilt yttrande av herrar *Eric Gustaf Petersen* (fp), *Axel Kristiansson* (cp) och *Nyman* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Rimås* (fp), *Andersson* i Örebro (fp) och *Johansson* i Växjö (cp).

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Under den strukturomvandling som nu sker inom vårt näringsliv är det ofrånkomligt att människor blir friställda och måste söka sig annat arbete. De flesta av de friställda suggs upp inom andra näringar ganska snart, ofta då efter omskolning. Men den äldre arbetskraften har av flera anledningar svårare att få ny anställning. De yngre har kanske en bättre grundutbildning. Dessutom finns det tyvärr vissa fördomar mot den äldre arbetskraften hos arbetsgivarna, både hos de privata och de kommunala arbetsgivarna.

Det är mycket angeläget att dessa fördomar undanröjes. Här måste ökad informationsverksamhet från bl. a. AMS' sida sättas in. Omskolningen av den äldre arbetskraften är också mycket angelägen och man måste där då ta hänsyn till de särskilda krav som bör ställas på den undervisning som är avsedd för denna arbetskraft.

Eftersom det är arbete och sysselsättning för alla som eftersträvas och inte arbetslöshetsunderstöd eller andra bidrag, är det angeläget att så många åtgärder som möjligt vidtages. Här får man inte bortse ifrån vad den halvskyddade sysselsättningen kan betyda för dessa äldre människor. Det är också nödvändigt att ompröva huruvida det föreligger krav på en särskild avdelning för den skyddade sysselsättningen.

Om det trots alla försök ej går att ordna sysselsättningen är det dock viktigt att de ekonomiska bidragen förbättras. Utskottet påtalar också KSA-

Ang. den äldre arbetskraften

utredningens delbetänkande om högre bidrag, men tyvärr kommer inte alla med där enligt utredningsmajoritetens förslag. Det krävs för att komma med att man skall ha utfört arbete för annans räkning mot betalning under 24 av de senaste 36 månaderna. Då kommer varken småföretagare eller jordbrukare med. Vi känner ju väl till den strukturomvandling som nu sker, t. ex. inom jordbruket, och det framstår därför som mycket otillfredsställande att ha olika syn på olika kategorier av människor och på deras behov av stödåtgärder.

Herr talman! Jag har inget yrkande utan uttalar förhoppningen att de olika åtgärder som utskottet talar om skall följas upp ordentligt och i vissa fall också kompletteras.

Herr SÖRLIN (s):

Herr talman! Inom utskottet ställdes inte något yrkande om bifall till motionerna, och det måste väl vara en viss garanti för att de olika partierna sluter upp bakom utskottets ställningstagande i den här frågan. Centerns och folkpartiets representanter i utskottet har emellertid avgivit ett särskilt yttrande, och beträffande det är bara att säga att där inte framförs något egentligt nytt utöver vad utskottet har sagt i sitt utlåtande. Möjligen kan det sägas att man i det särskilda yttrandet vänder sig mot ett förslag som framlagts i ett delbetänkande från en utredning.

Utskottsmajoriteten hävdar uppfattningen att det delbetänkande som åberopas får behandlas i vanlig ordning. I den mån det kan finnas skäl för att vidtaga förändringar i det förslaget blir det väl tillfälle att återkomma härtill, när riksdagen skall behandla ärendet.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i

det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 48, i anledning av motioner angående jourtjänst inom den öppna läkarvården, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

För utrikes tjänsteresa får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 11—den 24 november 1967.

Stockholm den 9 november 1967

Herman Kling

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 329, till Konungen i anledning av väckt motion om inrättande av ett »kulturhistoriskt servitut».

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot diskriminering i internationell sjöfart;

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 9 juni 1967 (nr 532) om ändring i 17 kap. handelsbalken; och

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 1 juni 1951 (nr 308) om ekonomiska föreningar, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseen-

Interpellation ang. ökat inflytande för landstingen i länsförvaltningen
de å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Herr SCHÖTT (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av det ärende, som avses i Kungl. Maj:ts proposition nr 153 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., hemställer jag att kammaren måtte medgiva att tiden för avgivande av motioner i anledning av nämnda proposition utsträcker till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från den dag propositionen kom kammaren till handa.

Denna hemställan bifölles.

Interpellation ang. ökat inflytande för landstingen i länsförvaltningen

Ordet lämnades härefter till herr NILSSON, FERDINAND, (cp), som yttrade:

Herr talman! I skrivelse från kommunikationsdepartementet har till remissorgan för länsförvaltningsutredning, landskontorsutredning och länsindelingsutredning lämnats uppgifter om viss ordning för remissbehandlingen m. m. Länsdemokratiutredningen och dess eventuella förslag t. ex. angående ändrad uppgiftsfördelning mellan statliga och kommunala organ låter emellertid vänta på sig. Då därför torde förutsättas ytterligare utredningar, avses icke att sådana mera långsiktiga överväganden skall få fördröja sådana organisatoriska förändringar inom den statliga länsförvaltningen som nu bedöms vara angelägna och som kan genomföras utan att man därmed föregriper en eventuell omfördelning mellan statliga och kommunala länsorgan,

ges i skrivelsen från kommunikationsdepartementet de tidigare nämnda utredningarnas förslag viss förtursrätt.

Därvid bör begränsningen vidtagas att ställning vid avgivande av remissvar endast skall tagas till frågor om lämplig organisation under förutsättning att uppgiftsfördelningen mellan statliga och landstingskommunala organ i länen är i princip oförändrad. Till av länsdemokratiutredningen blivande förslag föranledda ändringar beträffande länsindelingsutredningen och den statliga länsförvaltningens organisation avses senare ställningstagande.

Det är att beklaga att frågan om kompetens- och kostnadsfördelning mellan stat, landsting och kommuner under en följd av år skjutits systematiskt åt sidan. Frågan om omfördelning av ifrågavarande uppgifter upptogs dock i massmotion (I: 14, II: 24) från landsbygdsrepresentanter redan 1961 och har sedan dess vid så gott som varje riksdag från vår sida föranlett framställningar.

Det synes rimligt att — även om den föreslagna tågordningen i huvudsak iakttages — likväl på landstingsplan åtgärder vidtages för att utan ändring i övrigt av uppgiftsfördelningen stärka det folkliga inflytandet genom landstingen. Vid sidan av frågan om länsstyrelsens sammansättning med — förutom ordföranden — helt eller delvis landstingsvalda ledamöter synes böra uppmärksammas särskilt, huruvida länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, skogsvårdsstyrelse och lantbruksnämnd bör helt eller delvis sammansättas av utav landstingen valda ledamöter. Det skulle otvivelaktigt innebära ett framsteg för strävandena till verkligt lokalt förankrad länsdemokrati om ledamöter i sådana nämnder och styrelser helt utses genom val av landstingen. Frågan om ändrad kompetens och ny uppgiftsfördelning synes icke behöva beröras av en sådan partiell reform. Ur demokratisk synpunkt vore det emellertid ett klart framsteg.

Interpellation ang. ökat inflytande för landstingen i länsförvaltningen

I anledning härav utbedjer jag mig kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få rikta följande interpellation:

Är statsrådet villig att i avvaktan på ytterligare åtgärder för genomförande av länsdemokrati överväga att öka landstingens inflytande på länsförvaltningen vid utseende av ledamöterna ej blott i länsstyrelsen utan även i länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, skogs-
vårdsstyrelse och lantbruksnämnd?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.19.

In fidem
K.-G. Lindelöw